

ΠΕΡΙΣΤΑΣΙΑΚΟΝ ΕΡΓΑ ΚΑΛΟΓΟΥ

Έκδοσις
της
Παιδαγωγικῆς
Προσωπικῆς
Εργασίας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>Εὐριπ. Σούρλα:</i> Pestalozzi	σελ.	1
<i>Κ. Μαλοῦκος:</i> Ὁρθὸς προσανατολισμὸς τῶν νέων ..	»	5
<i>Ἐλευθ. Δαφέρμου:</i> Ἡ ἐξωσχολικὴ δραστηριότης τοῦ Διδασκάλου	»	11
<i>Χριστ. Κεφάλαι:</i> Ἡ Μέθοδος διδασκαλίας τῆς ἀριθμητικῆς εἰς τὴν Στοιχειώδη Ἐκπαίδευσιν	»	15
<i>Ἄνδρ. Παπαδάκη:</i> Μέσα διὰ τὴν μόρφωσιν Βουλῆ- σεως καὶ βελτίωσιν τοῦ χαρακτῆρος τῶν μαθητῶν	»	19
<i>Παναγ. Κώτση:</i> Ἡ Χριστιανικὴ διαπαιδαγώγησις	»	26
Κριτικὴ τοῦ Βιβλίου	»	28

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1969

ΤΕΥΧΟΣ 3ον
ΣΤΟΣ 15Τ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ - ΕΚΔΟΤΗΣ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
ΕΛΛΑΔΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ : ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15α - ΤΗΛ. 236.547 - 221.316

ΑΘΗΝΑΙ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

ΜΑΡΚΟΣ ΜΗΝΑΣ	Πρόεδρος
ΜΙΧ. ΓΑΛΕΤΖΑΣ	Α' Αντιπρόεδρος
ΧΡΙΣΤ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ	Β' Αντιπρόεδρος
ΕΜΜ. ΧΡΙΣΤΟΦΑΚΑΚΗΣ	Γεν. Γραμματέας
ΧΑΡ. ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΣ	Είδ. Γραμματέας
ΔΙΟΓ. ΠΑΠΑΡΓΥΡΙΟΥ	Ταμίας
ΓΕΩΡ. ΜΙΧΑΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ	Μέλος

Ἐπιστημονικὸν Βῆμα τοῦ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΔΙΗΜΕΡΟΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ
ΥΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
Γραφεῖα : ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15α ΑΘΗΝΑΙ
ΤΗΛΕΦΩΝΑ : 236.547 — 221.316

ΕΤΟΣ ΙΣΤ' — ΤΕΥΧΟΣ 3ον
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1969
Τιμὴ τεύχους Δραχ. 5
Συνδρομὴ διὰ τὰ μέλη Δραχ. 50

THE TEACHER'S
PROFESSIONAL TRIBUNE

Bi-monthly publication of the Greek
National Federation of Primary-
Teachers
Xenophodos 15a Athens - Greece

LA TRIBUNE PROFESSIONNELLE
DE L' INSTITUTEUR

Publication bimensuelle de la Fédé-
ration Grecque des Instituteurs.
Xenophodos rue 15a, Athènes - Grèce

ΕΠΙ ΤΗ ΕΠΕΤΕΙΩ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ (17 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1827)

PESTALOZZI

ὑπὸ ΕΥΡΗΠΙΑΗ ΣΟΥΡΑΑ Παιδαγωγὸς

Ἐξῆσα σὺν ἐπαίτης γὰρ νὰ διδάξω καὶ
στοὺς ἐπαίτας νὰ ζοῦν σὺν ἄνθρωποι.
PESTALOZZI

I

Ἡ Διδασκαλικὴ ψυχὴ προσφεύγει ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἰς τοὺς
μεγάλους Μυσταγωγούς τῆς Παιδαγωγικῆς Ἐπιστήμης γὰρ νὰ δεχθῆ,
ἄλλοτε μὲν ἀπολυτρωτικὲς τάσεις, ἄλλοτε δὲ νὰ ἐμπνευσθῆ δημιουργικὲς
σκέψεις.

Εἰς τοὺς Μεγάλους Μύστας καὶ Ὁραματιστάς τοῦ παρελθόντος ἀνή-
κει καὶ ἡ Μορφή τοῦ Ἰδρυτοῦ τῆς ἰδέας τοῦ λαϊκοῦ Σχολείου - τοῦ Pe-
stalozzi τὸν ὁποῖον ἡ Διδασκαλικὴ ψυχὴ φέρει στὴν θυμῶσιν τῆς - ἰδίως κα-
τὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ θανάτου του - γὰρ νὰ δώσει βαθύτερον νόημα εἰς τὴν
ἐπαγγελματικὴν τῆς ἱερουργίαν.

II

Ὄταν στὰ 1825 ὁ Pestalozzi ἀναγκάστηκε νὰ ἀποχωρισθῆ ἀπὸ τὸ
Σχολεῖόν του - στὸ Yverden τῆς Ἑλβετίας - ἀπὸ τὸ Σχολεῖόν, δηλ. ἐκεῖ-
νο ποῦ εἶναι συνδεδεμένο μὲ τὴν παγκόσμια φήμη του καὶ εἰς τὸ ὁποῖον

είχον προσέλθει ως προσκυνητές οι ένδοξότεροι άνδρες τής έποχής του, ό άποχωρισμός του εκείνος ήτανε για τόν Pestalozzi όδυνηρός, όπως συνάγεται από τά λόγια του προς τούς συνεργάτας και τούς μαθητάς του.

«Ο άποχωρισμός μου αυτός είναι τόσο σκληρός, πού μου φαίνεται, σαν να μου κόβει τό νήμα τής περαιτέρω ζωής μου (1)».

Και πράγματι.

Αί στιγμές εκείνες του άποχωρισμού του ίδρυτου του λαϊκού Σχολείου - του πρώτου Εύαγγελιστου τής σύγχρονης Παιδαγωγικής, όπως έπιγραμματα έχαρακτήρισε τόν Pestalozzi ό Γάλλος Michelet - αί στιγμές έπαναλαμβάνομεν εκείνες του άποχωρισμού του, ήτανε ό τελευταίος άποφασιστικός σταθμός μέσα στην πολυκύμαντη δράση του, ήτανε τό προάμιον πού τόν ώδήγησε να συγγράψει τό κύκνειον άσμα του στο Neuholz, όπου απέχώρησε φεύγοντας από τό Yverden, ήτανε τό πένθιμο έμβατήριο πού συνώδευσε στην τελευταία κατοικία του τόν έρημίτην του Neuholz, τόν Παιδαγωγόν τής Άνθρωπότητας, πού είχε χαράξει θαθείά στη συνείδηση τών λαών τήν ιδέα του λαϊκού Σχολείου.

III

Η προσφυγή εις τας ιδέας τών μεγάλων Παιδαγωγικών Μορφών του παρελθόντος ανάκνπει ως ανάγκη κάθε φορά πού μεγάλα και ζωτικά προβλήματα του σχολικού μας οργανισμού ζητούν κάποια λύσιν.

Ειδικά δέ διά τόν Pestalozzi - τόν Πατριάρχην Αύτόν τής Παιδαγωγικής Έπιστήμης - μπορεί να λεχθή ότι στην διατύπωση του ύφους τών ιδεών του πήρε κάτι τι από τό πνευματικόν περιεχόμενον του Μυστικισμού τών μεγάλων προσωπικοτήτων του 18ου αιώνος.

Η έννοια δέ κατ' έξοχήν τής περιφήμου ρήσεώς του και τής Παιδαγωγικής αγάπης του, συνειργάζετο με έμπνεύσεις από τήν Μυστικιστικήν φιλοσοφίαν του 17ου αιώνος και πώς τό βαθύτερο νόημα τής Παιδαγωγικής αγάπης συνωψίζετο εις τόν έπιγραμματικόν χαρακτηρισμόν και όρισμόν ταύτης - όπως τόν διέτύπωσε ό μεγάλος δάσκαλός μου ό Spranger.

«Όλοι δηλαδή οι αιώνοι κύκλοι τής ζωής έλκουν τήν ζωντανήν ανθρώπινην ψυχήν, ή ανθρώπινη ψυχή έλκει τήν Αγάπην και ή Αγάπη έλκει τήν Θεότητα».

Ίδου γιατί ή Αγάπη παραμένει κατά τόν Pestalozzi ως τό κέντρον κάθε κοσμικής κινήσεως.

Η αγάπη δέ του Pestalozzi όταν θρισκότανε στο Stanz άφυπνίστηκε μέχρι άφοσιώσεως και θυσίας, μιά μορφή δηλ. αγάπης του προς τά φτωχά παιδιά, πού δέν διέφερε τίποτε από τό μητρικόν φίλτρον.

Άγρυπνούσε επάνω από τό κρεβάτι τών φτωχών παιδιών, φρόντιζε για τήν σωματικήν και πνευματικήν τους εξέλιξη, και αυτή ήτανε ή ευτυχέστερη έποχή τής ζωής του.

Κατά τήν έπιγραμματικήν δέ έκφρασιν του ψυχαναλυτου Bernfeld «άπό τό Stanz έξεπήγασαν και κατέκλυσαν τήν Εύρώπην οι ποταμοί τών δακρύων τής όδύνης και τής συγκινήσεως για τήν φτώχεια».

Δάσκαλος χωρίς αγάπη Παιδαγωγική δέν μπορεί να έχει επίδραση πραγματική, όσηνδήποτε σοφίαν και άν έγκλείει εις τόν έγκέφαλόν του.

Στην αρχήν, στο μέσον και στο τέλος κάθε συμπεριφοράς μας Παι-

1. Seyffert, Pestalozzis sämtliche werke.

δαγωγικής - τονίζει ο Kerschensteiner - στέκεται ή καρδιά, στέκεται ή αγάπη, στέκεται το πάθος, στέκεται ο έρωας ο Παιδαγωγικός και όχι ή απάθεια σαν ένα προϊόν τής ξηράς γνώσεως.

"Ετσι:

Συνάγεται και το αδιάσειστον συμπέρασμα, πώς ή θεραπεία τών δεινών του σχολικού μας οργανισμού βρίσκεται στην παλινδρόμησή μας προς τον Pestalozzi.

Η προσωπικότης του Pestalozzi παραμένει συνυφασμένη με τους στήμονας τής Μυστικιστικής φιλοσοφίας, διηθητισμένη με τις λεπτεπιλέπτους έκδηλώσεις του Ανθρωπισμού, και αποθανατισμένη με τον ύμνον τής Παιδαγωγικής Αγάπης.

ΙΥ

Και επί του προκειμένου, ως επιτράπη κάποια παρέκβασις.

"Όταν ο 81 χρονών Παιδαγωγός τής Αγάπης - ο Pestalozzi - έώρταζε τα τελευταία γενέθλιά του, ήτανε έντελως μονήρης.

Κανένας από τους συγγενείς του δεν είχε σκεφθή την ήμέραν τών Γενεθλίων του.

Μονάχα μερικοί φίλοι.

Η θραυνή ώρα του έρημίτη είχε πραγματικά έλθει.

Και όμως...

"Εως την τραγική ώρα του θανάτου,

έως την στιγμήν που ή ψυχή του ήνώθη με το θεϊον, εξακολουθούσαν να παραμένουν ζωντανές και άθραυστες, ή πίστις εις την απασπολήν του και ή Παιδαγωγική Αγάπη.

"Όλες αι ιδέες γύρω από το ανθρώπινον μεγαλείον, καθώς και γύρω από κάθε τι που δίνει αξίαν στην ανθρώπινη ζωή εξεπήγασαν από την ιδέαν τής αυτοθυσίας.

Και για τον Pestalozzi πράγματι. Η ιδέα του λαϊκού Σχολείου εξεπήγασε από την υπέρτατη άφοσίωσή του στο Stanz και από τής Παιδαγωγικής του αγάπης την έκδήλωσιν.

«Με την καρδιά μου έγινα εκείνο που είμαι», αναφωνεί ο μεγάλος Αυτός Μύστης τής Αγωγής.

Και άλλαχού προσθέτει:

«Η έσωτερική δύναμις τής ανθρωπίνης φύσεως είναι μία θεία δύναμις και ή Αγάπη παραμένει ως το κέντρον πάσης κοσμικής κινήσεως».

Και δια την ως άνω ρήσιν του, ή οποία είναι έμπνευσμένη από την Μυστικιστικήν φιλοσοφίαν του 17ου αιώνος, ο μεγάλος δάσκαλός μου ο Spranger παρατηρεί τα κάτωθι έρμηνεύοντας το βαθύτερο νόημα που κρύβεται πίσω από την ως άνω ρήσιν του Pestalozzi.

«Όλοι οι αιώνιοι κύκλοι τής ζωής έλκουν την ανθρωπίνην ψυχήν, ή ανθρωπίνη ψυχή έλκει την Αγάπην, και ή Αγάπη έλκει την Θεότητα».

Και για να ολοκληρώσωμε!

Υ

Η άθανασία του Pestalozzi δεν οφείλεται στην διδασκαλίαν του, αλλά στην ζωήν του, από την οποίαν εξεπήγασε ή βασική που διδασκαλία.

"Όταν ο ίδιος ο Pestalozzi είχεν άντληθη τις παρεξηγήσεις που είχαν γεννηθή από την Μέθοδόν του την διδακτική, παρετήρησε πά έξης:

«Με την Μέθοδόν μου δεν ήθελα απλώς να διδάξω, άλλ' έπεδίωκα την ζωήν τών παιδιών και την αυτενέργειάν τους να κινήσω σε αυτοδιδασκα-

λίαν, ήθελα δηλαδή με την Μέθοδόν μου νά άνυψώσω την φύσιν τών παιδιών εις τά αίσθήματα της έσωτερικής αξιοπρεπειάς των».

Ίδου :

Μακρυνοί ήχοι ένός Παιδαγωγικού αύλου, ήχοι που μάς καλούν από τά θάθη τών αιώνων.

Είναί οί τόνοι που άπηχοῦνται από τó θρησκευτικόν βιβλίον ένός Τιτάνος της παιδαγωγικής σκέψεως και όμοιάζουν προς την Μυστικιστικήν θεωρίαν της ένοράσεως τών ιδεών του Πλάτωνος.

Είναί οί ίδιοι τόνοι τούς όποιους έκπέμπουν, όλοι οί μεγάλοι Μύσται του πνεύματος, ό καθένας με την δική του την γλώσσα.

Στόν Pestalozzi δηλαδή έχομεν άντικατάστασιν τών Πλατωνικών έννοιών «Θεωρίας και Έρωτος» διά τών έννοιών της Έποπτείας και της Παιδαγωγικής Άγάπης».

Και έρωτάται ήδη :

Ήρά γε οί χρόνοι της σημερινής μεγάλης κρίσεως που περνάει ό πολιτισμός μας νά είναι και οί χρόνοι της άνανεώσεως του πολιτισμού ή μήπως άντιθέτως, της παρακμής του και του καταποντισμού του;

Άλλ' ός κλείσομεν τó άρθρον μας με τά ίδια τά λόγια του Pestalozzi όπως είναι διατυπωμένα στην δεύτερη έκδοση του έργου του: Lienhard und Gertrud ένός έργου δηλαδή που διατελεί υπό την επίδρασιν τών ιδεών της Γαλλικής Έπαναστάσεως και όπου, ύστερα από 142 χρόνια από του θανάτου του, λαλεί με τά Γραφόμενά του σαν κάποιος σύγχρονος Βιβλικός Προφήτης.

Και ίδου τά προφητικά του λόγια, όπως είναι διατυπωμένα στο ώς άνω έργον του :

«Τό ιερόν πυρ, του όποιου ό κόσμος έχει τόσην ανάγκην, πρέπει νά άνάψει, για νά σβύσει τó σύγχρονον πυρ της μεγάλης οίκονομικής και έμπορικής συγχύσεως που άνασπε ό έγωϊσμός.

Είναί ανάγκη, τονίζομε, νά άνάψει τó ιερόν πυρ, για νά δείξει στην άνθρώπινη κοινωνία που τόσο γενικά έχει διασαλευθή στις θάσεις της, τά μέσα με τά όποια είναι δυνατή ή σωτηρία της».

Άθάνατε Pestalozzi!

Αυτά τά λόγια του μάς κυκλώνουν και την ώρα αυτή που διατυπώνομε στοχασμούς γύρω από την έπέτειον του θανάτου, του μεγάλου Αυτού Μύστου και Πατριάρχου της Παιδαγωγικής.

Ευριπίδης Σούρας
Παιδαγωγός

ΟΡΘΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

Υπό κ. Κ. ΜΑΛΟΥΚΟΥ, Έκπαιδευτικού Συμβούλου

1. ΠΑΙΔΙΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΗΝΩΣΕΙΣ

Έκ τῶν πραγμάτων ἀπεδείχθη, ὅτι ὁ σπουδαιότερος τῶν θεσμῶν τῆς Πολιτείας, τῶν ἀποσκοπούντων εἰς τὴν διασφάλισιν τῆς τε σωματικῆς καὶ τῆς ψυχικῆς τῶν μαθητῶν ὑγείας, εἶναι ὁ τῶν παιδικῶν κατασκηνώσεων.

Ὅπως ἰδιαιτέρως, τὰ ἐκ τῆς λειτουργίας τῶν μαθητικῶν κατασκηνώσεων τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας ἀποτελέσματα ὑπερέβησαν πᾶσαν προσδοκίαν καὶ ὑπερηκόντισαν καὶ τὰς πλέον αἰσιοδόξους προβλέψεις.

Ὡς ἐκ τῆς δεκαεπταετοῦς ἀμέσου παρακολουθήσεως τῆς λειτουργίας τῶν Μαθ. Κατασκηνώσεων διεπιστώσαμεν, δὲν ἐπετεύχθη μόνον ἡ ὀλικὴ μετουσίωσις εἰς πράξιν τῶν θεωρητικῶν ἐπιχειρημάτων, τῶν τὸ πρῶτον προβληθέντων διὰ τὴν σύστασιν τοῦ θεσμοῦ τούτου (πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σπανίως συμβαίνειν μὲ ἄλλους θεσμούς, ἀπέδειξεν καὶ τὴν θετικὴν καὶ ἐμπεριστατωμένην μελέτην τοῦ ὅλου θέματος ὑπὸ τοῦ τότε εἰσηγητοῦ — Διευθυντοῦ Σχολ. Ὑγιεινῆς κ. Δ. Στεφάνου), ἀλλὰ καὶ ἡ ἐνίσχυσις καὶ συμπλήρωσις τῶν ἐπιχειρημάτων ἐκείνων διὰ νέων τοιούτων, προκυψάντων ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς καὶ μὴ ἐχόντων, ὡς ἐκ τούτου, ἀνάγκην πρακτικῆς ἐπαληθεύσεως.

Ἄν ἡ οἰαδήποτε μηνιαία περίπου ἀλλαγὴ περιβάλλοντος ἀποβαίνει, ὡς ἰσχυρίζονται οἱ παιδαγωγοὶ καὶ οἱ ὑγιονολόγοι, ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς σωματικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ ὑγείας τῶν παιδῶν, ἀντιλαμβάνεται τις εἰς πῶν βαθμῶν εἶναι δυνατόν νὰ συμβαίνει τοῦτο, ὅταν ἡ ἀλλαγὴ αὕτη δὲν εἶναι τυχαία, ἀλλὰ συντελεῖται εἰς ὑγιεινὸν καὶ ἐπιμελῶς ὀργανωμένον περιβάλλον.

Πέραν τῶν ἐξασφαλιζομένων ὄρων ὑγιεινῆς διαμονῆς καὶ διατροφῆς καὶ τῶν τοιούτων ἀποκτήσεως νέων παραστάσεων καὶ ἐμπειριῶν, μὲ εὐεργετικὴν ἀλληλεπίδρασιν (θὰ ἦτο ἔτι εὐεργετικώτερα, ἐὰν ἐλαμβάνετο πρόνοια προσλήψεως εἰς μὲν τὰς παραθαλασσίας κατασκηνώσεις μαθητῶν ἐξ ὄρεινῶν χωρίων, εἰς δὲ τὰς ὄρεινὰς μαθητῶν ἐκ παραθαλασσίων

των τοιούτων) δημιουργοῦνται καὶ εὐκαιρίαι ἐλλόγου, σκοπίμου καὶ ἐπωφελοῦς ὀμαδικῆς δράσεως καὶ θιώσεως, συντελοῦσης ὑπὲρ πάντα θεωρητικὸν ἀφορισμὸν καὶ πᾶσαν νοθεσίαν καὶ κενολόγον διδασκαλίαν, εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ χαρακτῆρος καὶ τὴν ἀπόκτησιν κοινωνικοπολιτικῆς συνειδήσεως καὶ ἐθνικοθησκευτικῶν ἐν γένει θιωμάτων διηκόντων δι' ὅλου τοῦ βίου καὶ ἀποτελούντων ἀσπίδα κατὰ πάσης μετέπειτα διαβρωτικῆς ἐπενεργείας.

Ὅσοι μικροὶ δὲν φλογίζονται ἀπὸ ὀμαδικὰ ἐθνικοθησκευτικὰ ἰδανικά καὶ δὲν μετέχουν ὀμαδικῆς δράσεως, αὐτοὶ, μεγάλοι, δυσκόλως αἰσθάνονται τὴν θερμὴν τοῦ συνόλου καὶ ἔχουν θολὴν τὴν ἔννοιαν τοῦ «πλησίον» καὶ τοῦ ἐθνικοῦ χρέους.

Ἄλλὰ πρόθεσις μας νῦν δὲν εἶναι ἡ ἐπανάληψις κοινοτοπιῶν, ἀφορωσῶν εἰς τὰ ἄριστα ἀποτελέσματα τοῦ, περὶ οὗ ὁ λόγος, θεσμοῦ.

Τελούντες ὑπὸ τὰς ἀρίστους ἐντυπώσεις, ἅς ἀπεκομίσαμεν προσφάτως ἐκ τῆς ὄλης ὀργανώσεως τῶν ἐν «Ἁγίῳ Ἀνδρέᾳ» λειτουργουσῶν Μ.Κ., καὶ ὑπὸ τὴν βαθεῖαν συγκίνησιν, ἣν ἐδημιούργησεν εἰς ἡμᾶς ἡ πλουσία εἰς παλμὸν καὶ ἐθνικοθησκευτικὰς ἐκδηλώσεις ἐορτῆ τῶν κατασκηνωτῶν, ἐπὶ τῇ λήξει τῆς ἐφετεινῆς κατασκηνωτικῆς περιόδου, αἰσθανόμεθα τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐπαναλάβωμεν ὅ,τι πολλάκις ἔχομεν τονίσει κατὰ τὸ παρελθόν. Ὅτι δηλαδή τὰ ἄριστα τοῦ θεσμοῦ τούτου ἀποτελέσματα ὀφείλονται ἐν πολλοῖς εἰς τοὺς ἐκπαιδευτικούς, οἵτινες ἔχουν ἀποδειχθῆ τὰ ἰδεωδέστερα στελέχη. Οὐδεὶς, οἰαδήποτε κατασκηνωτικῆς προπαιδείας καὶ ἂν τύχη, εἶναι δυνατόν ν' ἀσκῆται τόσον ἀποτελεσματικῶς καὶ ἀποδοτικῶς τὸ λεπτόν τοῦ κατασκηνωτικοῦ στελέχους ἔργον, ὅσον ὁ Διδάσκαλος.

Εἰς τοῦτο δὲν συντελοῦν μόνον ἡ ἐπαγγελματικὴ του κατάρτισις, ἡ φύσις τοῦ ἔργου του καὶ ἡ συναίσθησις τῆς ἀποστολῆς του, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπηρεσιακὴ αὐτοῦ σχέση πρὸς τὸν ἐπόπτην τῶν κατασκηνώσεων Ἐπιθεωρητὴν του. Ἡ γνώσις, ὅτι τυχὸν παρατήρησις, ἢ τιμωρία

του δι' ἀμέλειαν, ἀδράνεια ἢ παρεκτροπὴν τινά, κατὰ τὴν ἀσκήσιν τῶν κατασκευαστικῶν του καθηκόντων, καταχωριζομένη εἰς τὸ βελτίον ποιότητος, θὰ τὸν ἀκολουθῆ καθ' ὅλην τὴν ὑπηρεσιακὴν του σταδιοδρομίαν, καθιστᾷ τοῦτον πολὺ προσεκτικόν.

Ἄν δὲν ἀπατώμεθα, δι' αὐτοὺς ἀκριβῶς τοὺς λόγους, εἶχεν ψηφισθῆ κατὰ τὸ παρελθόν διάταξις, προβλέπουσα τὴν ὑπαγωγὴν τῶν μὲν κατασκευάσεων τῶν ἐργαζομένων εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Κοιν. Προνοίας, τῶν δὲ παιδικῶν, ὄλων τῶν παιδικῶν, εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας.

Τὴν ἀποψίν μας αὐτὴν ἐνίσχυσε κατ' αὐτὰς καὶ τὸ ἐξῆς περιστατικόν, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ὁποίου, ἄλλωστε, γράφομεν καὶ τὸ παρὸν σημείωμα:

Κατὰ τὸ πρῶτον 15ήμερον τοῦ Αὐγούστου ἐ.ε., παρηκολουθήσαμεν εἰς τὰ κινηματογραφικὰ ἐπίκαιρα κατασκευαστικὰς ἐκδηλώσεις παιδῶν ἡλικίας 8—12 ἐτῶν, συνισταμένας εἰς μοντέρνους χορούς (ἐρωτογενεῖς τοὺς χαρακτηρίζει Ἄγγλος ἱατρός). Ὁ ἐκφωνητής, τονίζων τὴν σημασίαν τῶν κατασκευάσεων καὶ ἐξαίρων τὴν μέριμνα τῶν ἀρμόδιων διὰ τὸ παιδί —δὲν συνεκρατήσαμεν εἰς ποῖον Σύλλογον ἢ ὀργάνωσιν ἀνῆκεν ἢ κατασκευάωσις—, προσέθεσε: «Ὅπως θλέπετε, καὶ διὰ τὴν ψυχαγωγίαν τῶν μικρῶν μεριμνοῦν οἱ ἀρμόδιοι...».

Καὶ ἐκείνην τὴν στιγμήν ἐνεφανίζοντο εἰς τὴν ὄθον ἀγόρια καὶ κορίτσια 9—12 ἐτῶν νὰ χορεύουν, ἀσθμαίνοντα, σέικ.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἡ ψυχαγωγία εἶναι ἀναγκαῖότης τῆς ζωῆς, ὡς εἶναι ἐπίσης ἀληθές, ὅτι ὅλαι αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ μέσου ἀνθρώπου στοιχοῦν πρὸς τὸν ρυθμὸν τῆς ζωῆς καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ πολιτισμοῦ ἐκάστης ἐποχῆς.

Δὲν εἶναι ὁμως δυνατόν νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ψυχαγωγία, ὡς ἡ ἀνωτέρω, τὴν ὁποίαν δὲν θὰ ἐπρογραμματίζε καὶ δὲν θὰ ἐπέτρεπεν οὔτε ὁ ἀφελέστερος τῶν Διδασκάλων, ἐξυπηρετεῖ τοὺς σκοποὺς τῆς ἀγωγῆς τῶν Ἑλληνοπαιδῶν.

Ἀπεναντίας τοιαύτη ψυχαγωγία καὶ σχολικὴ ζωὴ, ὅσα ἀποτελέσματα τῆς ἐπὶ τὸν ἀνθρώπον ἐπιδράσεως τῆς ψυχρᾶς μηχανῆς καὶ τῆς ψυχολογικῆς ἀλλεργίας ἐκ τῆς συνεχοῦς καὶ ἀγχώδους προσπάθειας νὰ ἱκανοποιῆ ὅλας τὰς ἐπιθυμίας, ἄς γεννᾷ ἢ πληθῶς τῶν αἰσθησιακῶν ἐρεθισμῶν καὶ τῶν ὀλικῶν ἀγαθῶν τοῦ σημερινοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, δημιουργεῖ βιώματα ἀρνητικά, ὑπὸ ἔποψιν ὀρθοῦ προσανατολισμοῦ καὶ ὀρθῆς διαπαιδαγωγήσεως τῶν νέων, καὶ ὠθοῦντα πρὸς ἐκδηλώσεις θανάτου καὶ καταλυτικῆς ἀσυδοσίας καὶ ἐλευθερίας, ὀσης δημίου τῆς πραγματικῆς ἐλευθερίας.

Μέ τινα ἀπορίαν παρακολουθοῦμεν σήμερον τοιαύτας ἐκδηλώσεις τῆς εὐρωπαϊκῆς νεολαίας, ἄς ἐκδηλώσεις ἐμεταλλεύεται συστηματικῶς καὶ ἐπιτηδῆως ὁ κομμουνισμός.

...Ὅχι ὀλίγον ἐβοήθησαν εἰς τὴν λύσιν τῆς ἰδικῆς μας σχετικῆς ἀπορίας καὶ αἱ ἐκδηλώσεις, αἱ προκληθεῖσαι ἐκ τῆς μουσικῆς τοῦ Ἰνδάλματος τῆς γαλλικῆς νεολαίας Ζιλμπέρ Μπεκώ, κατὰ τὴν Ὀλυμπιάδα τοῦ ἐλαφροῦ τραγουδιοῦ τοῦ παρελθόντος Ἰουλίου.

Ἄλλά, μὲ τὴν παρέκθεσιν ταύτην, θίγομεν τὸ εὐρὺ καὶ σπουδαῖον θέμα τοῦ ὀρθοῦ προσανατολισμοῦ τῶν τε σχολικῶν καὶ ἐξωσχολικῶν νέων καὶ τῆς ἐξουδετερώσεως τῶν ἀρνητικῶς ἐπ' αὐτοὺς ἐπενεργούντων κοινωνικῶν καὶ λοιπῶν παραγόντων.

Εἰς τὴν, εἰς παγκόσμιον κλίμακα, παρατηρουμένην σήμερον ἀνατροπὴν τῆς συναρτήσεως Ἐπιστήμης καὶ πνευματικῆς τοῦ ἀνθρώπου καλλιέργειας, ἀνασταλτικοὶ ἐν τῇ Πατρίδι μας παράγοντες ἐστάθησαν ἀφ' ἑνός ἢ Ἑλληνικὴ οἰκογένεια, ἢ ὁποία δὲν εἶναι ἀπλῆ βιολογικὴ ἔνωσις καὶ οικονομικὸς συνεταιρισμός, ἀλλὰ πνευματικὴ ἐνότης, μὲ μοναδικὴν εὐπάθειαν καὶ ἱκανότητα μετασχηματισμοῦ τῶν νέων ἰδεῶν καὶ κηρυμάτων καὶ ἀποβολῆς τῶν ξένων πρὸς τὰ βασικά τῆς φυλῆς μας χαρακτηριστικὰ στοιχείων, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἢ Ὀρθοδοξία καὶ ὁ Ἑλληνας ἐκπαιδευτικός, ὁ ὁποῖος κατετυραννήθη μὲν ἀπὸ τὰ νέα παιδαγωγικὰ κηρύγματα τῆς ἀχαλινώτου ἐλευθερίας, δὲν ἀφῆκεν ὁμως νὰ φυλλορροήσῃ τὸ διδασκαλικὸν του κύρος.

Ἢδη, ἀπὸ τῆς 21—4—67, προσετέθη καὶ ὁ παράγων «Πολιτεία», ἥτις ἰδιαιτέραν ὄλων μέριμναν ἐπιδεικνύει διὰ τὴν ἐξουδετερώσιν πάσης ἀνθελληνικῆς καὶ ἀντιπνευματικῆς ἐνεργείας καὶ διὰ τὴν προκοπὴν καὶ ὀρθὴν δρομολόγησιν τῆς νέας γενεᾶς.

2. ΣΧΟΛΙΚΑ ΑΣΜΑΤΑ

Τὸ εἶδος τοῦ πολιτισμοῦ ἐκάστης ἐποχῆς ἀσκεῖ ἐπίδρασιν ἐφ' ὄλων τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ «μέσου» ἀνθρώπου.

Ὁ χαρακτῆρ λ.χ. τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ εἶναι μηχανικὸς, τὸ δὲ Κράτος, τὸ ὁποῖον προηγείται εἰς τὸν μηχανικὸν πολιτισμὸν, εἶναι ἡ Ἀμερική.

Ἐπόμενον, ὅθεν, εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ Ἀμερικανικοῦ Λαοῦ ν' ἀσκήσῃ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ζωῆς ὄλων τῶν λαῶν. Ὄτως ἐηγούνται οἱ «ἀμερικανισμοὶ» καὶ εἰς αὐτὰ τὰ Κράτη τοῦ Παραπετάσματος. Καὶ ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα ν' ἀποφύγωμεν τὴν ἐπίδρασιν τῶν σημειουμένων ρευμάτων εἰς τὴν Τέχνην.

Τὸ ἀξιοσημείωτον ὁμῶς εἶναι, ὅτι ἡ Ἐπιστήμη ἐπροχώρησεν ἐρήμην τοῦ ἀνθρώπου. Τροφοδοτούμενοι συνεχῶς αἱ αἰσθησιακαὶ ἐντυπώσεις καὶ αἱ ὕλικοι ἀπολαύσεις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὰ ἐπιτεύγματα τῶν ἀλματικῶς ἐξελισσομένων Φυσικῶν καὶ Τεχνικῶν Ἐπιστημῶν, χωρὶς παράλληλον πνευματικὴν καλλιέργειαν, συντελοῦν εἰς τὴν συρρίκνωσιν τοῦ χώρου τοῦ Πνεύματος καὶ τῆς Ἀρετῆς.

Εἰς τὴν σημερινὴν ἐκτεχνίκευσιν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ τέχνη δὲν ἀποτελοῦν ἀναγκαίως μορφὰς ἐπικοινωνίας καὶ αἰσθητικῆς ζωῆς καὶ δὲν θεωροῦνται, ὡς ὀργανικαὶ λειτουργίαι τῆς ζωῆς, ὡς ἀνθρωπιστικαὶ ἀξίαι.

Ἀποτέλεσμα τῆς ὑλόφρονος αὐτῆς ἀντιλήψεως περὶ ζωῆς, τοῦ εὐκόλου πορισμοῦ χρημάτων ἀπὸ τῆς μικρᾶς ἡλικίας, τῆς χαλαρώσεως τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν, τῆς καθέτου πτώσεως τοῦ κύρους τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν φορέων τῶν διαφόρων δημοσίων ἀξιομάτων καὶ τῆς ἀψυχολογήτου φυσιοκρατικῆς ἀγωγῆς, εἶναι ἡ θάνασος συμπεριφορὰ καὶ καταλυτικὴ ἀσυνδοσία τῶν νέων, οἵτινες, ἀναζητοῦντες εἰς τὰς πνευματικὰς ἀγορὰς ὄλου τοῦ κόσμου ἰδανικά, δὲν εὐρίσκουν, εἰ μὴ ὀσα ἀναμοχλεύουν τὰς κατωτέρας τῶν ὁρμᾶς.

Τὰ ἀποκτώμενα παιδιόθεν βιώματα, διὰ τοῦ χοροῦ, τῆς μουσικῆς, τοῦ ἐντύπου, τοῦ κινηματογράφου καὶ τῆς ἐν γένει ψυχαγωγίας καὶ ὁμαδικῆς δράσεως, συνδεόμενα μὲ τὴν θεραπείαν ἀναγκῶν τῆς κοσμικῆς ὑποστάσεως, ἀποτελοῦν ἀρνητικὸν ὑπόστρωμα τῆς πνευματικῆς τῶν καλλιιεργείας καὶ ἀναπτύξεως.

Αἱ ἠθικολογικαὶ φλυαρίαι, ὅταν μάλιστα οἱ ἠθικοὶ κανόνες, στερούμενοι θρησκευτικοῦ πυρῆνος, καταντοῦν ἵνα εἶναι συμβατικοί, καὶ αἱ ἀφοριστικαὶ παραινέσεις καὶ θεωρητικαὶ διδασκαλίαι ἀποδεικνύονται ἀνίσχυροὶ διὰ τὸν ὀρθὸν προσανατολισμὸν τῶν νέων.

Ἡ δύναμις τῶν πρώτων βιωμάτων τοῦ νέου εἶναι τεραστία.

Ἴδου διατὶ ἐπιμένομεν εἰς τὴν βίωσιν τῶν διδασμάτων τῆς τεραστίαν ἀνθρωποπλαστικὴν δύναμιν ἐχούσης κλασσικῆς παιδείας καὶ τῆς αἰωνίας ἀπολυτρωτικῆς γνώσεως. Πᾶσα ἀπὸ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ τῆς κλασσικῆς παιδείας ἀπόσπασις κρίνεται ἄκρως ἐπικίνδυνος καὶ δι' αὐτὴν τὴν ἐθνικὴν μας ὑπόστασιν.

Δὲν εἶναι, ὀθεν, ἀνευ σημασίας τὰ εἰς τὴν μικρὰν ἡλικίαν ἀποκτώμενα μουσικὰ βιώματα, περὶ ὧν ὁ λόγος εἰς τὸ

παρὸν σημείωμα.

Ἡ μουσικὴ εἶναι μορφή τέχνης. Καὶ ἡ σημερινὴ Τέχνη δὲν ἀποτελεῖ ἐκδήλωσιν αἰσθητικῆς ἀναγκαιότητος, δὲν ἀσκεῖ γοητεῖαν, δὲν ὠθεῖ εἰς ἐσωτερικὴν περιουλογὴν, δὲν δίδει ἀπάντησιν εἰς ἐσωτερικὰς ἀνησυχίας καὶ προβλήματα καὶ πρὸ παντός δὲν χαρίζει τὴν ἐσωτερικὴν κατηρέμησιν καὶ δὲν ἀπαλλάσσει τὸν ἀνθρώπον ἀπὸ τὸν ἀσφυκτικὸν κλοιὸν τῆς σημερινῆς «πρακτικότητος».

Ἀναζητῶν ὁ σημερινὸς ἀνθρώπος τὴν πραγματικὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν γαλήνευσιν, δὲν προστρέχει πρὸς τὴν σύγχρονον τέχνην, ἀλλὰ στρέφεται πρὸς τὴν τέχνην τοῦ παρελθόντος, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ μόνον στροφῆς πιστοῦται τὸ ἐφήμερον τῆς σημερινῆς τέχνης.

Βεβαίως τὸ πρόβλημα δὲν πρόκειται νὰ λυθῇ ἀπὸ τὴν προσφορὰν ἀφθόνου, ὑπὸ ἔποψιν ποσότητος καὶ ποιότητος, τέχνης, ἀτε οὐσης ταύτης γεγονότος, κατὰ κύριον λόγον, ἐσωτερικοῦ. Πρέπει νὰ προπαιδευθῇ καὶ καλλιιεργηθῇ ὁ ἀνθρώπος αἰσθητικῶς, διὰ νὰ εἶναι ἱκανὸς διὰ πραγματικὰς αἰσθητικὰς ἀπολαύσεις. Δὲν ἀρκοῦν δὲ δι' αὐτὸ αἱ ἀνευ ἐμπειριῶν αἰσθήσεις.

Καὶ εἰς τὸ θέμα, εἰδικώτερον, τῆς μουσικῆς ἀπολαύσεως ὑφίσταται ἀνάγκη ὑγιούς προπαιδεύσεως. Τοιαύτη ὁμῶς δὲν ἐξασφαλίζεται σήμερον μὲ τὴν μοντέρναν μουσικὴν, ἡ ὁποία, ὀσα μίγμα παρκαμῆς καὶ πρωτογονισμοῦ, ἀντικατοπτρίζει τὴν ὀμαδικὴν ψυχικὴν νεύρωσιν, τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἡ παρακμὴ τῆς συγχρόνου μουσικῆς ὀφείλεται εἰς τὴν πενιχρότητα καὶ πολυλάκις εἰς τὴν παντελῆ ἔλλειψιν μελωδίας. Ὁ πρωτογονισμὸς τῆς ἐκδηλοῦται μὲ τοὺς ἐντυπωσιακοὺς θορύθους, τὴν κυριαρχίαν τοῦ ρυθμοῦ ἐπὶ τῆς μελωδίας καὶ τὸν αἰσθησιακὸν ἐκστασιασμὸν.

Ἡ σημερινὴ δηλονότι μουσικὴ, μὲ τὴν ἀκώλυτον κυκλοφορίαν καὶ ἀλληλεπίδρασιν μεταξὺ τῶν λαῶν, ἀποτελεῖ τὴν διεθνῆ γλῶσσαν τοῦ σώματος καὶ οὐχὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος, ὡς συμβαίνει μὲ τὴν παλαιότερα, καὶ δὴ τὴν λεγομένην κλασσικὴν. Εἶναι μουσικὴ τῶν θορύθων καὶ τῶν κινήσεων.

Παρά τὴν ἀναπόφευκτον ὁμῶς ἀλληλεπίδρασιν μεταξὺ τῶν λαῶν, ἕκαστος λαὸς ἔχει ἴδιον τρόπον μουσικῆς ἐκφράσεως, στοιχοῦσα πρὸς τὴν ἱστορίαν, τοὺς ἀγῶνας, τοὺς ἐθνικοὺς του παλμοὺς, τὴν ζωὴν, τὰ πάθη, τὸν χαρακτήρα, τὰς ψυχικὰς ροπὰς καὶ τὴν ἐν γένει κοινοτικὴν του φυσιογνωμίαν.

Τὸ χαρακτηριστικὸν ἐκάστου λαοῦ μουσικὸν αἰσθημα, ἡ ἰδιαιτέρα αὐτοῦ

μουσική έκφρασις καὶ δὴ ἡ καλουμένη δημώδης, ὅσας καὶ ἂν παρουσιάσῃ ἀποκλίσεις κατὰ περιοχάς, ἔχει κοινὰς ρίζας καὶ ἐμφανίζει μίαν κεντρικὴν καὶ ἐνιαίαν μελωδικὴν χροιάν καὶ γραμμὴν, τόσον περισσότερο ἐνιαίαν, ὅσον μεγαλύτερα εἶναι ἡ ψυχικὴ ἐνότης αὐτοῦ καὶ πλουσιωτέρα καὶ μακροτέρα ἡ ἱστορία του.

Εἰς τὰ δημώδη ἄσματα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ διακρίνει τις τὰ αὐτὰ μοτίβα, τοὺς αὐτοὺς παλμοὺς καὶ πόζους, τὴν ἰδιοτυπίαν τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς καὶ τὴν παραδοσιακὴν συνέχειαν. Δὲν ἀποτελοῦν ταῦτα ἴδιαν μόνον ἔκφρασιν καὶ διέξοδον τῶν συναισθημάτων των, ἀλλὰ καὶ συνεκτικώτατον κρίκον τῶν Ἑλλήνων καὶ μεταξύ των καὶ πρὸς τὸν ἐθνικὸν κορμὸν καὶ τὸ πάτριον ἔδαφος, περικλειόμενα καὶ μεταφέροντα τὴν ἠχὴ τῆς πολυαιώνου ἱστορίας τοῦ Ἔθνους καὶ τὸ ἀγωνιστικὸν καὶ ἠρωϊκὸν πνεῦμα τῆς φυλῆς.

Ἡ μουσικὴ κατὰ συνέπειαν ἀποξένωσης, ἡ ὁποία ἰδιαιτέρως συντελεῖται σήμερον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἀσμάτων ξένων πρὸς τὸ μουσικὸν μας αἶσθημα, κατωτέρων ὑπὸ ἔποψιν μελωδίας καὶ ἀπειθυνομένων, ὑπὸ ἔποψιν περιεχομένου, εἰς τὰς φυσικὰς τοῦ ἀνθρώπου ὁρμάς, ἄγει ἀναντιρρήτως εἰς τὴν χαλάρωσιν τῶν δεσμῶν τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν φυγοκέντρων δυνάμεων. Ἄλλ' ὁ «πολίτης τοῦ κόσμου» εἶναι ἔννοια θεωρητικὴ, ἀνήκουσα, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον, εἰς τὴν σφαῖραν τῆς οὐτοπίας...

Ἡ μουσικὴ ἀποξένωσις καθίσταται, ὡς εἶπαμεν, μεγαλύτερα καὶ θαυτέρα, ὅταν ἡ ἀλλοίωσις τοῦ μουσικοῦ αἰσθηματος συντελεῖται ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας, παρεμποδίζουσα τὴν δημιουργίαν μουσικῶν βιωμάτων, οἰκείων πρὸς τὴν μουσικὴν παράδοσιν καὶ τὸ μουσικὸν αἶσθημα τοῦ λαοῦ μας.

Ἡ προξενουμένη ζημία εἶναι ἀναμφισθητήτως τεραστία, διότι ἡ μουσικὴ ἐπηρεάζει τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, καὶ δὴ τῶν νέων, περισσότερο ἀπὸ οἰανδήποτε ἄλλην ἐκδήλωσιν Τέχνης, ρυθμίζουσα τὴν δικλείδα τοῦ συναισθηματικοῦ λέβητος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἡρεμοῦν ἢ κοχλάζουσι τὰ ἔντονα συναισθηματικά των.

Ἀντίδρασις σοβαρὰ εἰς τὴν μουσικὴν ταύτην διαφθοράν καὶ ἀλλοίωσιν δὲν παρατηρεῖται. Καὶ τὸ σχολεῖον, εὐτελῶς ἀποτιμῶν τὰ τελευταῖα ἔτη τὴν παιδαγωγικὴν ἀξίαν τοῦ μαθήματος τῆς Ὡδικῆς καὶ περιοριζόμενον εἰς τὴν διδασκαλίαν ἐλαχίστων τετριμμένων σχολικῶν ἀσμάτων, ἀποστερεῖ τοὺς νέους ἀπὸ ἕν ἀριστον μέσον ψυχικῆς καλλιερ-

γείας, γνησίας ψυχαγωγίας, ἐσωτερικῆς γαληνεύσεως καὶ ψυχικῆς συνδέσεως αὐτῶν μετὰ τῆς παραδόσεως.

Καὶ οἱ ἀντικειμενικοὶ, ἐξ ἄλλου, ὄροι λειτουργίας τῶν Σχολείων μας (συμπιέσεις ὥραριου ἐργασίας, ἔλλειψις αἰθουσῶν διδασκαλίας κ.λ.π.), δυσχεραίνουν τὴν, κατὰ τρόπον ἐπαρκῆ, διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τούτου.

Εἶναι ὁμῶς ἀνάγκη ν' ἀντιμετωπισθῇ τὸ ὅλον θέμα κατὰ τρόπον συστηματικὸν καὶ σκόπιμον, τόσον ἐκ μέρους τοῦ Κράτους (Ε.Ι.Ρ.), ὅσον καὶ ἐκ μέρους τῶν Σχολείων, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἐφοδιασθῶσιν μὲ ραδιοπικάπ καὶ δίσκους θρησκευτικῶν ὕμνων, ἐμβατηρίων καὶ καταλλήλων δημοτικῶν, πατριωτικῶν καὶ λοιπῶν σχολικῶν ἀσμάτων, ἀναφερομένων εἰς τὰς παιδικὰς ἐκδηλώσεις, τὴν φύσιν καὶ τὴν ἐν γένει ζωὴν τῆς τε γενετέρας τοῦ μαθητοῦ καὶ τῆς ὅλης Ἐπικρατείας.

Τὴν καταλληλότητα τῶν ἀσμάτων δέον νὰ κρίνῃ κεντρικὴ ἐξ ἐκπαιδευτικῶν ἐπιτροπῆ.

Οὕτω τὰ ραδιοπικάπ (ἢ μαγνητόφωνα), τιθέμενα εἰς λειτουργίαν κατὰ τὸν πρὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὰς σχολικὰς αἰθούσας χρόνον, κατὰ τὰ διαλείμματα, τὰς ὥρας τῶν χειροτεχνικῶν ἐργασιῶν, τὰς ἐκδρομὰς καὶ τὰς διαφόρους σχολικὰς ἐκδηλώσεις, θὰ καλλιεργοῦν εἰς τοὺς μαθητὰς ὑγιᾶς μουσικὸν αἶσθημα, ἀποτελοῦν ἀσπίδα κατὰ πάσης ἀκαταλλήλου καὶ διαθρωτικῆς μουσικῆς.

3. Οἱ Ἐθνικοὶ Χοροὶ Τὸ Ἐντύπιον Ὁ Κινηματογράφος

1. Καὶ αἱ χορευτικαὶ ἐκδηλώσεις ἐκάστου λαοῦ δὲν μένουσι ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ τὰς τοιαύτας ἄλλων λαῶν, ἀντικατοπτρίζουσι δὲ καὶ αὐτὰι τὸν ταχὺν ρυθμὸν καὶ τὸν αἰσθητικὸν τῆς ἐποχῆς μας.

Ἄγγλος ἰατρός, ὡς ἐτονίσσαμεν εἰς τὸ πρῶτον σημείωμά μας, ἔχων, φαίνεται, πικρὰν πείραν τοῦ «Μπητλισμοῦ», γράφει:

«Ἡ ἐρωτογενὴς μουσικὴ καὶ ὁ χορὸς τῶν ἐξάλλων κινήσεων ἐξερεθίζουν τοὺς νέους, προκαλοῦν εἰς αὐτοὺς ἐκρήξεις, μὲ ἄμεσον συνέπειαν τὸν κυνισμόν, τὰς κραυγαλέας καὶ ὑστερικὰς ἐκφράσεις καὶ τὸν ἔντονον ἀφροδισιακὸν πόθον, ὡς ἀκριβῶς συμβαίνει εἰς τινὰς ἀγρίας φυλάς κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς συζύγου καὶ πρὸ τῆς πρώτης συνουσίας».

Ἐπὶ τούτοις, ὅτι οἱ νέοι, εὐτυχῶς ἐλάχιστοι, οἵτινες ἀντιπαθοῦν καὶ ἀποφεύγουν τοὺς ἐθνικοὺς μας χοροὺς, διότι στεροῦνται

σχετικῶν χορευτικῶν θιωμάτων.

Τὸ θίωμα δ' ὡς γνωστόν, δὲν εἶναι μόνον συναίσθημα, ἀλλὰ καὶ γνῶσις καὶ πρὸ παντός ἐνέργεια, δρᾶσις. Ἡ δρᾶσις αὕτη, φέρουσα τὴν μορφήν τῆς ἰδιοτυπίας ἐκάστου ἀτόμου, ἀντιπροσωπεύει τὴν ζωτικότητα καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς αὐξήσεως τοῦ ἐντός τοῦ περιβάλλοντος, ἐν ᾧ ζῆ, καταλείπει δὲ ἀνεξίτηλους ἐπιζητήσεις, ὅταν λαμβάνη χώραν κατὰ τὴν παιδικὴν καὶ ἐφηβικὴν ἡλικίαν καὶ συνδέεται μὲ συγκλονιστικὰ συναισθηματικὰ καταστάσεις.

Δίδομεν ἀνωτέρω τὴν ἔννοιαν τοῦ θιώματος, διὰ νὰ τονίσωμεν τὴν σημασίαν τῶν παιδικῶν καὶ ἐφηβικῶν θιωμάτων.

Δὲν θὰ προβῶμεν εἰς περαιτέρω ἀνάπτυξιν τοῦ θέματος περὶ ἐθνικῶν χορῶν, ἢ διδασκαλία τῶν ὁποίων, περιοριζομένη ἐνίοτε εἰς τὰ θήλαα, λαμβάνει χώραν ἐξαντλητικῶς, μόνον κατὰ τὸ πρὸ τῶν γυμναστικῶν ἐπιδείξεων μῆνα. Ἡ ἔλλειψις ἐξ ἄλλου καταλλήλων σχολικῶν γηπέδων δυσχεραίνει τὴν ὅλην σωματικὴν τῶν μαθητῶν ἀγωγήν.

Περιοριζόμεθα εἰς τὴν παράθεσιν σχετικῆς πρὸς Ἀρμόδιον ἐπιστολῆς μας, ἐχούσης, ὡς κάτωθι:

«.....λαμβάνοντες ἀφορμὴν ἐκ τῆς παρατηρηθείσης μὴ συμμετοχῆς τῶν ἀρρένων μαθητῶν εἰς τοὺς χοροὺς κατὰ τὰς γυμναστικὰς ἐπιδείξεις τῶν Σχολείων..... καὶ ἔχοντες πρὸ παντός ὑπ' ὄψει, ὅτι, εἰς τινὰ σχολεῖα Στοιχειώδους καὶ Μέσης, οἱ ἐθνικοὶ μας χοροὶ διδάσκονται μόνον εἰς τὰ θήλαα, ἔχομεν τὴν τιμὴν, καίτοι μὴ εἰδικὸς εἰς τὸ μάθημα τῆς σωματικῆς ἐν γένει ἀγωγῆς, νὰ θέσωμεν ὑπ' ὄψιν ὑμῶν τὰς κατωτέρω, ἀναφορικῶς μὲ τὸ θιγόμενον θέμα, ἀπόψεις μας:

Εἶναι τῶ ὄντι ἀληθές, ὅτι μεγαλύτεραν πλαστικότητα ἐμφανίζουν τὰ θήλαα καὶ ἰδιαιτέραν ὅλως χάριν ἀνακαλύπτει τις εἰς τοὺς χορευτικοὺς αὐτῶν παλμοὺς καὶ ἀναπαλμοὺς. Ἐξ Ἰσοῦ ὁμως ἀληθές τυγχάνει, ὅτι οἱ πλείστοι τῶν ἐθνικῶν μας χορῶν, ἐκφράζοντες τοὺς πόθους, τὸν γνήσιον ρωμαντισμὸν καὶ τοὺς ἀγῶνας τοῦ Λαοῦ μας διὰ τὴν ἐπιβίωσίν του καὶ μὴ ἀποτελοῦντες ἀπλῆν καὶ ἐπιφανειακὴν ἐκδήλωσιν συρμοῦ, ἢ αἰσθησιασμοῦ, ἀπαιτοῦν κατὰ τὴν ἐκτέλεσίν των, ἐκτός τῆς πλαστικότητος, καὶ «λεβεντιάν», ἣτις εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀρρενωπὸν τῆς Φυλῆς μας γνώρισμα (Τσάμικος, Μακεδονικὸς ἢ χασάπικος, Καλαματιανός, Κότσαρης, Πεντοζάλης κ.ἄ.).

Ἄλλ' ἔτι πλέον, τὴν συμμετοχὴν καὶ τῶν ἀρρένων, κατὰ τε τὴν διδασκαλίαν τῶν χορῶν καὶ τὰς δημοσίας ἐμφανίσεις

τῶν Σχολείων, ἐπιβάλλει καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς δημιουργίας ἐξ ὑπαρχῆς χορευτικῶν θιωμάτων, στοιχούντων πρὸς τὴν κοινωνικὴν μας φυσιογνωμίαν καὶ δυναμένων — διότι τὰ οἰαδήποτε πρῶτα θιώματα ἀσκοῦν ἀνεξίτηλον ἐπίδρασιν καὶ διήκουν δι' ὅλου τοῦ θίου — νὰ ἐξουδετερώσουν τὴν εὐρείαν διάδοσιν ἐξάλλων καὶ ἐρωτογενῶν χορῶν πρωτογονισμοῦ, θεωρουμένων, ὡς ἐν ἀπὸ τὰ πολλὰ μέσα διαθρώσεως τῆς νεολαίας μας.....».

2. Ἡ πληθὺς τῶν ἀποπλανητικῶν ἐρεθισμάτων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν παγίδας καὶ μαστιγῶν τὰς αἰσθήσεις τῶν νέων, μαρτυρεῖ, ὅτι πολλὰ δέον νὰ γίνουσι πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν.

Δίκην προθηκῶν λαϊκῆς ἀγορᾶς ἐμφανίζονται τὰ περίπτερα, μὲ τὰ ἀνηρητημένα εἰκονογραφημένα ἔντυπα, τὸ περιεχόμενον τῶν ὁποίων καὶ ὅταν δὲν εἶναι ἐκδήλως αἰσχροὺν καὶ φθοροποιῶν, εἶναι ὅπως οἰαδήποτε ἀντιπαιδαγωγικόν, συντελοῦν εἰς τὴν ἀποικοδόμησιν τῆς πνευματικῆς προσωπικότητος τῶν νέων.

Τὰ ἔντυπα ταῦτα καὶ ὄλα ὅσα, μὲ τὰς προκλητικὰς εἰκόνας, τὰς περιπετειώδεις ἀφηγήσεις καὶ τὰ ἀπίθανα κατορθώματα τῶν ἀδιστακτῶν καὶ σκληρῶν πρωταγωνιστῶν των, προβάλλουν πλασματικούς τύπους ἀνθρώπων, ὄλα ταῦτα, κυκλοφοροῦντα μὲ ταχύτητα ἰλαρᾶς, αἰχμαλωτίζουν τοὺς νέους καὶ τοὺς διαμορφώνουν εἰς τύπους ἀντικοινωνικούς, σκληροὺς, ὁμοίους μὲ τὰ πρότυπα τῶν ἀναγνωσμάτων καὶ ἐτοίμους νὰ μιμηθοῦν, εἰς πρώτην εὐκαιρίαν, τοὺς πρωταγωνιστάς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνατυπώσεων τῶν τοιούτων ἐντύπων εἶναι κατ' εὐθὺν λόγον ἀνάλογος, τῶν παραστρατημάτων τῶν ἀνηλίκων καὶ τῶν συντασσόμενων ἀστυνομικῶν δελτίων.

Ἀκατάλληλα, ὡς εἶπομεν, εἶναι καὶ τὰ εἰκονογραφημένα ἔντυπα, διότι αἱ ἀλληλοδιαδεχόμεναι εἰκόνες παρασύρουν καὶ ἐθίζουν εἰς ἐπιπολαίαν μελέτην καὶ μάθησιν.

Εἰς κοινὰ εἰκονογραφημένα ἔντυπα τείνουσι νὰ μετατραποῦν καὶ τὰ σχολικὰ βιβλία. Ἡ προκλητικὴ εἰκὼν εἶναι, ὑπὸ ἔποψιν ἐμπορικῆν, συμφερωτέρα τοῦ καλοῦ περιεχομένου.

Κυκλοφοροῦν θεβαίως καὶ κατάλληλα ἔντυπα, ἀλλ' εἰς πολὺ περιορισμένην κλίμακα. Τὰ διάφορα ρωμάντσα καὶ τὰ ποικίλα εἰκονογραφημένα περιοδικὰ εὐρίσκονται ὑπὸ τὰ μαξιλιάρια τῶν περισσοτέρων γονέων.

Πρὸ τριετίας, προσελθοῦσα εἰς τὸ γραφεῖόν μου μία κυρία, μὲ ἠρώτησε τί νὰ κάμη διὰ τὸν υἱόν της, ὁ ὁποῖος πα-

ρημέλει τὰ μαθήματά του, ξεκοκκαλίζων τὴν «Μάσκαν καὶ τὸν «Ταρζάν». Τὴν ἀπάντησιν δὴμος ἔδωκεν ἢ ἴδια, προσειπούσα: «Τί νὰ σοῦ κάμῃ τὸ καμμένο τὸ παιδί, ἀφοῦ καὶ ὁ πατέρας του κάθεται ὡς τὰ μεσάνυχτα, διαβάζοντας τὰ ἴδια ἔντυπα.....».

καὶ 3. Πλασματικούς τύπους δημιουργεῖ εἰς τὴν φαντασίαν τῶν νέων καὶ ὁ **ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ**, ὅστις καλλιεργεῖ ἐντατικῶς, μετὰ τὴν ἐποπτείαν καὶ τὴν αἰσθητοποίησιν, ὅσα θεωρητικῶς ἀναγιγνώσκονται εἰς τὰ φθοροποιὰ ἔντυπα. Τὰ πλεῖστα τῶν κινηματογραφικῶν ἔργων, καὶ ἐκ τῶν χαρακτηριζομένων, ὡς κατάλληλων, εἶναι παιδαγωγικῶς ἀκατάλληλα. Καλλιτεχνικὰ κριτήρια, ἐν προκειμένῳ, δὲν ἰσχύουν, ἀφοῦ καὶ τὸ κακὸν ἐμφανίζεται πολλακίς μετὰ καλλιτεχνικὴν μορφήν.

Ὁ κινηματογράφος παραποιεῖ τὴν πραγματικότητα, διασπᾷ τὴν ἔννοιαν τοῦ χώρου, ἀναμιγνύει περιστατικὰ πραγματικὰ μετὰ φανταστικῶν, πιθανὰ μετ' ἀπιθάνων, λογικὰ μετὰ παραλόγων, χωρὶς οἱ σφοδροὶ καὶ ἀλληλοδιδεχόμενοι ἐρεθισμοὶ νὰ ἐπιτρέπουν εἰς τοὺς θεατὰς, καὶ δὴ τοὺς νέους, τὴν τακτοποίησιν τῶν ψυχικῶν τῶν ἀντιδράσεων.

Ἡ ἀδυναμία τοῦ κινηματογράφου ν' ἀναλύῃ, ὡς ἡ λογοτεχνία, ψυχολογικῶς τὸν χαρακτήρα τῶν δρώντων προσώπων, ἀποβαίνει ἐν τῇ ὀθόνη δύναμις, διὰ τῆς κινήσεως καὶ τῆς δράσεως τῶν προσώπων αὐτῶν, πρὸ τῆς ὁποίας δυνάμειος καθίσταται παθητικὸς καὶ ἀνίσχυρος ὁ νέος, θύμα τῆς ἰσχυρᾶς ὑποβολῆς τῶν πρωταγωνιστῶν, μετ' ἀπώλειαν τῆς αἰσθήσεως τοῦ ὀρθοῦ καὶ τοῦ πραγματικοῦ.

Ἐντὸς τῶν κινηματογραφικῶν αἰθουσῶν καὶ πρὸ τῆς ὀθόνης, ἥτις μετ' ἀνυπολόγιστον δύνάμειν δίδει ζωὴν εἰς τὸ κακὸν παράδειγμα, ἐκκολάπτονται οἱ νεαροὶ ἐγκληματῆται καὶ «τεντυμπόυδες».

Τὴν μεγάλην δύνάμειν τοῦ κινηματογράφου, ὁ ὁποῖος, ὅπως καὶ ὁ Τύπος, ἀπευθύνεται εἰς ἑκατομμύρια ἀνθρώπων, δὲν τὴν ἐξεμεταλλεύθημεν μέχρι σήμερον ἐπ' ὠφελείᾳ καὶ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς τεχνικῆς προόδου.

Ἡ ἑβδόμη τέχνη, ἀντὶ ν' ἀποκαλύπτῃ τὴν ἀλήθειαν εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ ὠραίου καὶ νὰ μεταρσιώσῃ τὴν πνευματικὴν καὶ ἐξιδανικεύῃ τὴν κοσμικὴν τοῦ ἀνθρώπου ὑπόστασιν, ἀπέβη θεραπευτικῆς

τῆς βιολογίας, τῆς καθημερινότητος καὶ τοῦ αἰσθητισμοῦ. «Κατέστη ἔνοχος, ὡς γράφει Κινέζος σοφός, κατὰ τὸ ὅτι ἐπέτυχεν νὰ ζοῦν οἱ νέοι μετὰ τὸσον ζωηρὰν ἐπίγνωσιν τὰς σχέσεις πρὸς τὸ ἕτερον φύλον».

Ἄνυπαρκτος ἐξ ἄλλου δέον νὰ θεωρηθῆται ἐν τῇ Πατρίδι μας ὁ σχολικὸς κινηματογράφος.

Ἄλλ' αἱ καλῶς ὀργανωμέναι παιδικαὶ κατασκηνώσεις, οἱ ἔθνικοι χοροὶ, τὰ δημῶδη καὶ λοιπὰ κατάλληλα ἄσματα, τὸ κατάλληλον ἔντυπον καὶ ὁ κινηματογράφος, περὶ ὧν ἐγένετο λόγος, δὲν εἶναι τὰ μόνα μέσα διαμορφώσεως τῆς ψυχικῆς ζωῆς, ἐναρμονίσεως τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς νομοτελείας καὶ συγκροτήσεως τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς μοίρας τῶν νέων.

Τὸ χαρακτηριστικώτερον γνώρισμα τῶν νέων εἶναι ἡ τάσις πρὸς δράσιν. Ἐὰν δὲν διοχετεύσωμεν τὴν τάσιν αὐτὴν πρὸς τὸ καλὸν καὶ τὸ πρέπον, τότε αὕτη στρέφεται πρὸς τὸ χυδαῖον.

Εἶναι σήμερον, ὑπὲρ ποτὲ ἄλλοτε, ἀναγκαῖα ἡ συστηματικὴ καὶ μακρὰν δογματισμῶν, πολιτικῶν ἢ κομματικῶν προσηλυτισμῶν καὶ καταναγκασμῶν ὀργάνωσις τῆς τε σχολικῆς καὶ ἐξωσχολικῆς νεολαίας πρὸς τὸ σκοπὸν τοῦ ὀρθοῦ, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ἑλληνοχριστιανικῶν ἰδανικῶν, προσανατολισμοῦ τῆς καὶ τῆς ἐξουδετερώσεως πάσης καὶ ὀθενδήποτε προερχομένης διαβρωτικῆς προσπάθειας, ἢ δουλικῆς ὑποταγῆς εἰς στατικά σχήματα ζωῆς.

Τὰ Κατηχητικά, ὁ προσκοπισμὸς, ὁ ὀδηγισμὸς, αἱ ἐκδρομικαὶ ὀμάδες, τὰ σπόρ, οἱ ποικίλαι ψυχαγωγικαὶ ἐκδηλώσεις μετὰ θάσιν τοὺς ἔθνικούς χορούς καὶ τὰ δημῶδη ἄσματα, τὰ ἀναγνωστήρια κ. τ.λ., ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν ἀπαραιτήτως ἐπιλέκτων ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν, ἀποτελοῦν θετικὰ μέσα διαπαιδαγωγίσεως καὶ φρονηματισμοῦ τῶν νέων. Τὰ ἀρνητικὰ μόνον — αἱ ἀπαγορεύσεις —, μὴ θεραπεύοντα τὴν τάσιν τῶν νέων πρὸς δράσιν καὶ πρὸς διαμόρφωσιν τοῦ ἰδιοῦ των προγράμματος ζωῆς, δὲν κρίνονται ἀποτελεσματικά.

Τὸ θέμα, ἐξόχως σπουδαῖον, ἀξίζει νὰ τύχῃ τῆς δεούσης προσοχῆς ἐκ μέρους τῶν ἀσχολουμένων καὶ ἐντεταλμένων μετὰ τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν Ἑλληνοπαίδων.

Κ. ΜΑΛΟΥΚΟΣ

Η ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΣ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

Υπό ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ Γ. ΔΑΦΕΡΜΟΥ διδασκάλου

Βεβαίως ο διδ)λος έχει ως κύριον έργον την πνευματικήν και ψυχικήν μόρφωσιν τών μαθητών του, έντός τών ιδεωδών του αιώνιου Έλληνοχριστιανικού πολιτισμού.

Ουδείς άμφισβητεί, ότι ο διδ)λος έχει να έπιτελέση έν τόσον μέγα και ύψηλόν έργον έντός του σχολείου και ως έκ τούτου δέν διδεται εις αυτόν ό άπαιτούμενος χρόνος να άσχοληθῆ με έργα πέραν του κυρίως έργου του. Έν τούτοις, έπειδή εις τās μικράς ιδίως κοινωνίας ό διδ)λος άποτελεῖ πολλάκις τόν μόνον έγγράμματον άνθρωπον και τόν μοναδικόν εκπρόσωπον του Κράτους, εά ύποχρεωθῆ έκ τών πραγμάτων να παρουσιάση έξωσχολικήν δραστηριότητα μεγάλην και σοβαράν, ούδέποτε όμως εις θάρος του κυρίως σχολικού έργου του.

1. Κατ' άρχήν όφειλομεν να τονίσωμεν ιδιαιτέρως τό ζήτημα τῆς συμπεριφορᾶς του διδ)σκάλου πρὸς τούς γονεῖς και κηδεμόνας τών μαθητῶν και πρὸς δλους τούς κατοίκους τῆς σχολικῆς περιοχῆς.

Ό διδ)λος δέον να συμπεριφέρεται πρὸς δλους μετὰ τῆς προσηκούσης ευγενείας, να είναι προσηνῆς και να δεικνύη καλωσύνην και αγάπην πρὸς πάντας. Διὰ τῆς προσωπικότητός του ό διδ)σκάλος δέον να προκαλῆ τόν σεβασμόν και τήν εκτίμησιν πάντων. Όφείλει ό διδ)λος να άποτελῆ ύπόδειγμα καλοῦ οικογενειάρχου. Η οικογένειά του δέον να διακρίνεται καθ' όλα τών άλλων οικογενειῶν του χωρίου. Γενικῶς ἡ οικογενειακή, ἡ υπαλληλική και ἡ άτομική ζωή του διδ)λου πρέπει να είναι άψογος από πάσης πλευρᾶς, διὰ να άποτελῆ ζωντανόν παράδειγμα αξιον πρὸς μίμησιν.

2. Μετὰ πάσης προθυμίας δέον ό διδ)σκάλος να έξυπηρετῆ τούς κατοίκους, όταν του ζητοῦν τούτο, ακόμη και δι' άτομικᾶς των μικροποθέσεις (σύνταξις αίτήσεων, αναφορῶν, έπιστολῶν πρὸς συγγενείς κλπ.), αφαιρῶν έν ανάγκη χρόνον εκ τῆς αναπαύσεώς του.

3. Ό διδ)λος όφείλει να συμμετέχη μετέχῃ μετὰ προθυμίας και έξ ιδίας πρωτοβουλίας εις τās έπιτροπᾶς δι' εκτέλεσιν διαφόρων κοινωφελῶν έργων, ως π.χ. δι' άνέγερσιν εκκλησίας, διὰ τήν υδρευσιν του χωρίου, διὰ τήν έν γένει καθαριότητα τών οικιῶν, τών οδῶν και τῶν κοινοχρήστων χώρων του χωρίου, διὰ τήν δενδροφύτευσιν κοινῶν χώρων, οδῶν κ.λ.π.

Όμοίως δέον να συμμετέχη ενεργῶς εις τās διαφόρους έορταστικᾶς εκδηλώσεις του χωρίου (Έθνικᾶς, πανηγύρεις, συγκεντρώσεις Έθρησκευτικᾶς κλπ.) καθῶς και εις τὰ πένθη και τās δυστυχίας αὐτῶν, λόγω θανάτου προσφιλῶν των προσώπων, είτε λόγω θεομηνιῶν και λοιπῶν δυστυχιῶν.

4. Διὰ τήν γεωργικήν πρόοδον του χωρίου ό διδ)λος δύναται να παίξῃ βασικόν ρόλον ύποδεικνύων ὀρθοῦς τρόπους καλλιέργειας διαφόρων φυτῶν, καταλλήλων διὰ τὰ εδάφη του χωρίου και έπομένως δυναμένων να άποτελέσουν πηγὴν πλούτου διὰ τούς κατοίκους. Επίσης ό διδ)σκάλος δύναται να ύποδείξῃ εις τούς χωρικούς ὀρθόν τρόπον λειτουργίας μελισσοκομείου, κονικλοτροφείου, σηροτροφείου, ὀρνιθοτροφείου κ.λ.π.

Υπάρχουν παραδείγματα φωτισμένων διδ)λων, οτινες συνετέλεσαν πολὺ εις τήν άπόκτησιν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν τῶν χωρίων λόγω τῆς καλλιέργειας άρίστων ποικιλιῶν γεωργικῶν προϊόντων. ἢ τῆς δημιουργίας μελισσοκομειῶν, κονικλοτροφείων, σηροτροφείων, ὀρνιθοτροφείων με έλαχίστας δαπάνας και μεγάλα κέρδη. Τό τοιοῦτον έπέτυχον οι διδ)λοι διὰ τῆς ύποδειγματικῆς καλλιέργειας τῶν ειδῶν αὐτῶν είτε εις τόν σχολικόν κήπον είτε εις άτομικόν των κήπον.

Έν συνεχείᾳ αναφέρομεν και άλλους τομείς έξωσχολικῆς δραστηριότητος του διδ)λου εις τούς ὁποίους δύναται οὗτος να παίξῃ πρωτεύοντα ρόλον και να έπιτύχῃ λίαν αξιόλογα άποτελέσματα:

1. Νυκτερινὸν Σχολεῖον Ἀναλφαθῆτων

Ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν εἰς τὴν σχολικὴν Περιφέρειαν ἀπὸ 10 ἄτομα καὶ ἄνω, ηλικίας 14—20 ἐτῶν, ἅτινα στεροῦνται ἀπολυτηρίου, δέον νὰ ἰδρυθῇ Νυκτερινὸν Δημοτικὸν Σχολεῖον Ἀναλφαθῆτων, τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ διδύλου, ἵνα φοιτοῦν οὗτοι εἰς τοῦτο, μέχρι λήψεως ἀπολυτηρίου. Τὸ τοιοῦτον εἶναι μία μεγάλη προσφορά καὶ εἰς τὰ ἄτομα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ, διότι διὰ τῆς ἀποκτήσεως τοῦ ἀπολυτηρίου, ἀφ' ἑνὸς μὲν παύουν νὰ θεωροῦνται πλέον ἀγράμματα, ἀφ' ἑτέρου δὲ δύνανται νὰ προσλαμβάνωνται εἰς διαφόρους θέσεις διὰ τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖται ἀπολυτήριον Δημοτικοῦ Σχολείου.

Ἄλλὰ καὶ τὸ Κράτος μας ὠφελεῖ τοῦτο, διότι οὕτως ἐλαττώνεται τὸ ποσοστὸν ἀναλφαθῆτων, πρᾶγμα ὅπερ ἀνυψώνει τοῦτο εἰς πνευματικῶς ἀνεπτυγμένον Κράτος.

2. Κέντρον Διδασκαλίας Ἐνηλίκων

Εἶναι μία μεγάλη προσφορά τοῦ διδασκάλου ἢ ἰδρυοῦ Κέντρου Διδάχιας Ἐνηλίκων εἰς τὴν Σχολικὴν Περιοχὴν, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατὴ ἢ φοίτησις εἰς τοῦτο 20 τουλάχιστον νέων τοῦ χωρίου. Ἡ διδύλια εἰς τὸ Κέντρον τοῦτο ὑπὸ τύπον διαλέξεων, εἴτε ὑπὸ τοῦ διδύλου εἴτε ὑπὸ ἑτέρων προσώπων (ιερεὺς, ἐπαρχιακὸς γεωπόνος, κοινοτικὸς ἰατρός, ἀστ. σταθμάρχης κλπ.), ὠφελεῖ τὰ μέγιστα τοὺς φοιτῶντας νέους, ἀναπτύσσει τὸ πνευματικὸν ἐπίπεδον αὐτῶν καὶ δίδει λύσεις ἱκανοποιητικὰς εἰς πολλὰς ἀπορίας αὐτῶν.

Ἐχομεν τὴν γνώμην ὅτι ὁ θεσμὸς τῶν Κέντρων Διδάχιας Ἐνηλίκων θὰ πρέπει νὰ ἐπεκταθῇ εἰς ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερα χωρία τοῦ Νομοῦ μας. Ἀπαραίτητος ὁμως προϋπόθεσις εἶναι νὰ ἐξασφαλισθῇ προηγουμένως ἡ στενὴ συνεργασία τοῦ διδύλου μεθ' ὄλων τῶν ἄλλων προσώπων ἅτινα, λόγῳ τῆς θέσεως ἢ τῆς μορφώσεώς των, δύνανται νὰ βοηθήσουν πολὺ εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν χωρίων.

3. Προσκοπισμὸς — Ὀδηγισμὸς

Εἶναι παγκόσμιος ὁργάνωσις ἔχουσα ὡς ἔμβλημα τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν ρητόν: «Αἰὲν ἀριστεύειν». Ἐπομένως καὶ οἱ σκοποὶ τοὺς ὁποίους ἐπιδιώκει ὁ προσκοπισμὸς διὰ τοὺς ἄρρενας καὶ ὁ ὁδη-

γισμὸς διὰ τὰς θήλειαις εἶναι λίαν ὠφέλιμοι καὶ διὰ τοὺς συμμετέχοντας εἰς τὰς ὁργανώσεις ταύτας καὶ δι' ὄλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

Ὁ διδύλος καὶ εἰς τὸν τομέα τοῦτον, δέον ὅπως ἀναλάβῃ πρωτοβουλίαν, θέβαιος ὅτι προσφέρει μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τοὺς νέους, οἵτινες διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀνωτέρων ἀνθρωπιστικῶν καὶ ἠθικῶν σκοπῶν, τοὺς ὁποίους ἐπιδιώκουν αἱ ὁργανώσεις αὗται, ἀποκτοῦν πνευματικὰς, ψυχικὰς καὶ σωματικὰς ἀρετάς, αἵτινες τοὺς καθιστοῦν ἀνθρώπους χρήσιμους εἰς τὴν κοινωνίαν.

4. Κατηχητικὸν Σχολεῖον

Ἄλλος τομεὺς ἐξωσχολικῆς δραστηριότητος τοῦ διδύλου τυγχάνει ἡ συμμετοχὴ του εἰς τὴν καλὴν λειτουργίαν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Κατηχητικῶν Σχολείων.

Περὶ τὸν νὰ ἐξάρωμεν τὴν μεγάλην σημασίαν καὶ τοῦ θεσμοῦ τοῦτου, καθ' ὅσον εἶναι γνωστὸν τοῖς πᾶσιν, ὅτι τὰ Ἐκκλησιαστικὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα, διὰ τοῦ εὐχαρίστου τρόπου προσφορᾶς τῆς θρησκευτικῆς ὕλης, τῆς ἐκμαθήσεως σχετικῶν ἀσμάτων, τῆς διοργανώσεως περιπάτων, τῆς ἐκτελέσεως εὐχαρίστων παιδιῶν κλπ. ἐπιδροῦν τὰ μέγιστα εἰς τὰς ἀπαλὰς παιδικὰς ψυχὰς καὶ ἀφίνουν ἀνεξίτηλα ἴχνη θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς ἀγωγῆς.

Βεβαίως τὸν πρῶτον λόγον εἰς τὰ Ἐκκλησιαστικὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα ἔχει ὁ ἱερεὺς τῆς ἐνορίας, ὅστις καὶ λόγῳ τοῦ σχήματός του, δύναται νὰ ἐπιδρᾷ περισσότερον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν παιδιῶν. Ὅφειλει ὁμως καὶ ὁ διδύλος νὰ βοηθῇ τὸν ἱερέα εἰς τὸ ἔργον τοῦ κατηχητοῦ, νὰ ἀναλαμβάνῃ δὲ εὐχαρίστως καὶ τὰ καθήκοντα ταῦτα, τουλάχιστον ὅπου δὲν ὑπάρχει ἱερεὺς.

5. Ἀθλητικὴ ἀγωγή τῶν νέων

Εἶναι ἐπίσης εἰς ἐνδιαφέρων καὶ λίαν ὠφέλιμος τομεὺς δράσεως, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ διδύλος δύναται καὶ ὀφείλει νὰ παίξῃ πρωτεύοντα ρόλον.

Ἀπαραίτητος τυγχάνει κατ' ἀρχὴν ἡ ἐξασφάλισις καταλλήλου Κοινοτικοῦ γηπέδου ἀθλοπαιδιῶν εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἐξασκοῦνται κατὰ τὰς ἐλευθέρας ὥρας οἱ νέοι τοῦ χωρίου. Κυρίως ὀφείλει ὁ διδασκαλὸς νὰ ὑποδείξῃ εἰς τοὺς νέους τὸν τρόπον καθ' ὃν δέον νὰ ἐξασκοῦνται εἰς τὰ διάφορα ἀγωνίσματα τοῦ κλασσικοῦ ἀθλητισμοῦ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ

έξασφαλίση εἰς αὐτοὺς σῶμα ὑγιές καὶ ἀθλητικόν καὶ θά ἐπιδράσῃ ἀντιστοίχως εἰς τὴν ψυχικὴν πρόοδόν των. Ἡ ἀρχαία Ἑλλάς ὑπῆρξεν ἡ πατρίς τοῦ κλασσικοῦ λεγομένου ἀθλητισμοῦ, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀναπτύξει εἰς ἀνώτατον σημεῖον, ἐφ' ὅσον οἱ ἐκτελούμενοι κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα ἀγῶνες ἐλάμβανον χώραν εἰς ἱεροὺς χώρους (Ὀλυμπία — Δελφοί — Νεμέα — Ἴσθμὸς κ.λ.π.) καὶ συνεδιάζοντο πάντοτε μετὰ διαφόρων ἄλλων πνευματικῶν ἐκδηλώσεων καὶ θρησκευτικῶν τελετῶν.

Ὁφείλει, λοιπόν, ἡ Νέα Ἑλλάς νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν αἴγλην τῆς Ἀρχαίας καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀθλητικὴν ἀγωγήν τῶν νέων τῆς.

Ἡ Ἐθνικὴ Ἐπαναστατικὴ Κυβέρνησις ἤρχισεν ἤδη ἐντατικὴν καὶ συστηματικὴν προσπάθειαν πρὸς τὸν τομέα τοῦτο τοῦ ἀθλητισμοῦ, διὰ τῆς ἐξασφαλίσεως κοινοτικῶν ἀθλητικῶν γηπέδων καὶ τῆς χρηματοδοτήσεως αὐτῶν ὑπὸ τῆς Γενικῆς Γραμματείας Ἀθλητισμοῦ, πρὸς πλήρη διαμόρφωσίν των εἰς ἀθλητικοὺς χώρους καὶ πλήρη ἐξοπλισμὸν αὐτῶν διὰ τῶν καταλλήλων ἀθλητικῶν ὀργάνων.

Παρεμφερῆς ἐξωσχολικὴ δραστηριότης τῶν διδ)λων εἶναι ἡ συστηματικὴ ἐξάσκησις τῶν μαθητῶν, τῶν παραθαλασσίων ἰδίως πόλεων καὶ χωρίων εἰς τὴν κολύμβησιν, ἣτις ἀποτελεῖ ἐν ὑγιεινὸν καὶ λίαν εὐχάριστον σπὸρ διὰ πάντας.

Καὶ πρὸς τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἀθλήματος ἔχει δοθῆ, κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη, ἰδιαίτερα προσοχὴ ὑπὸ τοῦ Κράτους διὰ τῆς καθιερώσεως κατ' ἔτος τῆς Ναυτικῆς Ἑβδομάδος καὶ διὰ τῆς θραβεύσεως διὰ χρηματικῶν βραβείων καὶ ἐπαίνων τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἐκείνων, οἵτινες ἐπιδεικνύουν ἰδιαίτερον ἐπίδοσιν εἰς τὰ θαλάσσια σπὸρ καὶ συντελοῦν ἀποδεδειγμένως εἰς τὴν διάδοσιν αὐτῶν μεταξὺ τῶν μικρῶν μαθητῶν καὶ τῶν νέων τῆς σχολικῆς περιοχῆς των.

6. Ἀναγνωστήριον καὶ Δανειστικὴ Βιβλιοθήκη

Ἡ δημιουργία καὶ ἡ κανονικὴ λειτουργία τούτου, θά ἔχη ὡς ἀμεσον ἀποτέλεσμα τὴν πνευματικὴν ἀνοδὸν τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου. Διὰ τοῦτο ὁ διδ)λος δέον νὰ ἐργασθῆ καὶ πρὸς τὸν τομέα αὐτὸν μετὰ ζήλου καὶ προθυμίας. Ὑπάρχουν τράποι διὰ τῶν ὁποίων εἶναι δυνατὴ ἡ δημιουργία Δανειστικῆς βιβλιοθήκης διὰ τῆς δωρεάν παραχωρήσεως καταλλήλων βιβλίων, εἴτε ὑπὸ τοῦ Βασι-

λικοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος, τὸ ὁποῖον ἔχει δημιουργήσῃ εἰς πολλὰ χωρία τῆς πατρίδος μας, τὴν λεγομένην «Βιβλιοθήκην τοῦ χωρίου», εἴτε ὑπὸ διαφόρων Ἐκδοτικῶν Οἴκων, τοὺς ὁποίους δύναται νὰ παρακαλέσῃ πρὸς τοῦτο ἐγγράφως ὁ διδ)λος, ἐφ' ὅσον μάλιστα ὑπάρξῃ καὶ ἡ δυνατὸτης ἐξασφαλίσεως μονίμου ἀναγνωστηρίου, εἴτε εἰς τὸ Κοινοτικὸν Κατάστημα, εἴτε εἰς ἕτερον οἶκημα, οἱ νέοι τοῦ χωρίου θά συνηθίσουν εἰς τὴν μελέτην τῶν διαφόρων βιβλίων τὰ ὁποῖα θά εὐρίσκωνται εἰς τὴν βιβλιοθήκην, πράγμα ὅπερ θά τοὺς ὀφελῆσῃ πολὺ, ἀπὸ πάσης πλευρᾶς.

7. Δημιουργία χορωδίας Βυζαντινῆς ἢ Εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς

Ἐφ' ὅσον ὁ διδ)λος ἔχει ἰδιαίτερον ἐπίδοσιν καὶ ἰκανότητα εἰς τὴν μουσικὴν, ἐάν μὲν εἶναι γνώστης τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, ἐκτός τοῦ ὅτι δύναται νὰ ἐκτελῆ χρέη ψάλτου εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου, θά εἶναι δυνατὸν νὰ συγκροτήσῃ χορωδίαν Βυζαντινῆς Μουσικῆς ἐκ καλλιφώνων νέων τοῦ χωρίου, εἰς τοὺς ὁποίους θά διδάξῃ διαφόρους ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους καὶ τροπάρια ἅτινα θά ψάλλουν κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν.

Ἐάν πάλιν εἶναι γνώστης τῆς Εὐρωπαϊκῆς Μουσικῆς, δύναται νὰ καταρτίσῃ μικρὰν χορωδίαν Εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς, ἐκ καλλιφώνων νέων τοῦ χωρίου, εἰς τὰς ὁποίας νὰ διδάξῃ Δημοτικὰ καὶ ἄλλα Ἐθνικὰ ἄσματα, τὰ ὁποῖα θά ἄδουν εἰς τὰς διαφόρους κοινὰς ἑορταστικὰς ἐκδηλώσεις τοῦ χωρίου.

8. Συνεταιρισμὸς γεωργικὸς, κτηνοτροφικὸς κ.λ.π.

Ὁ διδ)λος δύναται ἐπίσης νὰ πρωτοστατήσῃ εἰς τὴν ἱδρυσιν γεωργικοῦ, κτηνοτροφικοῦ κ.λ.π. συνεταιρισμοῦ, πράγμα ὅπερ εἶναι λίαν ὠφέλιμο διὰ τοὺς κατοίκους τοῦ χωρίου.

Εἰς πολλὰ χωρία τῆς πατρίδος μας λειτουργοῦν ἤδη μετ' ἐπιτυχίας τοιοῦτοι συνεταιρισμοί, ἱδρυθέντες διὰ πρωτοβουλίας τῶν διδ)λων καὶ οἱ χωρικοὶ μακαρίζουν αὐτούς, διότι ἔγινε ἀμέσως ἀντιληπτὴ ἡ μεγίστη ὠφέλεια, ἡ ὁποία προκύπτει δι' αὐτούς ἐκ τῆς δημιουργίας τῶν συνεταιρισμῶν αὐτῶν.

9. ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΙΣ ΓΟ-
ΝΕΩΝ ΚΑΙ ΚΗΔΕΜΟ-
ΝΩΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ
ΚΑΙ ΛΟΙΠΩΝ ΚΑΤΟΙ-
ΚΩΝ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ
ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Αἷται εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν,
ἐκ τῶν σπουδαιότερων ἐξωσχολικῶν ἐ-
νεργειῶν τοῦ διδασκάλου.

Διότι, κατὰ τὰς συγκεντρώσεις ταύ-
τας, δίδεται ἡ εὐκαιρία εἰς αὐτούς, νὰ
ἀναπτύξουν εἰς τοὺς γονεῖς, θέματα Ἐ-
θνικοῦ, Ἑθνησκευτικοῦ ἢ παιδαγωγικοῦ
περιεχομένου, ὠφέλιμα ἀπὸ πάσης πλευ-
ρᾶς δι' αὐτούς.

Κατὰ τὴν σημερινὴν ἰδίαν περίοδον,
τῆς προσπάθειας τῆς Ἑθνικῆς Κυβερνή-
σεως διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνοδὸν τοῦ
λαοῦ καὶ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ εἰς τὰς
Ἑθνικὰς καὶ Ἑθνησκευτικὰς παραδόσεις,
ἐπιβάλλεται ἡ συνεχὴς καὶ ἐντατικὴ
προσπάθεια τῶν διδ)λῶν πρὸς τὸν το-
μέα τοῦτον.

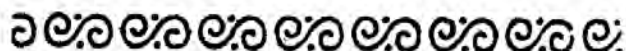
Κατὰ τὸν παρελθόν σχολικὸν ἔτος, οἱ
διδ)λοι παρουσίασαν λίαν ἀξιόλογον
ἔργον ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης, καθ' ὅ-
σον διωργάνωσαν χιλιάδας συγκεντρώ-

σεων, εἰς τὰς ὁποίας ἀνέπτυξαν πλῆθος
ἐνδιαφερόντων θεμάτων καὶ κυρίως Ἐ-
θνικοῦ περιεχομένου, ἀποσπᾶσαντες οὖ-
τως λίαν εὐμενεῖς κρίσεις καὶ ἐπαίνους
τῶν Προϊσταμένων Ἀρχῶν.

Ἡ προσπάθεια αὕτη, δεόν νὰ ἐνταθῆ
κατὰ τὸ ἀρξάμενον σχολικὸν ἔτος, ὥστε
νὰ παρουσιασθοῦν πλέον ἀξιόλογα ἀπο-
τελέσματα.

Ἐκείνην ἔτι καὶ ἕτεροι τομεῖς
ἐξωσχολικῆς δραστηριότητος τῶν διδα-
σκάλων διὰ τοὺς ὁποίους ἠδύνατο νὰ
γίνη ἰδιαίτερος λόγος π.χ. Ἐξωραϊστι-
κός Σύλλογος, τοπικὸν μουσεῖον. Βεβαί-
ως δὲν δύναται ὁ διδ)λος νὰ ἀναμειχθῆ
εἰς ἅπαντας τοὺς ἀνωτέρω ἐκτεθέντας
τομεῖς ἐξωσχολικῆς δραστηριότητος, δι-
ότι καὶ τὸν διαθέσιμον χρόνον δὲν ἔχει
καὶ τὰς ἀπαραίτητους ἰκανότητας δι' ἑ-
κάστον τομέα δράσεως δυνατὸν νὰ μὴν
διαθέτῃ. Ἐξ ἁπασῶν ὅμως, τῶν ἀνωτέ-
ρω ἀναπτυχθεισῶν δραστηριοτήτων, ὠρι-
σμένοι εἶναι βασικαὶ καὶ ἀπαραίτητοι,
διὰ νὰ δύναται ὁ διδ)λος νὰ ἀποτελέσῃ
πραγματικὸν Ἑθνικὸν φάρον διὰ τὴν
Κοινότητα εἰς τὴν ὁποίαν ἐργάζεται,
καὶ ζῆ.

ΕΛ. ΔΑΦΕΡΜΟΣ

Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΝ

Υπό ΧΡΙΣΤΟΥ Μ. ΚΕΦΑΛΑ (Μαθηματικού τῆς Ἰωνίδειου
Προτύπου Σχολῆς Πειραιῶς καθηγητοῦ τῆς Ραλλείου Παι-
δαγωγικῆς Ἀκαδημίας)

Α) ΓΕΝΙΚΑ

Τὸ ἄρθρον τοῦτο γράφεται ἀπὸ μαθηματικόν, ὁ ὁποῖος ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐδίδαξεν εἰς τὸ Πειραματικόν Σχολεῖον τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, παρηκολούθη δέ, διαταγῇ τοῦ Ἐπόπτου τοῦ Σχολείου, τὴν ὅλην διδασκαλίαν τῆς Ἀριθμητικῆς καὶ ἐδίδαξεν ὑποδειγματικῶς τοὺς μαθητὰς τῶν δύο τελευταίων τάξεων τοῦ Δημοτικῆς Σχολείου τούτου. Ἐκτὸς τούτου ἔχει γράψει μελέτας διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀριθμητικῆς εἰς τὸ λεγόμενον Δημοτικόν σχολεῖον εἰς τὸ «Ἐπιστημονικόν Βῆμα τοῦ Διδασκάλου» καὶ ἄλλου.

Ἡ διδασκαλία τῆς Ἀριθμητικῆς εἰς τὰ σχολεῖα τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως ὀφείλει νὰ βασίζεται ἐπὶ τινων ἀρχῶν.

Τρεῖς εἶναι σήμερον αἱ ἐπικρατέστεραι ἀρχαί. Ἡ πρώτη ὑποστηρίζει ὅτι ἡ διδασκαλία πρέπει νὰ θεμελιούται ἐπὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀριθμοῦ (συστηματικὴ μέθοδος), ἡ δευτέρα ὅτι αὕτη πρέπει νὰ θεμελιούται ἐπὶ τῆς ψυχολογίας τοῦ μαθητοῦ (ψυχολογικὴ μέθοδος) καὶ ἡ τρίτη, ὑποστηρίζει ὅτι ἡ διδασκαλία πρέπει νὰ θεμελιούται ἐπὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς κοινωνίας καὶ τῶν ἀντιλήψεων περὶ τῆς ἐργασίας.

Ἡ μονολιθικὴ στήριξις τῆς μεθόδου διδασκαλίας ἐπὶ μιᾶς τῶν ἀνωτέρω ἀρχῶν παρουσιάζει μειονεκτήματα καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδώσῃ.

Ἡ πρώτη δὲν διαχωρίζει ἐπαρκῶς

τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς ἰκανότητας ἐνηλίκου καὶ ἀνηλίκου καὶ οὕτω δὲν εὐρίσκειται ἐντὸς τῆς πραγματικότητος. Ἡ δευτέρα προσπαθεῖ νὰ προσαρμοσθῇ μετὰ τὴν ψυχολογίαν τοῦ παιδιοῦ, ἀλλὰ σφάλει, διότι οἱ ἐνήλικες δὲν δύνανται νὰ συλλάβουν αὐτὴν ἐπακριβῶς. Ἐκτὸς τούτων κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀριθμητικῆς δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν ἀπ' ἐνός μὲν ὅτι σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς εἶναι νὰ ἐπιτύχῃ ἐξέλιξιν τοῦ τροφίμου εἰς χρόνον συντομώτερον ἐκείνου, τὸν ὁποῖον οὗτος θὰ ἐπιτύγγανεν ἐὰν εἰργάζετο μόνος, ἀπ' ἑτέρου δὲ ὅτι ἡ σημερινὴ ζωὴ ἀπαιτεῖ καὶ ἐπιστημονικὴν προπαίδευσιν. Ἡ τρίτη ἀρχὴ ἰκανοποιεῖ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ σημερινοῦ δημοκρατικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς σημερινῆς κοινωνίας, τὰς ὁποίας ἀμφότεραι αἱ δύο προηγούμεναι ἀρχαὶ ἀγνοοῦν, ἀλλὰ εἶναι ἀνίκανος νὰ στηρίξῃ μιαν ὁμοίωμορον καὶ ὑποχρεωτικὴν διδασκαλίαν τοῦ πολίτου ἐνός κράτους ἀγωγὴν προϋποθέτει διαφορισμὸν τῆς ἀγωγῆς ἀπὸ τῆς πρώτης σχολικῆς ἡλικίας εἰς ἀγωγὴν ἀνάλογον οὐχὶ πρὸς τὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ πρὸς τὸν βαθμὸν εὐφυΐας τῶν μαθητῶν.

Νομίζομεν ὅτι ἡ λύσις τοῦ προβλήματος εὐρίσκειται ἀκριβῶς εἰς τὸ κέντρον τοῦ περὶ τὰ τρία ταῦτα σημεῖα διερρομένου κύκλου καὶ ἀπέχει ἴσον ἀπὸ τούτων.

Ἐν τούτοις οὐδεμία τῶν μέχρι τούδε μεθόδων ἔχουν ἐπιτύχει τὴν ταιαύτην ἰσορροπίαν:

Ἡ σημερινὴ παιδαγωγικὴ παρὰ τὸ

πλήθος τῶν ἐρευνητῶν, δὲν ἤδυνήθη νὰ εὗρη τὸν ὀρθὸν δρόμον, ἀλλ' ἀντιθέτως αἱ νεωτερίζουσαι μέθοδοι διδασκαλίας μεταφέρουν τὸ κέντρον βάρους πρὸς τὸ ἐν σημεῖον καὶ οὕτω θέτουν εἰς κίνδυνον τὴν ὅλην διδασκαλίαν.

Μερικοὶ νέοι παιδαγωγοὶ ὁμιλοῦν περὶ θέσεως τῆς Ἀριθμητικῆς εἰς τὴν ἐνιαίαν ἢ τὴν συνολικὴν διδασκαλίαν καὶ ἄλλοι περὶ ἰδιαιτέρας φύσεως αὐτοῦ.

Ἐκ τῶν διδασκόντων τινὲς περιορίζονται μόνον εἰς συνήθη μέθοδον διδασκαλίας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ κανονισμὸν τῆς κάθε μεθόδου διδασκαλίας ἢ τὴν μορφήν διδασκαλίας, ἡ ὁποία εἶναι στοιχειὸν μεθόδου καὶ ἀποβλέπει εἰς τὸν τρόπον, διὰ τοῦ ὁποίου διὰ τῆς προκρινομένης μεθόδου θὰ ἐπικοινωνήσῃ ὁ διδάσκων μετὰ τοῦ μαθητοῦ.

Ἡ ὀρθὴ μέθοδος διδασκαλίας εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τῆς τὴν ψυχολογίαν ἐκάστης ἡλικίας, μεταρρυθμίζει καὶ ἀπλοποιεῖ τὴν ὑπάρχουσαν γνῶσιν, ὥστε, χωρὶς νὰ χάσῃ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀξίαν τῆς, νὰ χωρῇ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ, νὰ ικανοποιῇ τὰς ἀνάγκας τῆς σημερινῆς κοινωνίας καὶ νὰ συντομεύῃ τὸν χρόνον μεταδόσεως τῆς γνώσεως καὶ τὸν χρόνον τῆς ἐξελίξεως τοῦ παιδιοῦ.

Ἐρευνητῆς ὅμως μιᾶς τοιαύτης μεθόδου ἐνδείκνυται νὰ εἶναι ὁ μαθηματικὸς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος γνωρίζει καλῶς τὴν ψυχολογίαν τοῦ μαθητοῦ τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως ἀπὸ σπουδῆν καὶ πείραν καὶ γνωρίζει ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὰς κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς ἀρχὰς τῆς σήμερον.

Ἡ ἔλλειψις σχετικῆς ἐρεύνης ὑποχρεώνει τὸν διδάσκοντα νὰ εἶναι ἔτι προσεκτικώτερος καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς χρησιμοποίησεως μεθόδου ὑποχρεοῦται νὰ ἀποφύγῃ τὰ μειονεκτήματα τῶν ἤδη μεθόδων καὶ νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὰ πλεονεκτήματα τούτων.

Ἀνεξαρτήτως τῶν ἄλλων οὐδεμία μέθοδος εἶναι δυνατὸν νὰ ἀγνοῇ ὅτι ἡ ἀριθμητικὴ εἶναι γνῶσις πέραν τῆς συνήθους ἐμπειρίας καὶ ἐπομένως μόνον τὸ

παιδί δὲν δύναται νὰ ὀδηγηθῇ εἰς πλήρη καὶ σαφῆ γνῶσιν, ὅπως ἀπαιτεῖ σήμερον ὁ παράγων ἐπιστήμη. Ἐκ συνήθους ἐμπειρίας καὶ ἐργασίας, τοῦ παιγνιδιοῦ καὶ ἄλλων, τὸ παιδί δὲν θὰ ὀδηγηθῇ εἰς τὴν πλήρη γνῶσιν. Θὰ παρακινηθῇ ἴσως εἰς ἓνα ξηρὸν λογισμὸν χωρὶς ἐνδιαφέρον διὰ μίαν ἐμβάθυνσιν καὶ ὁλοκληρωμένην κατανόησιν τῶν ἀριθμητικῶν ἐννοιῶν. Διὰ τοῦτο, καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἰδιαίτερον μάθημα ἀριθμητικῆς, ὁ διδάσκαλος, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας τῶν μαθητῶν, πρέπει νὰ ἐκμεταλλεύεται τὰς εὐκαιρίας ταύτας καὶ νὰ ὀδηγῇ τοὺς μαθητὰς εἰς μίαν συστηματικὴν μελέτην τῆς ἀριθμῆσεως. Τοῦτο βεβαίως θὰ γίνῃ μὲ κάποιαν οἰκονομίαν.

Παρὰ τὴν ἀνάγκην ἰδιαιτέρας διδασκαλίας τῆς Ἀριθμητικῆς ἐπ' εὐκαιρία, βεβαίως, δὲν νομιζομεν ὅτι ἐνδείκνυται, ἰδίως διὰ τὰς πρώτας τέσσαρας τάξεις, συστήματα ἐιδικῆς ἀπασχολήσεως παρὰ τὴν δῆθεν ἐλευθερίαν τῆς ἐκλογῆς τοῦ θέματος (Σύστημα ΝΤΑΛΤΟΝ καὶ λοιπά).

Ἐπερὶ τῆς πάσης μεθόδου εὐρίσκεται ὁ διδάσκων. Οὗτος ὀφείλει νὰ: 1) δημιουργῇ τὰ κέντρα ἐνδιαφέροντος, ὅπως ὀρθῶς εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἀναφέρει τὸ σύστημα ΝΤΕΚΡΟΛΙ. 2) Νὰ ἔχῃ ἐτοιμὴν τοιαύτην ἐργασίαν διὰ κάθε περίπτωση, ὥστε νὰ κινήσῃ αὕτη τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ παιδιοῦ διὰ περαιτέρω μελέτην. 3) Συνταγὰι διδασκαλίας, ὑποδείγματα ὡς καὶ ἐπανάληψις σχεδίου ἐργασίας ἐφαρμοσθέντος κάποτε δὲν χωροῦν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀριθμητικῆς. Ἡ αὕτη διδασκαλία διὰ τοὺς ἐκάστοτε μαθητὰς ἔστω καὶ τῆς αὐτῆς ἡλικίας ἀποκλείεται.

Ἐπιδείξεις ἐποπτικῶν μέσων, σχετικῶν μὲ τὰ πρὸς λύσιν προβλήματα, ἐρωτήσεις ἐπὶ τοῦ λυθέντος προβλήματος, ἀπορίαι μαθητῶν προκληθεῖσαι ὑπὸ τοῦ διδάσκοντος καὶ ἄλλα δύνανται νὰ προκαλέσων περαιτέρω ἐνδιαφέρον, νὰ ἐπεκτείνουν τὸν χρόνον ἐρεύνης καὶ νὰ αὐξήσων τὸ πλάτος τῆς ὑπὸ κατανόησιν

έννοιας και νά εισαγάγουν βαθμηδόν εις τὸ βάθος αὐτῆς.

Εἶναι, βεβαίως, περιττὸν νά τονίσωμεν, ὅτι πάντα ταῦτα θὰ χρησιμοποιοῦνται ὁσάκις παρέχεται πρὸς τοῦτο εὐκαιρία. Πολλάκις θὰ σχεδιάσῃ ὁ διδάσκων ἐπέμβασιν εἰς τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν θὰ προχωρήσῃ πάντοτε.

Ἡ ἐπέμβασις δὲν θὰ γίνῃ ἐμπόδιον εἰς μίαν ἐλευθέραν, αὐτοτελῆ καὶ αὐθόρμητον ἐργασίαν τῆς τάξεως, ἀλλὰ θὰ ἐμφανισθῇ ὡς συμβολὴ διὰ τὴν βελτίωσιν καὶ συντόμευσιν τῆς ἐργασίας. Θὰ ἐμφανισθῇ ὡς προσφορὰ πείρας διὰ μίαν πλεον ἄποδοτικὴν ἐργασίαν· τὸ παιδὶ πιστεύει ὅτι τὸ μεθοδικῶς ἐργάζεσθαι εἶναι τέχνη καὶ πείρα καὶ ἐπιθυμεῖ ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας νά ἐργάζεται τελειότερον, ὥστε νά πλησιάσῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸν ἔχοντα μεγαλυτέραν τούτου ἡλικίαν. Ἡ ἀποφυγὴ σπατάλης χρόνου καὶ κόπου τοῦ μαθητοῦ εἶναι τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν πάσης μεθόδου καὶ πάσης ἐπεμβάσεως.

Πρέπει νά θεωρηθῇ ὑπερβολή, ὅτι ἡ κατανόησις ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῆς χρήσεως συμβόλων ἀπαιτεῖ τὰς αὐτὰς περιπου διανοητικὰς λειτουργίας δι' ἀφηρημένην μαθηματικὴν σκέψιν. Ἡ χρῆσις τοῦ συμβολισμοῦ εἶναι ἀποτέλεσμα συνειδητῆς ἀνάγκης διὰ μίαν σύμβασιν καὶ οὐχὶ κατανόησις. Πάντως εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ κατανόησις τοῦ συμβόλου ἀπαιτεῖ ὄριμότητα πνευματικὴν.

Τὸ σύστημα θέσεως, δηλαδὴ τῆς διαφορετικῆς ἀξίας τοῦ αὐτοῦ συμβόλου, πρέπει νά εἶναι ἀποτέλεσμα συνειδητῆς ἀνάγκης διὰ χρῆσιν μικροῦ ἀριθμοῦ συμβόλων. Αἱ δεκάδες εἰς τὴν ἀρχὴν συμβολίζονται μὲ τυχόντα σύμβολα καὶ ὄχι μὲ τὸ σύστημα τοῦ δεκαδικοῦ συστήματος, ἕνας σταυρός, ἕνα τετράγωνον καὶ ἄλλα τινὰ ἀπαραίτητα διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς δεκάδος.

B) ΕΠΟΠΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Ἡ ἀνάγκη τῆς αἰσθητοποιήσεως τοῦ ἀριθμοῦ, ὥστε νά προσαρμόζεται ἡ δι-

δασκαλία τῆς ἀριθμητικῆς πρὸς τὴν φύσιν τοῦ μικροῦ μαθητοῦ τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, ὠδήγησεν τοὺς παιδαγωγοὺς εἰς τὴν εισαγωγὴν διαφορῶν μέσων καὶ μηχανῶν.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν πρώτων ἐπιτυχιῶν τῆς ἐποπτικῆς διδασκαλίας, ἡ ἄγνοια τῆς ψυχολογικῆς σημασίας τοῦ ἐποπτικοῦ ὄργανου καὶ ἡ γνῶσις ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ ἐποπτικοῦ μέσου εἶναι περιορισμένη εἰς χρόνον καὶ τόπον, ὠδήγησαν τὸ σημερινὸν σχολεῖον εἰς ὑπερβολάς. Τὴν ἀφηρημένην σκέψιν ἀντικατέστησεν ἡ κατ' αἰσθησιν ἀντίληψις καὶ ὅταν δὲν εἶναι ἀπαραίτητος, ἐνῶ σκοπὸς τοῦ ἐποπτικοῦ μέσου εἶναι νά ὠδηγήσῃ τὸν μαθητὴν ἐκεῖ ὅπου δὲν δύναται νά κἀνῃ χρῆσιν τῆς ἀφηρημένης σκέψεως καὶ νά καθοδηγήσῃ αὐτὸν, ὥστε νά φθάσῃ εἰς τὸν συντομώτερον χρόνον εἰς ἀφηρημένην σκέψιν.

Ἡ χρῆσις τῶν ἐποπτικῶν μέσων εἰς τὴν διδασκαλίαν ἐκεῖ ὅπου ὁ μαθητὴς δύναται νά σκεφθῇ χωρὶς τὴν βοήθειαν τούτων, ἀδικεῖ τὸν μαθητὴν, καθιστᾷ αὐτὸν ἀνάπηρον πνευματικῶς καὶ μειώνει τὸν σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ὅσον τὸ δυνατόν ταχυτέρα ἐξέλιξις τοῦ ἀτόμου.

Τέλος δίδει διαφορετικὴν ἐντύπωσιν διὰ τὴν ἐπιστήμην, ἡ ὁποία δὲν ἔχει βάσιν τὴν κατ' αἰσθησιν ἀντίληψιν ἀλλὰ τὴν ἀφηρημένην σκέψιν.

Τὰ ἐποπτικὰ μέσα πρέπει νά εἶναι πλούσια εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ δὲν πρέπει νά χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ἐμπειρίαν, τὴν ὁποίαν δύναται τὸ παιδὶ νά ἀποκτήσῃ διὰ φυσικῆς ἐποπτείας. Ἡ χρῆσις τῶν ἐποπτικῶν μέσων πρέπει νά εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος τῶν μηνῶν φοιτήσεως εἰς τὸ σχολεῖον καὶ τοῦ μεγέθους τοῦ διδασκομένου ἀριθμοῦ, ἦτοι τὰ ἐποπτικὰ μέσα γίνονται ὀλιγώτερα ὅσον προχωροῦν οἱ μαθηταὶ εἰς τοὺς ἀριθμοὺς 1—9, 10—99, 100—999 κ.ο.κ. καὶ ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ τάξις, εἰς τὴν ὁποίαν φοιτοῦν.

Ἡ διάρκεια τῆς χρήσεως τῶν ἐποπτικῶν μέσων εἶναι διάφορος εἰς πόλεις

καὶ χωρία, εἰς πόλεις καὶ πρωτευούσας, εἰς προηγμένους λαούς καὶ μὴ, εἰς μαθητὰς εὐφυεῖς καὶ μὴ.

Ὁ ἀείμνηστος Γενικός Διευθυντής τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας καὶ Παιδαγωγὸς Παναγιώτης Κοροτζίης γράφει:

«Συμβαίνει καὶ μὲ τὴν αἰσθητοποίησιν τῶν ἀριθμητικῶν ἐννοιῶν κάτι παρόμοιον μὲ τὸν ἐν ἀναρρώσει εὐρισκόμενον ἀσθενῆ, ὅστις χρησιμοποιεῖ ἀκόμη ὑποστηρίγματα, ἐφ' ὅσον αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην τούτων, ἀπορρίπτει ὁμῶς ταῦτα, ὅταν αἰσθάνεται ἑαυτὸν ἀρκετὰ ἰσχυρὸν, ὥστε νὰ δύναται νὰ βαδίσῃ μόνος. Οὕτω καὶ ὁ μαθητὴς δὲν χρησιμοποιεῖ πλέον ἀριθμητικὰ ἐποπτικὰ μέσα, ὅταν ἠμπορῇ νὰ κάμῃ ἀριθμητικούς λογισμούς ἀνευ αὐτῶν.»

Ἡ ἐπιμονὴ νὰ χρησιμοποιοῦν ὅλοι οἱ

μαθητὰὶ ὁμοίομορφα ἐποπτικὰ μέσα καὶ ὅταν οὗτοι δὲν αἰσθάνωνται τὴν πρὸς τοῦτο ἀνάγκην, εἶναι ἐπιζήμια διὰ τὴν ὅλην ἀριθμητικὴν τοῦ τροφίμου μόρφωσιν.

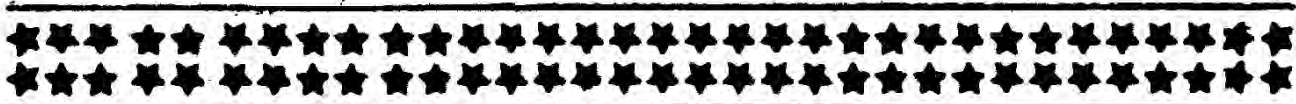
Ἐξ ἴσου εἶναι ὀλεθρία ἢ πρόωρος καὶ διὰ τεχνικῶν μέσων ἐπιτάχυνσις τοῦ λογίζεσθαι μὲ ἀφηρημένην σκέψιν.

Ἡ βεβιασμένη καὶ πρόωρος ὠρίμανσις ἀποδίδει καρπούς, οἱ ὅποιοι δὲν διατηροῦνται ἐπὶ πολὺ καὶ εἶναι λίαν εὐπρόσβλητοι.

Ἡ ἀφηρημένη σκέψις εἶναι ἰκανότης τοῦ μικροῦ παιδιοῦ, ἡ ὁποία ἀρχίζει νὰ ἐμφανίζεται ἐνωρίς, ἀπὸ τοῦ 7 ἔτους, ἀλλὰ προοδευτικῶς.

Ἐμφανίζεται οὐχὶ ἀπὸ πίεσιν, ἀλλὰ ὡς ἐλευθέρῃ πνευματικῇ ἐνέργειᾳ τοῦ ὠρίμου μαθητοῦ.

ΜΕΣΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΜΟΡΦΩΣΙΝ ΒΟΥΛΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΙΝ ΤΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΟΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Υπό ΑΝΔΡ. ΠΑΠΑΔΑΚΗ Διανοῦ 106ου Δημ. σχολ. Ἀθηνῶν

Μεταξὺ τῶν πολλῶν προβλημάτων πού απασχολοῦν τὴν ἀνθρωπότητα τὸ μεγαλύτερον εἶναι ἀναμφισβητήτως τὸ πρόβλημα τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς ἐκπαίδευσέως τῆς νέας γενεᾶς. Ἀποτελεῖ τοῦτο πρόβλημα ζωτικόν δι' ὅλους τοὺς λαούς, ἰδιαίτερος ὅμως δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας.

Ὅλοι μας ἔχομεν μεγάλας φιλοδοξίας διὰ τὴν ἀγαπημένην μας πατρίδα. Θέλομεν νὰ τὴν δοῦμε μεγάλη, θέλομε νὰ τὴν δοῦμε νὰ ἀνωψώνεται πνευματικῶς καὶ νὰ καταλαμβάνη τὴν περίοπτον ἐκείνην θέσιν πού τῆς ἀνήκει μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς γῆς ὡς παράγων πολιτιστικὸς καὶ ὡς φάρος πνευματικὸς. Ἀλλὰ λησμονοῦμεν συνήθως μίαν ἀπλουστάτην ἀλήθειαν ὅτι, χωρὶς ἀνθρώπους ἀνωτέρους ἠθικῶς καὶ ψυχικῶς, χωρὶς ἀνθρώπους ἐμπνεομένους ἀπὸ ἀνώτερα ἰδανικά καὶ χαρακτήρα, εἶναι ἀδύνατον νὰ δημιουργηθῇ κοινωνία ἀνωτέρα πνευματικῶς καὶ ἠθικῶς.

Πῶς εἶναι δυνατόν ἡ κοινωνία μας νὰ ἀποκτήσῃ αὐτὸ τὸ ἐμψυχον ὕλικόν τὸ ὁποῖον θὰ ἐμπνέεται ἀπὸ ἀνωτέρας πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἀρχᾶς διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ὕψηλὴν ταύτην ἀποστολήν;

Τοῦτο θὰ γίνῃ κυρίως μὲ τὴν κατάλληλον διαπαιδαγώγησιν τῆς νέας γενεᾶς. Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι καθόλου εὐκόλον. Ὅλοι οἱ κορυφαῖοι Παιδῶν ἀναγνωρίζουν ὅτι, ἡ ἀγωγή τοῦ παιδιοῦ εἶναι τὸ δυσκολώτερον ἀνθρώπινον ἔργον.

Ἀπαιτεῖ βαθεῖαν γνώσιν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καθὼς καὶ τῶν μέσων μὲ τὰ ὁποῖα ἐπιτυγχάνεται ἡ διάπλασίς της, ὥστε τὸ παιδί καὶ ὁ νέος νὰ ἀποκτήσουν χαρακτήρα νὰ γίνουν προσωπικότητες μὲ ἠθικὸν φρόνημα, μὲ αὐτοπεποθῆσιν, νὰ γίνων ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τὰς ἐπιδράσεις τοῦ περιβάλλοντος καὶ νὰ ἀποκτήσουν σταθεράν φορὰν πρὸς τὴν τελειότητα.

Διὰ νὰ φέρῃ ὅμως τοὺς ὄρατους καὶ τόσο ἐπιθυμητούς αὐτοὺς καρπούς τῆς ἡ ἀγωγῆς, δὲν πρέπει νὰ ἔχη ὡς μοναδικόν σκοπὸν τὸ πῶς θὰ ἀναπτύξῃ τὰς σωματικὰς καὶ ψυχικὰς ἱκανότητας ὅπως εἶναι ἡ προσοχή, ἡ μνήμη, ἡ κρίσις, ἡ πρωτοβουλία καὶ τὰ παρόμοια. Βεβαίως, ὅλα αὐτὰ εἶναι θαυμάσια καὶ χρησιμώτατα. Τὸ παιδί καὶ ὁ νέος θὰ πρέπει βεβαίως νὰ ἀποκτήσουν σῶμα ὑγιές καὶ δυνατόν ὥστε νὰ ἀντέχουν εἰς τὰς κακουχίας ὅπως, ἐπίσης θὰ πρέπει νὰ ἐνισχύσουν τὰς διανοητικὰς καὶ ψυχικὰς ἐκείνας ἱκανότητάς των πού θὰ τοὺς εἶναι ἀπαραίτητοι εἰς τὴν καθημερινὴν των ζωὴν. Τὸ ἅπαν ὅμως τῆς ἀγωγῆς δὲν συνίσταται εἰς τοῦτο. Διὰ νὰ ἔχη ἀξίαν ἡ ἀγωγή πρέπει νὰ ἀποβλέπη εἰς τὴν συγκρότησιν τῆς ὅλης προσωπικότητος, πρέπει νὰ ἀποβλέπη εἰς τὸ νὰ δώσῃ εἰς τὸ παιδί καὶ εἰς τὸν νέον τὰ ἀπαραίτητα ἐκείνα πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ ἐφόδια διὰ τῶν ὁποίων ἀφ' ἐνὸς μὲν θὰ λάθουν τὸν ὀρθὸν προσανατολισμὸν εἰς τὴν ὑπαρξιν ὥστε νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀντιμετωπίσουν μὲ θάρρος καὶ μὲ νικηφόρον πνεῦμα τὰς δυσκολίας καὶ ἐναντιότητάς τῆς ζωῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ γίνων ἱκανοὶ νὰ ὑπερνικήσουν τὸ «ἐγὼ» των νὰ καθυποτάξουν τὰ ἐνστικτα, καὶ τὰ πάθη των, νὰ καλλιεργήσουν καὶ τελειοποιήσουν τὸν ἐσωτερικὸν των ψυχικὸν κόσμον.

Ἐάν λοιπὸν εὐλικρινῶς θέλωμεν νὰ θέσωμεν στερεὰ θεμέλια εἰς τὴν αὐριανὴν κοινωνίαν, ἂν διψῶμεν νὰ ἴδωμεν τοὺς μαθητὰς μας, τὰ παιδιὰ μας, νὰ γίνωνται καλύτεροι ἀπὸ ἡμᾶς ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὰ μεγάλα καὶ χαρακτηριστικὰ ἐλαττώματα τῆς φυλῆς μας, ὅπως εἶναι ὁ ἄκρατος ἐγωϊσμός, ὁ ἀτομικισμός καὶ ἄλλα ἐλαττώματα, ἂν ποθῶμεν νὰ τὰ ἴδωμεν νὰ γίνων ἀνθρώποι μὲ ὕγιεις καὶ σταθεράς ἠθικὰς ἀρχάς, ὀφειλομεν νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὸ πρόβλημα τῆς ἀγωγῆς κατὰ τρόπον θετικὸν καὶ συγχρονισμένον, προσηρμοσμένο δηλαδὴ πρὸς τὰς σημερινὰς ἀξιώσεις καὶ ἀνάγκας τῆς κοινωνίας μας ἡ ὁποία διψᾷ δι' ἀνθρώπους μὲ χαρακτήρα.

Ἡ ἀγωγή σκοπὸν ἔχει νὰ διαπλάσῃ

τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀνθρώπου, οὕτως ὥστε νὰ ἐπιδιώκη πάντοτε τὸν γενικὸν τοῦ ἀνθρώπου προορισμόν, ἦτοι αὐτὸ τὸ ἠθικόν.

Διὰ τῆς ἀγωγῆς πρόκειται λοιπὸν νὰ δοθῇ κάποιος ὀρισμένος τύπος σύμφωνος πρὸς τὰς ἠθικὰς ἰδέας, τούτεστιν νὰ σχηματισθῇ ἠθικὸς χαρακτήρ.

Εἶναι δὲ χαρακτήρ μὲν ἡ ὁμοιότης τῶν βουλήσεων, βούλησις δὲ ἡ ἐπιθυμία ἢ συνοδευομένη ὑπὸ τῆς πεποιθήσεως τοῦ κατορθωτοῦ αὐτῆς.

Κατὰ δὲ τὸν ἀειμνηστον καθηγητὴν Γεώργιον Σακελλαρίου ἡ βούλησις δὲν εἶναι μία τῆς ψυχῆς δύναμις, ὡς ἡ παλαιὰ ψυχολογία καθώριζεν αὐτήν, ἀλλὰ συνολικὴ τοῦ πνεύματος ἐνέργεια, πρὸς λύσιν προβλήματος ἢ ἄρσιν ἐμποδίου τινός.

Ἡ ἐνέργεια αὕτη ἐξεταζομένη μὲν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως αὐτῆς ταυτίζεται πρὸς τὴν προσοχὴν εὐρισκομένη ἐν συγκεντρώσει, ἀπὸ τὴν ὁποίαν γεννῶνται καὶ συναίσθηματὰ καὶ τάσεις πρὸς ἐνέργειαν. Ἐξεταζομένη δὲ ἐκ τῶν παραγομένων ἀποτελεσμάτων ταυτίζεται πρὸς τὴν ἔξιν. Δεδομένου ὁμῶς ὅτι, τὰ παιδιὰ ὁμῶς ἀπὸ τὸ σπίτι ἢ ἀπὸ τὸ Σχολεῖον ἔχουν ἀποκτήσει πλείστας ἔξεις καὶ μαθήσεις συναφεῖς, αἱ ὁποῖαι πολλὰς φορές ἀντιβαίνουν εἰς τὸ ἔργον τῆς ἠθικῆς ἀγωγῆς διττὴ πρέπει νὰ εἶναι ἡ κατεύθυνσις τοῦ παιδαγωγοῦ εἰς τὸ ἔργον τῆς ἠθικῆς ἀναπτύξεως, ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς ἀποβολὴν τῶν κακῶν ἔξεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς καλλιέργειαν τῶν ἠθικῶν. Πρὸς ἀποβολὴν τῶν κακῶν ἔξεων λ.χ. τοῦ ψεύδεσθαι, τοῦ καπνίζειν κ.λ.π. εἶναι ἀνάγκη ὁ μαθητῆς: 1) νὰ ὑποβάλλῃ κάθε σύνδεσμον μὲ τὸ παρελθόν του 2) νὰ μὴ ἐπιτρέπη ποτὲ ἐξαιρέσειν μέχρι τελείας αὐτῆς ἀποβολῆς καὶ στερεώσεως ἄλλης ἠθικῆς ἔξεως, ἢ ὁποῖα πρέπει νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν κακὴν. Πρὸς σχηματισμὸν δὲ ἐπιθυμητῶν ἔξεων πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι, αἱ ἔξεις εἶναι μαθήσεις, αἱ ὁποῖαι ἀποκτῶνται σύμφωνα μὲ τοὺς γνωστοὺς νόμους τῆς μαθήσεως. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη: 1) νὰ διαθέτωμεν τὸν μαθητὴν οὕτως ὥστε νὰ ἐπιθυμῆσῃ τὸν σχηματισμὸν τῆς ἔξεως αὐτῆς 2) νὰ δημιουργῶμεν πνεῦμα ἐπιδοκιμασίας τῆς ἐπιθυμητῆς ἔξεως, μεταξὺ τῶν μαθητῶν 3) νὰ προσέχωμεν ὥστε τὴν ἀσκησιν πρὸς σχηματισμὸν τῆς ἔξεως νὰ ἀκολουθῇ ἱκανοποίησις καὶ εὐχαρίστησις.

Τὸ πρῶτον μέλημα τοῦ Δασκάλου, λέγει ὁ Ζέϊμς πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἐκμάθησις ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ τοῦ εἴδους τῶν ἔξεων ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι θὰ τοῦ εἶναι χρῆ-

σιμώταται εἰς ὄλην του τὴν ζωὴν. Ἡ ἀγωγή ἀναφέρεται εἰς τὴν συμπεριφορὰν καὶ ἔξεις εἶναι τὸ ὕλικόν τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν συμπεριφορὰν αὐτήν. Δεδομένου δὲ ὅτι ἡ πρώτη ἡλικία εἶναι ἡ καταλληλοτάτη πρὸς σχηματισμὸν ὀρθῶν ἔξεων, λόγῳ τῆς πλαστικότητος τῶν νεύρων, εἶναι ἀνάγκη διὰ τὴν ἠθικὴν ἀγωγήν νὰ δώσωμεν μεγίστην προσοχὴν εἰς τὴν προσχολικὴν καὶ τὴν πρώτην παιδικὴν ἡλικίαν.

Πρὸς τοῦτο δὲν θὰ διδάξωμεν εἰς ἰδιαίτερον μάθημα τὴν ἠθικὴν, ἀλλὰ θὰ καθοδηγήσωμεν τὸ παιδί νὰ σχηματίσῃ ὀρθὰς ἔξεις ἠθικῆς ζωῆς, νὰ διακρίνῃ δὲ καὶ κρίνῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ ὀρθὸν καὶ τὸ δίκαιον εἰς τὰς πράξεις του.

Τοιοιούτρόπως, κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν εἰς τὸ σπίτι ἢ εἰς τὸ σχολεῖον θὰ ὀδηγήσωμεν τὸ παιδί νὰ ἀποκτήσῃ τὰς ἔξεις τῆς ὑποταγῆς, τῆς καθαριότητος, τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸν νόμον, τῆς φιλαλληθείας, τῆς εὐλαθείας πρὸς τὸν Θεόν, τῆς αὐτοκυριαρχίας, τῆς φιλαλληλίας, τῆς τάξεως, τῆς ἀκριθείας, τῆς ἱκανότητος εἰς τὸ διοικεῖν, τοῦ θάρρους τῆς γνώμης του, τῆς εὐγνωμοσύνης κ.λ.π. Αὐταὶ εἶναι αἱ κυριώτεραι ἀρεταὶ καὶ ἔξεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι δυνατὸν εἰς τὸ σχολεῖον νὰ ἐνισχυθοῦν διὰ τῆς ὀρθῆς γνώσεως πρὸς μὀρφωσιν ἠθικοῦ χαρακτήρος.

Εἶπαμε προηγουμένως, ὅτι πολλαὶ ἐπιθυμίαι ὄχι πάντοτε ἠθικῆς φύσεως παρουσιάζονται εἰς τὸν μαθητὴν τῶν ὁποίων ἡ ἐκπλήρωσις τείνει νὰ καταστήσῃ τὴν μὀρφωσιν τῆς ἠθικῆς βουλήσεως δύσκολον, ἴσως δὲ καὶ ἀδύνατον. Ὁ Παιδαγωγὸς καθήκον ἔχει, ἐπομένως, νὰ παρεμποδίξῃ τὴν ἐκπλήρωσιν κάθε ἐπιθυμίας δυναμένης νὰ παρεμβάλλῃ ἐμπόδιον εἰς τὴν μὀρφωσιν τῆς ἠθικῆς βουλήσεως.

Ἡ Παιδαγωγικὴ αὕτη ἐνέργεια ὀνομάζεται παιδανομία.

Τοιαῦται δὲ ἐπιθυμίαι θέβαια θὰ ἀναφανοῦν, διότι τὸ παιδί συνεχῶς λαμβάνει παραστάσεις καὶ ἀπὸ κάθε παράστασις, ὅπως ἡ ψυχολογία διδάσκει, εἶναι δυνατὸν νὰ προκύψῃ κάποια ἐπιθυμία, τὴν ὁποῖαν καλὴ ἢ κακὴ τὸ παιδί προσπαθεῖ νὰ ἐκπληρώσῃ, διότι οὔτε τὴν κρίσιν ἔχει ἀνεπτυγμένην διὰ νὰ ἐξετάσῃ ἂν αὕτη εἶναι σύμφωνος πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ἠθικοῦ, οὔτε περὶ τοῦ ἠθικοῦ τούτου ἔχει καθαρὰν ἰδέαν. Τὸ παιδί ἀδιαφορεῖ καὶ περὶ τοῦ ἠθικοῦ καὶ περὶ τοῦ ὀφελίμου τὸ ὁποῖον εἶναι ἐπίσης ἀγνωστον εἰς αὐτὸ καὶ ὅπως εἶναι ἀχαλῆνωτον ἐπιδιώκει μόνον ἐκεῖνο ποῦ ἀρέσει εἰς αὐτό, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι πάν-

τοτε ήθικόν. Εάν επιτραπη εις αυτό ή εκπλήρωσις μιᾶς τοιαύτης επιθυμίας, θά σχηματισθῆ εις τὸ παιδί ή πεποιθήσις ὅτι τὴν επιθυμίαν αὐτὴν εἶναι δυνατόν νά τὴν κατορθώσῃ. Ἡ επιθυμία ἄρα θά μεταβληθῆ τότε εις βούλησιν καὶ ή βούλησις αὐτὴ θά εἶναι κακὴ εάν ήτο κακὴ καὶ ή επιθυμία ἀπὸ τὴν ὁποῖαν προέκυψεν αὐτὴ. Τοῦτο ὅμως προφανῶς ἀντίκειται εις τὸν σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς ή ὁποῖα ἐπιζητεῖ τὴν μόρφωσιν ήθικῆς βουλῆσεως.

Διὰ τοῦτο εἶπαμε ὅτι, ἀν τὸ παιδί μείνῃ ἐλεύθερον εις τὴν εκπλήρωσιν κάθε επιθυμίας, τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς ἀποβαίνει ἀδύνατον καὶ διὰ τοῦτο νομίζομεν, ἀναπόφευκτον τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Παιδαγωγοῦ, ὁ ὁποῖος ὀφείλει νά προφυλάττῃ τὸ παιδί καὶ διὰ τῆς βίας ἀκόμη, ἀπὸ κάθε παρεκτροπῆν καὶ νά τὸ ὀδηγῆ εις τὸ ἀγαθόν. Αὐτὴ ὅμως ή ἐπιδιώξις τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ή ἀποφυγὴ, τοῦ κακοῦ, διὰ τοῦ ἐξαναγκασμοῦ τρίτου προσώπου, δέν εἶναι δυνατόν νά ὀνομασθῆ ήθικότης. Δικαίως δὲ θά ἠδύνατο κανεὶς νά πῆ ὅτι ή ἐπέμβασις αὐτὴ εἶναι περιττὴ ἐκ πρώτης ὄψεως, ἀφοῦ δέν συντελεῖ εις τὸν σχηματισμὸν ήθικοῦ φρονήματος καὶ νά νομίσῃ, ὅτι, τὸ παιδί πρέπει νά μείνῃ ἐλεύθερον, μέχρις ὅτου διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς κυρίως ἀγωγῆς μορφωθῆ ή βούλησις του.

Ἄλλὰ δέν πρέπει νά λησμονηθῆ ὅτι ἀρετὴ δέν εἶναι μόνον ή γνῶσις τοῦ ήθικοῦ, ἀλλὰ καὶ ή δύναμις τοῦ νά πράττῃ αὐτὸ καὶ ἐπομένως ἀν τὸ παιδί δέν ἀποκτήσῃ ἐγκαίρως διὰ τῆς ἔξεως τὴν δύναμιν τοῦ νά πράττῃ τὸ ἀγαθόν καὶ νά ἀποφεύγῃ τὸ κακόν, θραδύτερον καὶ ἀν ἀποκτήσῃ τὴν γνῶσιν τοῦ ήθικοῦ δέν θά ἔχῃ τὴν δύναμιν νά πράττῃ αὐτό.

Καὶ τώρα ἂς ἴδωμεν πῶς εἶναι δυνατὴ ή μόρφωσις βουλῆσεως τῶν μαθητῶν εις τὸ σχολεῖον.

Διακρίνομεν δύο εἶδη μορφώσεως τῆς βουλῆσεως τὴν ἄμεσον καὶ τὴν ἔμμεσον μόρφωσιν.

Καὶ ἄμεσος μὲν μόρφωσις βουλῆσεως λέγεται ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποῖαν ἐπιδιώκομεν τὴν ἄμεσον ἐκτέλεσιν τῆς πράξεως τρόπον τινὰ μηχανικῶς. Ἐμμεσος δὲ μόρφωσις τῆς βουλῆσεως εἶναι ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποῖαν ἐπιδιώκομεν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς πράξεως κατὰ τρόπον ἔμμεσον, δηλαδὴ διὰ τῆς δημιουργίας παραστάσεων καὶ διανοημάτων τὰ ὁποῖα ὀδηγοῦν εις τὴν πράξιν. Ἡ ἄμεσος μόρφωσις τῆς βουλῆσεως ἔχει ὡς σκοπὸν τὴν ἀσκήσιν. Ἀσκήσις δὲ εἶναι φυσιο-λογικῶς νοουμένη, ή ἐπανάληψις τῆς πράξεως ή δὲ ἐπιτυχία τῆς ἀσκήσεως εἶ-

ναι χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν κινήσεων, αἱ ὁποῖαι λαμβάνουν χώραν εις τὴν ἐνόργανον ὕλην, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς κινήσεις αἱ ὁποῖαι λαμβάνουν χώραν εις τὴν ἀνόργανον ὕλην. Π. χ. μία πέτρα ή ὁποῖα ρίπτεται ἀπὸ μίαν ἀπόστασιν διὰ μηχανικοῦ μέσου ἑκατὸν ή χίλιες φορές θά πῆσῃ πάντοτε μὲ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ μὲ τὴν ἴδιαν ταχύτητα, ἀλλὰ πρᾶξις ή ὁποῖα γίνεται ἑκατὸν φορές τὴν ἑκατοστὴν πρώτην φοράν γίνεται καλυτέρα, ταχύτερα καὶ χωρὶς νά καταβληθῆ μεγάλη ἐνέργεια. Ἄρα εις τὰ ἐνόργανα ὄντα ή ἀσκήσις ἐπιτυγχάνεται, αἱ δυσχέρεια δὲ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκτέλεσιν τοιοῦτων φυσιολογικῶν πράξεων προέρχονται ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν δεξιότητος. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ πράξεις αἱ ὁποῖαι αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς προξενοῦν λύπην, ἀπλῶς καὶ μόνον μόλις ἔλθῃ ή παράστασις των εις ἡμᾶς, χωρὶς νά λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ή δεξιότης ή ή ἀδεξιότης π. χ. ὁ κωθρὸς ὅταν ἔλθῃ εις τὸν νοῦν του ή παράστασις καὶ μόνον νά κάμῃ κάτι, δυσαρεστεῖται κατ' ἀνάλογον τρόπον δυσαρεστεῖται καὶ ὁ δραστήριος, ὅταν ἔλθῃ εις τὸν νοῦν του ή παράστασις ὀρισμένης πράξεως. Μόλον τοῦτο διὰ τῆς ἀσκήσεως εἶναι δυνατόν νά κατανικηθῆ τὸ δυσάρεστον συναίσθημα τόσον τοῦ κωθροῦ ὅσον καὶ τοῦ δραστηρίου. Τότε ἐκτελεῖται ή πράξις, γεννᾶται δὲ πολλὰς φορές τὸ ἀντίθετον συναίσθημα. Τοιοτοτρόπως ή ὑπάρχουσα Παιδ)κὴ ὑπὲρ τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας δέν εἶναι ὀρθή. Ἐάν ὁ γονεὺς ή ὁ Παιδαγωγὸς ἀντιληφθῆ ὅτι ἓνα παιδί δύναται ἄριστα νά ἐκτελέσῃ κάποια πρᾶξις, ὀφείλει νά τὸ ἐξασκήσῃ καὶ ἀν τοῦτο δέν θέλῃ, νά τὸ ἐξαναγκάσῃ διὰ τῆς βίας, οὕτως ὥστε νά συνηθίσῃ εις τὴν διὰ τῶν χειρῶν ή διὰ τοῦ νοῦ ἐκτέλεσιν. Τοιοτοτρόπως εἰάν δέν ἐπέμενεν ὁ πατήρ τοῦ Μπετόβεν καὶ διὰ τῆς βίας ἀκόμη, ὅταν ὁ υἱὸς του εὗρίσκετο εις μικρὰν ἡλικίαν, νά ἀσχολῆται μὲ τὴν μουσικὴν, ἴσως νά μὴν ἐξελίσσετο εις τοιοῦτον βαθμὸν.

Αὐτὰ διὰ τὴν ἐλευθέραν ἀγωγὴν τοῦ παιδιοῦ ή ὁποῖα τελικῶς ἀποβαίνει ή ἐσχάτη δουλεία τοῦ παιδιοῦ, διότι ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος γίνεται ἔρμαιον τῶν στιγμιαίων ἐκκρίξεων του καὶ δέν κατευθύνει τὰς πράξεις του σύμφωνα μὲ τὸν νοῦν γίνεται δούλος. Ἄλλὰ ἀπὸ τὴν παρατήρησιν ὅτι, εἶναι δυνατόν τὰ ἐμπόδια ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δημιουργοῦν τὰ συναισθήματα νά ἐκβληθοῦν, στηρίζεται ή ἐμπιστοσύνη τὴν ὁποῖαν ὅλοι οἱ σῶφρονες Παιδαγωγοὶ τρέφουν πρὸς τὴν δύναμιν τῆς Πειθαρχίας.

Θά πειθαρχίσουν δὲ τὰ παιδιά, ἂν ἡμεῖς μὲ ἐπιμονὴν κατανικῶμεν τὰ δυσάρεστα συναισθήματα τὰ ὅποια γεννῶνται ἀπὸ μίαν πράξιν τὴν ὅποιαν θέλομεν νὰ ἐπιβάλωμεν.

Ἄριστον ὄνομα διὰ τὴν ἄμεσον μόρφωσιν βουλήσεως θά ἦτο ὁ ἐθισμός, ὁ ὁποῖος ἀποβλέπει εἰς τὴν πράξιν αὐτὴν καθ' ἑαυτήν, ἐνῶ ἡ ἔμμεσος μόρφωσις βουλήσεως ἀποβλέπει εἰς τὰς παραστάσεις καὶ διανοήματα, τὰ ὅποια πρέπει νὰ δημιουργοῦνται εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ μαθητοῦ, διὰ νὰ πράττῃ ὁδὸς, ὀρμώμενος ἀπ' αὐτά. Διὰ τοῦτο ὀρθὸν ὄνομα περὶ τῆς ἐμμέσου μορφώσεως τῆς βουλήσεως θά ἦτο μόρφωσις χαρακτήρος.

Χαρακτήρ εἶναι ἡ μόνιμος ἐκείνη ψυχικὴ κατάστασις κατὰ τὴν ὅποιαν κάθε πράξις τῆς βουλήσεως, εἶναι σταθερῶς προσδιορισμένη ἀπὸ ἀξιώματα καὶ ἀρχάς.

Ἡ μόρφωσις τοῦ χαρακτήρος δίδει τὴν ἱκανότητα εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐνεργῇ ὀρθῶς ἀκόμη καὶ εἰς ἀσυνήθεις περιστάσεις τοῦ βίου. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ μόρφωσις τοῦ χαρακτήρος εἶναι γνώρισμα σπουδαῖον τῆς ἀνωτέρας πνευματικῆς προσωπικότητος, ἡ ὅποια εἶναι ὁ ὕψιστος σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς.

Τόσον ὁ ἐθισμός ὅσον καὶ ἡ μόρφωσις χαρακτήρος, δὲν ἐπιτρέπεται ποτὲ νὰ ἀμφιταλαντεύωνται, οὔτε νὰ μεταβάλλωνται.

Διὰ τοῦτο ὁ Παδαγωγὸς ὀφείλει νὰ ἀπαιτῇ αὐστηρὰν ἐνότητα καὶ συνέπειαν πράξεως νὰ εἶναι δὲ ὁ ἴδιος ὑπόδειγμα τῆς συνεπειᾶς καὶ τῆς ἐνότητος αὐτῆς. Ὁ Ζάν Πῶλ εἶπεν: «ἐνότης εἶναι θεότης». Μόνον ὁ διάβολος εἶναι μεταβλητός. Ὁ Θεὸς οὐδέποτε ἐμφανίζεται μὲ ἄλλην μορφήν. Πάντοτε μὲ μίαν καὶ μόνον ἀσύλληπτον. Ἐὰν κανεὶς ἐρωτηθῇ προκειμένου περὶ δύο εὐφυῶν ἀνθρώπων ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἕνας δὲν ἔχει ποτὲ συνέπειαν καὶ ἐνότητα πράξεων, ὁ δὲ ἄλλος ἔχει αὐστηρὰν συνέπειαν καὶ ἐνότητα τί θά πράξῃ καθ' ἕνας ἐξ αὐτῶν εἰς μίαν ὀρισμένην περίπτωσιν, διὰ τὸν πρῶτον μὲν θά ἀπαντήσῃ ὅτι δὲν γνωρίζει, διότι αὐτὸς εἶναι διαβολάνθρωπος, περὶ τοῦ δευτέρου ὁμοίως θά ἀπαντήσῃ ὅτι γνωρίζει τί θά πράξῃ ἐπὶ τῆς περιπτώσεως αὐτῆς. Ἐκ τῶν δύο τούτων ὁ διαβολάνθρωπος κάνει μεγαλύτεραν ἐντύπωσιν, ὡς εὐφυῆς καὶ τοῦτο διότι σκεπτόμεθα περισσότερο χρόνον δι' αὐτόν, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα ὁ ἄλλος εἶναι ἀσυγκρίτως ὑπέρτερος. Ὁ Σπένσερ λέγει ὅτι εἶναι προτιμότερα ἢ θαρβα-

ρική μορφή οἰκογενειακῆς διοικήσεως ἀρκεῖ αὐτὴ νὰ γίνεταί με συνέπειαν, ἀπὸ τὴν ἐξευγενισμένην, ἡ ὅποια γίνεταί με ἀσυνέπειαν.

Καὶ τώρα ἄς ἀσχοληθῶμεν περὶ τῶν μέσων διὰ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται ἡ ἄμεσος μόρφωσις τῆς βουλήσεως δηλαδὴ ὁ ἐθισμός.

1) Ὁ ἐθισμός δι' ἐπιτηρήσεως. Ἡ ἄμεσος μόρφωσις τῆς βουλήσεως προϋποθέτει τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τοῦ Παιδαγωγοῦ, ἐπομένως τὴν παρουσίαν του. Ὁ Ρουσσώ ἀπαιτεῖ διαρκῆ τὴν παρουσίαν τοῦ Παιδαγωγοῦ, ὥστε τὸ παιδί εὐρισκόμενον ὑπὸ τὴν διαρκῆ ἐπιτήρησιν του νὰ μὴ ὑποπίπτῃ εἰς σφάλματα. Τοιοῦτοτρόπως κατὰ τὸν Ρουσσώ ὁ Παιδαγωγὸς πρέπει νὰ θυσιάσῃ ὀλόκληρον τὸν βίον του χάριν τοῦ παιδιοῦ. Ὁ Ἐρβαρτος δικαίως κατακρίνει τοῦτο λέγων ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ θυσιάσῃ ἕνας ἄνθρωπος τὸν βίον του εἰς τὴν ἐπιτήρησιν ἑνὸς παιδιοῦ, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ προσωπικότης τοῦ Παιδαγωγοῦ θά ἐβλάπτετο. Τὸ ζήτημα τοῦτο δύναται νὰ λυθῇ δι' ἐπιτηρήσεως τοῦ παιδιοῦ, ἀπὸ πολλὰ πρόσωπα τόσον εἰς τὴν οἰκογένειαν, ὅσον καὶ εἰς τὸ Σχολεῖον. Ἡ ἐπιτήρησις ἐπιβάλλεται κατὰ τὴν μικρὰν ἰδίως ἡλικίαν ἔχει δὲ ὡς σκοπὸν νὰ ἀποτρέπῃ τὸ παιδί ἀπὸ τὸ σφάλμα. Ὁ Ρουσσώ νομίζει ὅτι ἐξαντλεῖται τὸ ἔθλον ζήτημα τῆς ἀγωγῆς διὰ τῆς ἀποτροπῆς τοῦ παιδιοῦ ἀπὸ τοῦ κακοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸν Αἰμῆλιον τοῦ ἀπαιτοῦσε τὴν ἀνατροπὴν αὐτοῦ μακρὰν τῆς κοινωνίας.

Καὶ εἶναι μὲν ἀναγκαῖα καὶ ἀναπόφευκτος ἡ ἐπιτήρησις ὡς ὁ Ἐρβαρτος ὀρθῶς λέγει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀφήσουν τὰ τέκνα τῶν οἱ γονεῖς ἀνευ ἐπιτηρήσεως κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, ἀλλὰ ἡ ἀπομόνωσις τὴν ὅποιαν συνιστᾷ ὁ Ρουσσώ δὲν εἶναι ὀρθὴ ὑπὸ κοινωνικὴν ἔποψιν. Τὸ παιδί ὀφείλει βαθμηδὸν νὰ συνηθίσῃ εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον, συνηθίζει δὲ καὶ προπαρασκευάζεται δι' αὐτόν εἰς τὸ Σχολεῖον καὶ ὄχι διὰ τῆς ἀπομονώσεως. Κατ' ἀρχάς τὸ ἔργον τῆς ἐπιτηρήσεως εἶναι ἀρνητικὸν δηλαδὴ δίδομεν προσταγὰς πρὸς ἀποφυγὴν, σφαλμάτων καὶ κακῶν ἔχει ὁμοίως τὴν θετικὴν του πλευρὰν κατὰ τὴν ὅποιαν δίδομεν διαταγὰς συντόμους μὴ ἐπιτρεπούσας παρακοὴν διὰ τῶν ὁποίων ἀπαιτεῖται ἡ ἐκτέλεσις πράξεων ὀρισμένων. Τοιοῦτοτρόπως ἡ παρατήρησις εἶναι συνδεδεμένη με προσταγὰς καὶ ἀπαγορεύσεις. Ἐπιβλαβὲς εἶναι νὰ ἀπευθύνῃ ὁ Παιδαγωγὸς πλῆθος διαταγῶν καὶ ἀπαγορεύσεων, διότι κατὰ τὸν

τρόπον αυτόν περιορίζεται ή τάσις αὐτῶν πρὸς ἐλευθερίαν, ή ὁποία ὅταν περιορίζεται εἰς βαθμὸν μὴ ἐπιτρεπόμενον, ὀδηγεῖ τοὺς μαθητὰς εἰς ἀντίδρασιν κατὰ τὸ μᾶλλον ή ἥττον συνειδητὴν ἐναντίον κάθε ἐντολῆς τοῦ Παιδαγωγοῦ των.

Πολλές φορές δέ, πρέπει νά παραβλέπωμεν μερικάς μικροαταξίας. Γενικῶς ἔχω τὴν γνώμην ὅτι ὁ Παιδαγωγὸς πρέπει νά ἐκδίδῃ ὀλίγας καὶ συνετάς προσταγὰς καὶ ἀπαγορεύσεις. Κάθε προσταγή ή ἀπαγόρευσις πρέπει νά δίδεται κατόπιν θαθείας σκέψεως περὶ τοῦ ἐάν εἶναι δυνατὴ ή ὄχι ή ἐκτέλεσίς της. Ἄπαξ ὅμως καὶ δοθῆ μιά διαταγή, εἶναι ἀνάγκη ὁ Παιδαγωγὸς νά εἶναι ἀνένδοτος ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν, οὐδέποτε δέ νά ὑποχωρῆ. Ἡ ἀκολουθία τῶν πράξεων εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιότερων μέσων τῆς ἀγωγῆς, ἀρκεῖ ή πράξις νά εἶναι ἐπαρκῶς ἠτιολογημένη.

Ἐκ τῶν τριῶν κοινωνικῶν ἀρετῶν αἱ ὁποῖαι εἶναι ή φιλαλήθεια, ή δικαιοσύνη καὶ ή ἀγάπη, ἐκείνη ή ὁποία μᾶλλον προάγεται διὰ τῆς ἐπιτηρήσεως εἶναι ή φιλαλήθεια, διότι δύσκολα ψεύδεται ὁ μαθητὴς ὅταν γνωρίζῃ ὅτι ἐπιτηρεῖται.

2) Ὁ ἐθισμὸς ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ποιηῆς. Ἡ ἐπιτήρησις ἔχει σκοπὸν νά ἐκτελεσθῆ κάθε τι τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνάγκη νά προαχθῆ καὶ νά ἀποφευχθῆ κάθε τι τὸ ὁποῖον ἀντίκειται πρὸς τὴν ἠθικὴν. Ἄλλ' εἶναι ἐνδεχόμενον πολλές φρῆς νά παραλείπεται μία πράξις ή ὁποία εἶναι ἀνάγκη νά προαχθῆ ή νά γίνεταί κάτι τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπαγορευόμενον. Τότε πρέπει νά ἐπέμβωμεν ἡμεῖς διὰ τῆς ποιηῆς. Ἡ ποιηὴ δύναται νά ὀρισθῆ ὡς ἐξῆς. Ποιηὴ εἶναι πόνος ή λύπη, τὸν ὁποῖον ὀφείλει κάποιος νά ὑποστῆ διὰ παράνομον διαγωγὴν. Ὡστε ἀργότερα ἐάν τυχὸν ἔλθῃ εἰς τὸ παιδί ή ἐπιθυμία νά παρανομήσῃ ἐπακολουθεῖ καὶ ή παράστασις τῆς ποιηῆς καὶ ἔτσι εἶναι δυνατόν νά ἐμποδισθῆ ή ἐκτέλεσις τῆς πράξεως.

Τὸ κλασικὸν δέ μέσον ἐκφοβισμοῦ εἶναι αἱ σωματικαὶ ποιναὶ, αἱ ὁποῖαι διὰ μέσου τῶν αἰῶνων παραμένουν ὡς ποιηὴ εἰς τὴν ἀγωγὴν. Ποῖαν γνώμην εἶχον οἱ Ἰουδαῖοι περὶ τούτου ἀντιλαμβανόμεθα ἀπὸ τὸ ἐξῆς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τὰς παροιμίας «ὁ ψευδόμενος τῆς ράβδου αὐτοῦ μισεῖ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ὁ δὲ ἀγαπῶν παιδεύει αὐτὸν ἐν καιρῷ». Ἐπίσης καὶ οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἦσαν πεπεισμένοι περὶ τῆς ἀναγκαιότητος τῶν ραβδισμῶν διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παιδαγωγὸς εἰκονίζεται πάν-

τοτε μὲ ράβδον καὶ μάστιγα. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀκούονται φωναὶ Παιδαγωγῶν κατὰ τῆς θαρραρότητος αὐτῆς. Ὁ Ἐρασμος π.χ. ἀποδοκιμάζει τὴν κατάχρησιν τῆς ράβδου, ὁ Κομμένιος ἐπιτρέπει καὶ τὴν σωματικὴν ποινὴν εἰς θαρείας περιπτώσεις, ὁ δὲ Ἐρβαρτος τὴν ἐπιτρέπει ὅπου δὲν ἀρκοῦν αἱ ἐπιπλήξεις.

Γενικῶς ὅμως αἱ σωματικαὶ ποιναὶ δὲν φέρουν κανένα πρακτικὸν ἀποτέλεσμα. Ἡ καθημερινὴ πείρα ἀποδεικνύει ὅτι, αἱ σωματικαὶ ποιναὶ δὲν εἶναι δυνατόν νά συντελέσουν εἰς τὴν θελτίωσιν τοῦ τιμωρουμένου διὰ τούτων.

Σκοπὸς τῶν σωματικῶν ποινῶν εἶναι ή θελτίωσις διὰ τοῦ ἐκφοβισμοῦ. Ἄφου ὅμως ὁ ἐκφοβισμὸς διεγνώσθη ὡς ἔλλιπές μέσον πρὸς θελτίωσιν τῶν ἀνθρώπων, ἐζητήθησαν ἄλλαι ποιναὶ αἱ ὁποῖαι ἐπρόκειτο νά ἐπιτύχουν καλύτερα τοῦ σκοποῦ τούτου. Τοιοῦτον εἶδος ποινῶν αἱ ὁποῖαι μποροῦν νά θελτιώσουν τὸν ἄνθρωπον, εἶναι αἱ φυσικαὶ καλούμεναι ποιναὶ. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ κανόνα δὲν πρέπει νά ἐπιβάλλωνται καὶ αἱ φυσικαὶ ποιναὶ καὶ ἐπειδὴ αἱ ποιναὶ εἶναι ἀναγκαῖαι διὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν ἀνηλίκων πρέπει νά προστρέξωμεν εἰς ἄλλο εἶδος ποινῶν. Τοιαῦται ποιναὶ εἶναι 1) αἱ πνευματικαὶ ποιναὶ ἐκ τούτων ή κατ' ἐξοχὴν ἠπιωτάτη ποινὴ εἶναι, ή κατ' ἴδιαν ἐπιπλήξις. Αὐστηροτέρα ποινὴ εἶναι ή δημοσία ἐπιπλήξις. Ἀκόμα αὐστηροτέρα εἶναι ὁ κατ' ἴδιαν δυσμενῆς χαρακτηρισμὸς καὶ ἀκόμη αὐστηροτέρα ὁ δημόσιος χαρακτηρισμὸς. Αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐπιβάλλει ποινὴ εἶναι ἀνάγκη νά προσέξῃ πότε καὶ πῶς θὰ τὴν λησμονήσῃ. Μετὰ τὴν θελτίωσιν τοῦ μαθητοῦ ή ποινὴ πρέπει νά λησμονηθῆ. Εἶναι ἀναγκαῖον αἱ ποιναὶ νά ἐπιβάλλωνται μὲ ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέραν ἡρεμίαν ἐκ μέρους τοῦ Παιδαγωγοῦ, ὁ ὁποῖος ὀφείλει νά ἐκφράξῃ τὴν λύπην καὶ τὴν πικρίαν του διὰ τὴν κακὴν πράξιν νά ἀποφεύγῃ δὲ νά προσβάλλῃ τὴν πικρίαν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ τιμωρουμένου. Αὐτὸς ποὺ τιμωρεῖ μὲ ὀργὴν εἶναι ἀδύνατον νά ἀποφύγῃ τὸ σφάλμα τῆς ἀνακολουθίας, διότι εἶναι ἀδύνατον νά τηρῆ ὁὔτος τὸ αὐτὸ μέτρον ποιηῆς διὰ τὸ αὐτὸ ἀδίκημα. Ἡ ἀκολουθία ὅμως εἶναι τὸ σπουδαιότερον δι' ἐθισμοῦ μέσον ἀγωγῆς.

3) Ἐθισμὸς δι' ἀμοιβῆς. Ἐκ τῶν νεωτέρων παιδαγωγῶν συνιστοῦν αὐτὴν οἱ φιλανθρωπικοὶ καὶ ἰδιαιτέρως ὁ κορυφαῖος τούτων Μπένζ Τόου καὶ ὁ

Σάλτζ, Μέιν. Ἐντελῶς ἀντίθετη γνώμη εἶχεν ὁ Τσέλ Μασέρ ὁ ὁποῖος ἀπορρίπτει ἐντελῶς τὰς ἀμοιβάς, διότι καταρρυπαίνουν τὴν βούλησιν. Ὁ Ἐρβάρτος θεωρεῖ τὴν ἀμοιβὴν ὡς παιδαγωγικὸν μέσον εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ καταφεύγη κανεὶς, μόνον ἐν ἀπολύτῳ ἀνάγκῃ, διότι διὰ τῶν ἀμοιβῶν διεγείρεται τὸ ἔμμεσον διαφέρον τῶν μαθητῶν. Κατ' ἀκολουθίαν δὲν πρέπει νὰ ἐθίζεται ὁ μαθητὴς ὑπὸ τῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ σχολείου εἰς τοιαύτας ἀμοιβάς ὥστε νὰ θεωρῆ ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα ἑκάστης ἀγαθῆς πράξεώς του τὴν ἀμοιβήν. Παρὰ ταῦτα ὄμως ἡ πείρα διδάσκει, ὅτι ἡ ἀμοιβὴ δὲν εἶναι ἀνάξιον λόγου παιδαγωγικὸν μέσον, διότι δι' αὐτῆς ὁδηγεῖται εἰς τὴν ὀρθὴν ὁδὸν ἢ βούλησιν καταβαλλομένων πολλῶν φυσικῶν ἢ ἐπικτήτων κωλυμάτων.

4) Ἐθισμὸς διὰ παραδείγματος. Ὁ διὰ τοῦ παραδείγματος ἐθισμὸς ἀποβλέπει περισσότερον τῶν ἄλλων εἰδῶν ἐθισμοῦ εἰς τὴν αὐτενέργειαν τοῦ μαθητοῦ καὶ ἔτσι ἀποτελεῖ μετάβασιν εἰς τὴν κυρίως μόρφωσιν τοῦ χαρακτήρος. Εἶναι ἀνεγνωρισμένη ἀνέκαθεν ἡ ἐπίδρασις καὶ ἀξία τοῦ παραδείγματος ἢ ὁποῖα ἀξία στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἰσχυροῦ συναισθηματικοῦ τόνου τὸν ὁποῖον φέρει ἢ κατ' αἰσθησὶν ἀντίληψις ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν παράστασιν. Μία ἀρετὴ ἢ ὁποῖα ἰδιαιτέρως διατρέχει κίνδυνον ἐκ τοῦ παραδείγματος τῶν ἐνηλίκων εἶναι ἡ φιλαλήθεια καὶ εἰς τὸν οἰκογενειακὸν καὶ εἰς τὸν Σχολικὸν βίον. Ἐξ αὐτῶν συμπεραίνομεν ὅτι ὁρος ἀναγκαῖος τοῦ ἐθισμοῦ διὰ παραδείγματος εἶναι νὰ εἶναι ἀξιοί μιμήσεως αὐτοὶ οἱ Παιδαγωγοί. Ὁ Παιδαγωγὸς λόγῳ τῆς μεγάλης αὐτοῦ εὐθύνης, ὀφείλει νὰ συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν εὐγενῶν ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι εἶναι συνεπεῖς πρὸς τοὺς ἑαυτοὺς των. Ἀλλὰ καὶ ἡ διδασκαλία ὡς παιδαγωγικὴ ἐνέργεια ἔχει ὡς σκοπὸν κατ' ἀρχὴν νὰ διαμορφώσῃ τὸν κύκλον τῶν παραδόσεων τοῦ μαθητοῦ, οὕτως ὥστε νὰ προκύψῃ ἐξ αὐτῶν ἡ γνώσις τοῦ ἠθικοῦ ἢ ὁποῖα μάλιστα πρέπει νὰ ἀναφέρεται πρὸς ὅλας τὰς σχέσεις εἰς τὰς ὁποίας εἶναι δυνατὸν ποτὲ ἢ βούλησις νὰ στραφῆ.

Ἡ διδασκαλία λοιπὸν πρέπει ὀλοκλήρον τὸν κύκλον τῶν παραστάσεων τοῦ μαθητοῦ νὰ διαμορφώσῃ, κέντρον δὲ αὐτοῦ νὰ καταστήσῃ τὰς ἠθικάς ἰδέας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μόρφωσις τοῦ κύκλου τῶν παραστάσεων, εἶναι ἔργον τῆς Διδασκαλίας, γίνεται φανερόν ὅτι ἡ Παιδικὴ αὕτη ἐνέργεια δύναται νὰ συντελέσῃ καὶ εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς βουλήσεως.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τὸ πρῶτον συμπέρασμα εἶναι ὅτι, διὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν παιδιῶν πρὸς μόρφωσιν δηλ. νέων ἐργατικῶν καὶ μὲ ἠθικὸν χαρακτήρα, τὰ θίαια μέτρα ἀποτυγχάνουν.

Σήμερον ἀπὸ κανένα σχεδὸν Παιδαγωγὸν δὲν χρησιμοποιοῦνται πλέον τὰ θίαια μέτρα οὔτε χάριν δοκιμῆς. Ἡ κατάργησις ὅλων αὐτῶν εἶναι τὸ πρῶτον βήμα πού ἔκαμαν τὰ σχολεῖα μας πρὸς τὴν ἀνόρθωσιν καὶ τὴν πρόδοον.

Δεύτερον εἶναι φοβερόν πρᾶγμα τὸ νὰ χρησιμοποιοῦνται μονομερῶς διὰ τὸ ἔργον τῆς μορφώσεως τοῦ χαρακτήρος τῶν μαθητῶν μόνον λόγοι χωρὶς νὰ ληφθῶν ποτὲ ὑπ' ὄψιν τὰ μικρὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν καὶ χωρὶς νὰ γίνῃ αἰσθητὴ ἢ ἀνάγκη τῆς δοκιμῆς καὶ ἄλλων μέτρων. Εὐτυχῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὁ πόλεμος κατὰ τῶν πολλῶν λόγων ἐγενικεύθη.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ζητεῖται ὁ περιορισμὸς τῶν λόγων εἰς τὸ ἐλάχιστον, ὄχι μόνον ὅταν πρόκειται διὰ τὴν μετάδοσιν γνώσεων, ἀλλὰ κυρίως καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὸ ἄλλο ἔργον τοῦ Σχολείου, εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ ἠθικοῦ καὶ κοινωνικοῦ χαρακτήρος τῶν παιδιῶν. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ θίαια μέτρα, τὰς συμβουλὰς, τὰς νουθεσίας, τὰς ὑποσχέσεις καὶ ἐν γένει τοὺς λόγους πρὸς θελίωσιν τοῦ χαρακτήρος τῶν μαθητῶν, ὑπάρχει ἐν ἄλλο μέτρον, τὸ ὁποῖον ἔχει τόσον μεγάλην δύναμιν ὥστε ἡμπορεῖ ἀσφαλῶς νὰ ὑποβοηθήσῃ τὴν φυσικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐμφύτων ἰκανότητων τοῦ παιδιοῦ. Τὸ μέτρον αὐτὸ ἡμπορεῖ νὰ μαλάξῃ τὰς ἐμφύτους ἰκανότητας νὰ τὰς πλάσῃ νὰ τὰς διορθώσῃ καὶ νὰ ἐξημερώσῃ τὰ πνεύματα καὶ τὰς ψυχὰς καὶ τῶν μᾶλλον ἑλλιπῶν μαθητῶν.

Τὸ μέτρον τοῦτο εἶναι ἡ δρᾶσις αὐτῶν τῶν ἰδίων διαπλασσομένων παιδιῶν, δεδομένου ὅτι κάθε δρᾶσις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ ἐκάστοτε εἶδος αὐτῆς, ἢ δρᾶσις ἔχει καὶ τὸ σπουδαῖον πλεονέκτημα τοῦτο· ἡ δρᾶσις προάγει τὴν νόησιν.

Μεγάλῃ λοιπὸν εἶναι ἡ δύναμις τῆς δράσεως, μεγάλη ἢ ἀποτελεσματικότης τοῦ ἐθισμοῦ. Διὰ τοῦτο ὀρθῶς ἐλέχθη (διὰ τῆς δράσεως πρὸς τὴν μάθησιν καὶ πρὸς τὴν διάπλασιν τοῦ χαρακτήρος τῶν παιδιῶν) ἢ ἄλλως διὰ τῆς δράσεως τοῦ ὄλου ὀργανισμοῦ καὶ οὐχὶ διὰ μόνῃς τῆς δράσεως ἢ τῆς ἀκοῆς ἐξασφαλίζεται ἡ ἀρίστη μάθησις καὶ τὸ ἀριστον ἦθος. Ἐργον λοιπὸν τῶν Παιδα-

γυγών εἶναι ὅχι τόσο νὰ διδάσκουν, ὅσον νὰ χορηγοῦν εἰς τὰ παιδιὰ τὰ μέσα πρὸς αὐτενεργὸν δράσιν καὶ δι' αὐτῆς πρὸς αὐτοδιάπλασιν. Οἱ παιδευταὶ δηλ. ἀνθρώπων πρέπει νὰ παρουσιάξουν εἰς τὰ παιδιὰ ἀνά πᾶσαν στιγμὴν καὶ ἀπὸ τὴν μικρὰν τῶν ἡλικίαν ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρας εὐκαρίας πρὸς καταλλήλους χειροτεχνικὰς καὶ πνευματικὰς ἐργασίας, πρὸς ἔθισμόν αὐτῶν εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ συγχρόνως πρὸς ἀνάπτυξιν δι' αὐτῆς καὶ τῆς διανοίας τῶν.

Ἐπίσης οἱ παιδευταὶ ἀνθρώπων πρέπει νὰ συνηθίσουν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν μικρὰν τῶν ἡλικίαν εἰς δράσιν ἐν κοινῷ, εἰς τὴν μεγάλην ἔννοιαν τῆς συνεργασίας, εἰς τὴν συνένωσιν δηλ. ἀνθρώπων πρὸς ἐπιδίωξιν κοινῶν σκοπῶν χωρὶς ἐγωϊστικὰς διαθέσεις, χωρὶς πλεονεκτικὰς καὶ ἰδιοτελεῖς τάσεις, χωρὶς φιλοδοξίας πρὸς ἀτομικὴν ἀνάδειξιν καὶ τὰ τοιαῦτα. Τέλος οἱ παιδευταὶ ἀνθρώπων πρέπει νὰ συνηθίζουσι τὸ παιδί ἀπὸ τὴν μικρὰν τοῦ ἡλικίαν νὰ ἐκτελῇ μὲ ἔργα, πραγματικὰς ἀλτροῦστικὰς πράξεις πού ἀπαρτίζουν τὴν ὄλην ἠθικὴν καὶ πού ἀποτελοῦν τὸ βαθύτερον νόημα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

Ἐπίσης ἄλλο μέσον, τὸ ὁποῖον συντελεῖ εἰς τὴν θελιώσιν τοῦ χαρακτήρος τῶν μαθητῶν εἶναι τὰ κατηχητικὰ σχολεῖα. Ὅταν ὁ Κλαπαρέντ εἰς τὴν Ψυχολογίαν τοῦ παιδιοῦ Τόμος Β' ἔγραφε μὲ τόσην ἱερῇ συγκίνησιν, μὲ τόσο δέος τὶς ἀξέχαστες αὐτῆς λέξεις «παρακολουθοῦσα φρόνιμα τὸ κατηχητικὸν σχολεῖον, τὸ ὁποῖον μὲ ἐνδιέφερε καὶ τὸ ἀγαποῦσα. Φυσικὰ συνέβαλεν εἰς τὴν ἠθικὴν μου μόρφωσιν».

Δὲν διετύπωνε μόνον τὴν εὐεργετικὴν ἐπιρροὴν ἐνὸς Θεοσδότου Θεσμοῦ πού ἐνεκαινίσασεν ἡ Χριστιανικὴ Ἐρησκεία, ἀλλὰ διεκήρυττε μὲ σαφήνειαν καὶ λεπτότητα μὲ κύρος ἐπιστημονικὸν ἀνάλογον πρὸς τὴν πλατεῖα τοῦ μόρφωσιν τί εἶναι δυνατόν νὰ προσφέρῃ τὸ κατηχητικὸν σχολεῖον. Νὰ διαμορφώσῃ μὲγάλα ἠθικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ ἀναστήματα.

Προσπαθεῖ νὰ τοῦ δώσῃ φῶς, περισσότερο φῶς διὰ τὸν δρόμον τῆς ζωῆς. Νὰ τὸ ἐφοδιάσῃ μὲ τὴν ἀπαραίτητον πανοπλίαν τοῦ πνεύματος γιὰ νὰ μπόρῃ νὰ ἀντιστῇ εἰς τὴν πληθώραν τῶν ἠθικῶν καὶ κοινωνικῶν κινδύνων. Νὰ τοῦ διαμορφώσῃ μίαν πλήρη προσωπικότητα καὶ ὀλοκληρωμένον χαρακτήρα,

πλούσιον εἰς αἰσθήματα ἀγάπης καὶ ἀλτροῦσμοῦ, πρὸς τὴν δεινοπαθοῦσαν κοινωνίαν, αἰσθήματα σεβασμοῦ καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς τοὺς γονεῖς του, αἰσθήματα ἠθικῆς ἀξιοπρεπείας καὶ ἀγνότητος πού ἐμπνέουσι τὸν ἄνθρωπον εἰς μεγάλας πράξεις καὶ ἡρωικὰ ἔργα.

Κύριοι. Ἄπειρα εἶναι τὰ θαυμαστά ἔργα καὶ ἀμέτρητα τὰ ὑπέροχα ἐπιτεύγματα τὰ ὁποῖα μέσα εἰς τὴν φύσιν καὶ τὴν ροὴν τοῦ χρόνου ἐδημιούργησεν ὁ νοῦς, ἡ ἀνεξάντλητη ὑπομονὴ καὶ ὁ ἀκατάπαυστος μόχθος τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἐποχὴ μας εἶναι ἐποχὴ τῆς ὕλικης προόδου καὶ τῆς τεχνικῆς ἀναπτύξεως. Αὐτὴ ὅμως ἡ τεραστία ἀνάπτυξις τοῦ ὕλικου πολιτισμοῦ, ὅσον καὶ ἂν θεραπεύῃ καὶ ἱκανοποιῇ πληρέστερα τὶς ἀνθρώπινες ἀνάγκες δὲν ἐξασφαλίζει τὴν ἀγάπην τὴν εἰρήνην καὶ τὴν εὐτυχίαν τῶν λαῶν, ἐφ' ὅσον παράλληλα μὲ τὴν τεχνικὴν πρόοδον δὲν ἀναπτύσσεται καὶ δὲν προάγεται κατὰ τὸν αὐτὸν ρυθμὸν ὁ ἠθικὸς καὶ πνευματικὸς βίος τῶν ἀνθρώπων. Τὸ ὁποιοδήποτε ὕψος τοῦ ὕλικου πολιτισμοῦ δὲν λύει τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς ἐφ' ὅσον μέσα εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἠθικῆς κοινωνίας δὲν εἶναι περισσότερα τὰ άτομα πού ζοῦν ἐνάρετα καὶ πού παραμένουν προσηλωμένα στὶς ἀκατάλυτες ἐκείνες πνευματικὰς καὶ ἠθικὰς ἀξίες, τὶς ὁποῖες ὕψωσε σὲ σύμβολα ὁ ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς διὰ μέσου τῶν γενεῶν καὶ τῶν αἰώνων.

Ἡμεῖς κυρίως γονεῖς καὶ διδάσκαλοι καλοῦμεθα νὰ δώσωμεν εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν πατρίδα τοὺς ἠθικοὺς καὶ ἐνάρετους ἀνθρώπους, πού χρειάζονται. Ἄς πικνώσωμεν τὰς τάξεις τῶν καλῶν, τῶν ἠθικῶν καὶ τῶν ἐναρέτων ἀνθρώπων. Ἄς σταθῶμεν εἰς τὸ ὕψος τῆς ὠραίας καὶ μεγάλης ἀποστολῆς μας.

Ἄς ἐφαρμόσωμεν τὰ μέσα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα θὰ συντελέσουν, ὥστε νὰ δημιουργήσωμεν τοὺς αὐριανούς Ἑλληνας πολίτας μὲ τὸν ἠθικοχριστιανικὸν χαρακτήρα καὶ τὴν γνησίαν προσωπικότητα, μὲ τὴν δυνατὴ ψυχὴ, μὲ τὴν ἀπέραντη ἀγάπην καὶ τὴν θαθεῖαν πίστην στὴν ἀθάνατη πατρίδα μας.

Ἔτσι ἡ Παιδεία μας θὰ ἐκπληρώσῃ τὸν ἱστορικὸν προορισμὸν τῆς καὶ θὰ ἀκουστῇ ὁ γλυκὸς στίχος τοῦ ποιητοῦ μας Μαθίλη «Ἑλλάς τὸ μεγαλεῖο Σου βασιλεμα δὲν ἔχει».

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΙΣ

Τοῦ κ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΚΩΤΣΗ

Τὰ τελευταία καταπληκτικὰ ἐπιτεύγματα τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Τεχνολογίας, ὅπως ἡ πτήσις τοῦ «Ἀπόλλων 8», ἡ μεταμόσχευσις καρδίας, οἱ ἠλεκτρονικοὶ ἐγκέφαλοι κλπ. δὲν ἔχουν μόνον προξενήσει θαυμασμόν, ἀλλὰ καὶ φόβον. Φόβος ὁ ὁποῖος, λαμβάνει καθημερινῶς διαστάσεις, ὅταν μεγάλου ἠθικοῦ ἀναστήματος ἄνδρες ἐπισημαίνουν τὸν κίνδυνον νὰ κυβερνᾶται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰς μηχανὰς τοῦ καὶ ὄχι ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐλέγχη αὐτάς.

Ἐχει τὰ κατάλληλα ἐφόδια ὁ ἄνθρωπος διὰ μίαν τοῦ μέλλοντος κοινωνίαν ὅπου ἡ φαντασία ἡμῶν ἀδυνατεῖ νὰ συλλάβῃ τὰς ἐπιτεύξεις τῆς τεχνολογίας; Πῶς θὰ προσαρμοσθῆ; Εἰδικώτερον, διὰ τὴν πατρίδα μας, ἔχουν οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες τὰ ἐφόδια ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦνται διὰ μίαν τεραστίαν ἀναγέννησιν εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς ὥστε ν' ἀποβῆ πρᾶγματι «Ἑλλὰς Ἑλλήνων Χριστιανῶν»;

Καὶ ποῖα εἶναι τὰ ἐφόδια ταῦτα; Ἀπὸ ποῦ τὰ λαμβάνομεν; Τὰ ἐφόδια αὐτὰ πηγάζουν ἀπὸ τὴν Αἰώνια Ζωὴν, τὸν Χριστόν, καὶ ὑπεισέρχονται εἰς ἕναν ἕκαστον τῶν ἀνθρώπων διὰ τῆς Χριστιανικῆς διαπαιδαγωγήσεως ἐπὶ τῆς ἀπλάστου ἀκόμη παιδικῆς ψυχῆς. Εἶναι τὰ δῶματα ἐκεῖνα τὰ ὑγιᾶ, τὰ ὁποῖα πρῶτον ἡ μήτηρ προκαλεῖ εἰς τὰ τέκνα τῆς καὶ διευρύνονται ἐντὸς τῆς οικογενείας καὶ ἀποσαφηνίζονται κατόπιν εἰς τὸ Σχολεῖον, ὥστε ὁλόκληρος ἡ Χριστιανικὴ Βιοθεωρία νὰ καταστῇ κτῆμα ἐνεργόν τοῦ ἀνθρώπου. Τοῦτο εὐκόλως ἐπιτυγχάνεται ἐντὸς τῆς θεοσυστάστου οικογενείας, ὅπου καὶ ὁ χρόνος καὶ ἄλλα μέσα καὶ μέθοδοι ἐπιτρέπουν εἰς τὴν μητέρα νὰ ἐξασκήσῃ τὸ ἔργον τῆς, τῆς χριστιανικῆς διαπαιδαγωγήσεως. Οὕτω τὸ νήπιον συνηθίζει καὶ προσεύχεται, μεταβαίνει μετὰ τῶν γονέων του εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸ παιδί τοῦ Σχολείου ἐμμανθάνει διαφόρους θρησκευτικοὺς ἕμνους καὶ κάθε ἡμέρα κάμνει μίαν καλὴν πράξιν. Ἡ εὐσέβεια, ὁ σεβασμὸς, ἡ ἀγάπη, ἡ καλωσύνη, ἡ ταπεινοφροσύνη, ἡ καλοκαγαθία οὐκ ἔχονται ἀπαλῶν ὀνύχων. Ἄς ἐνθυμηθῶμε τὰς τρεῖς μητέρας τῶν Μεγάλων τῆς Οἰκουμένης Διδασκάλων, τὴν Ἑμμέλειαν, τὴν Νόναν καὶ τὴν Ἀνθοῦσαν, τῶν ὁποίων ἡ ἀφοσίωσις

πρὸς τὰ τέκνα τῶν ἦτο δ,τι αὐταὶ ἐπέτυχον.

Τὰ χριστιανικὰ ἐφόδια εἶναι ἀθάνατα, αἰώνια, ὡς ἐκπηγάζοντα ἀπὸ τὴν Αἰώνιαν πηγὴν τῆς Ζωῆς, τὸν Χριστόν. Αἰῶνες παρήλθον, κοσμοθεωρία ἦλθον καὶ ἔφυγον, μόνον ἡ χριστιανικὴ βιοθεωρία εἶναι ἀκατάλυτος, ἀθικτος καὶ πάντα ἐπίκαιρος. Εἶναι ὁ Ἀρχιμήδειος Τάτος ἀπὸ τοῦ ὁποῖου οἱ νέοι ἰδίως θὰ δυνηθῶν νὰ σηκώσουν μίαν νέαν Κοινωνίαν. Τὴν ἔλλειψιν τοῦτου εὐκόλως διαβλέπομεν εἰς τὰς φοιτητικὰς ἀνὰ τὴν ὑδρόγειον ταραχὰς, ὅπου αἰώνια ἀξίαι καὶ θεσμοὶ καταπατοῦνται, ὅπου ἡ ἀνθρωπίνη ἀξιοπρέπεια καταφρακῶνεται, ὅπου οἱ παρήλικες ἀποροῦν διὰ τὴν συμπεριφορὰν τῆς νεότητος, ἐνῶ δὲ ἀποροῦν διὰ τὴν ἰδικὴν τῶν ἀμέλειαν νὰ διαπαιδαγωγῶσιν τοὺς νέους μετὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ σεβασμὸν, τὴν πειθαρχίαν καὶ τὴν ἀγάπην.

Ἄλλὰ δυνάμεθα νὰ ἐρωτηθῶμεν ἀπὸ τοὺς νέους: Ἡμεῖς οἱ ἐπιστήμονες θὰ διαμορφώσωμεν μίαν νέαν Κοινωνίαν, νέαν ζωὴν χωρὶς ἠθικὴν, χωρὶς δεσμιὰ θρησκευτικῶν προκαταλήψεων, ὅπου ὁ ἄνθρωπος θὰ χαίρεται τὴν ζωὴν του, τὴν ἀπάντησιν θὰ τὴν δώσουν οἱ ἴδιοι, ἀντιπρόσωποι τῶν ὁποίων εἶναι ὁ Γάλλος Ἰδρυτὴς τοῦ Λαϊκοῦ Πανεπιστημίου στὰ προάστεια τῶν Παρισίων Βέτεχμε, ὅστις, ὁμολογεῖ: «Χωρὶς Θεόν δὲν καταφθάσωμεν ἕως τώρα νὰ οικοδομήσωμεν ἀπαισιματικὴν ἠθικὴν. Ἡ κριτικὴ φιλοσοφία ἀπέξηρανε τὰς καρδίας μας. Ὁ,τι παρονιάζεται σήμερον ὡς ἀνεξάρτητος, ἐπιστημονικὴ, ὀρθολογιστικὴ ἢ θετικὴ ἠθικὴ, εἶναι μόνον μία παρωδία, ἕνα ἀπομεινάρι θρησκευτικῆς ἠθικῆς». Ἐξ ἄλλου ὁ Γάλλος ἐπίσης σοφὸς Ἀκαδημαϊκὸς Ντε Λωκαίη εἰς τὸ Σῦγγραμμά του «Θρησκεία καὶ Διάπλασις Χαρακτῆρος» ἀφ' ἐνός μὲν περιγράφει τὸ κατάντημα τῆς ἐλευθέρου ἠθικῆς ἢ ὁποῖα ἀπορρίπτει τὴν ψυχολογημένην χριστιανικὴν ἠθικὴν ὡς ἀχρηστο κοσμοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀντικαταβάλλει τὰς ὀπτιμιστικὰς ἀτακτάς τῶν ἀθέων Παιδαγωγῶν πρὸς τὴν βαθυτάτην ψυχολογίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι ἀποταμειμένη πείρα αἰώνων.

Θὰ ἦτο ἄσκοπος σπατάλη χώρου καὶ χρόνου νὰ παραθέσωμεν ἄλλα ἐπιχειρήματα, ἀ-

τινα συνηγοροῦν ἰπὲρ τῆς χριστιανικῆς δια-
παιδαγωγήσεως.

Τί πρέπει λοιπὸν νὰ γίνη;

Νὰ διαπαιδαγωγηθῇ ἡ νεολαία, ἡ ἀφρα-
νὴ ἡγέτις τάξις μὲ τὰς χριστιανικὰς ἀρε-
τάς. Πρέπει ὁμῶς πρῶτον νὰ διαπαιδαγωγη-
θῶσι οἱ ἀρμόδιοι παράγοντες, διότι τί θὰ
προσφέρουν ἂν αὐτοὶ δὲν τὸ κατέχουν; Ἡ οἰ-
κογένεια λοιπὸν καὶ οἱ ἐκπαιδευτικοὶ καλοῦν-
ται νὰ διαδραματίσουν τὸν ρόλον των εἰς

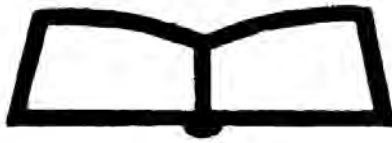
μίαν κατ' ἐξοχὴν ὑλιστικὴν ἐποχὴν. Καὶ
τοῦτο εἶναι θεάρεστον ἔργον, ἀρκεῖ νὰ ἀκού-
σωμεν τὸν Μεγάλον Παιδαγωγόν, τὸν Χρι-
στόν, ποῦ μᾶς λέγει:

«Ἄφετε τὰ παιδία ἔλθειν πρὸς με».

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΩΤΣΗΣ

Μετ)θεὶς διδάσκαλος
Κλειστοῦ Α' Ἰατρῆς

Κ. ΠΑΣΣΑΚΟΥ Ψυχολόγου, Καθηγητού Παιδαγωγικών και Ψυχολογίας Μαρασλείου Παιδαγωγικής 'Ακαδημίας — **Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΧΟΛΙΚΗΝ ΤΑΞΙΝ** — Ψυχολογικά Έρευναι - Παιδαγωγικά Έφαρμογαι 'Αθήναι 1968.

Τή σημασία της Ψυχολογίας στη ζωή μας δλοι ναιώσαμε. Κι' δλοι ξέρομε, πώς δσο άγνωστη ήταν ή ψυχολογία στα παλιά χρόνια τουλάχιστον σάν εφηρμοσμένη επιστήμη, τόσο τα τελευταία χρόνια την πιπιλίζομε δλοι σέ κάθε μας κουθέντα και προσπαθοίμε νά γίνωμε δλοι ψυχολόγοι. Μ' αυτό ακριβώς είναι και τό κακό. Γιατί προσπαθοίμε νά δικαιολογήσομε συνήθως δ,τι κάναμε μέ τη συνηγορία δήθεν της ψυχολογίας κι' δχι νά κάνομε δ,τι ή ψυχολογία μάς διδάσκει! Σε κάθε μας βήμα της καθόλου ζωής τό παρατηροίμε στους άλλους, γιατί στον έαυτό μας δέν μάς αφήνει νά τό δμολογήσομε ή αισώπειος πείρα πούχομε στην ... πλάτη μας. ...

Μαθημένοι νά κάνομε τόν παντοιογνώστη και παντογνώστη μαζί δέ μποροίμε νά στρώσομε κάτω τόν έαυτό μας και ν' άφοσιωθοίμε σέ επιστημονική συζήτηση! Μά χωρίς επιστημονική συζήτηση δέν μπορεί νά υπάρξη έρευνα και μάλιστα επιστημονική έρευνα. Η τελευταία άπαιτεί μελέτη, έγκατάλειψη του έαυτού μας, θάλεγα, ώστε ευπρόσδεκτα νά μάς γίνουν δ,τι θά προκύψουν από την έρευνά μας ύστερα από τή σχετική βάσανο βέβαια! ... Γι' αυτό στην πατρίδα μας άργησαν πολύ ν' άρχίσουν οι σχετικές έρευνες. Στην άρχή μάς ήρθαν μεταφρασμένα τά πορίσματα των ξένων έρευνών — καλά σάν γενικά πορίσματα, φάροι άνεδαφικοί όμως σέ πολλά για τήν Ελλάδα μας. Κι δλες προέρχονταν από τήν κεντρική ή βόρειο Ευρώπη ή τήν 'Αμερική. Έδω όμως τό μεσογειακό κλίμα έχει διαπλάσει - ποιός τό άρνείται, - δικό του σωματικό και ψυχολογικό τύπο! Χρειά-

ζονται λοιπόν ιδιαίτερες έρευνες! ... Οί πρώτες τέτοιες δειλά - δειλά άρχισαν από χρόνια. Σημειοίμε μέ ύπερηφάνεια τήν έμπειρική μά τόσο πολύτιμη έργασία πολλών δασκάλων, πού τό μάτι τους έκοβε πολύ κι' ή αγάπη τους στο μαθητή τους δδηγοίσε στον ίσο δρόμο. Μ' αυτές — πώς νά τό κάνομε, δέν ήταν έρευνες. Τέτοια είναι δταν έχομε έρώτηση - άπάντηση κι έπεξεργασία - δλα επιστημονικά! ... Σιγά - σιγά πλήθυναν οι σχετικές έρευνες! Συστηματοποιήθηκαν. Οί μετεκπαιδευθέντες στο έξωτερικό εκπαιδευτικοί κάθε βαθμού έφεραν πολλή μόρφωση και περισσότερη δρεξη! Και προχώρησαν θαρραλέα μά και προσεκτικά μπροστά! Έχομε ύπ' όψη μας πολλές τέτοιες προσπάθειες κι' έργασίες - δλες αξιέπαινες κι δλες πολύ διδακτικές. ... Μιά και ή έρευνα του κ. Κων. Πασσάκου, ψυχολόγου - παιδαγωγού, πού ύπηρέτησε δάσκαλος στη Δράμα, μετεκπαιδεύτηκε στο Έδιμβουργο κι είναι σήμερα καθηγητής στη Μαρασλείο Παιδ. 'Ακαδημία. Μίλησα για μία έρευνα - ένψ είναι πολλές. Μοι ξέφυγε ό λόγος, όπως μοι ξέφυγε, κι ή προσοχή και διάδασα τό έργο δχι σάν αναγνώστης, μά σά συνεργάτης του συγγραφέως. Έλπίζω τούτο νά μή στενοχωρή τό φίλο συγγραφέα, αλλά νά τόν ευχαριστή και νά θεωρή σάν μοναδική έπιτυχία του νά κάνη δλους τούς αναγνώστες του συνεργάτες στο θείο έργο του παιδαγωγού, πού εργάζεται επιστημονικά και δίνει τόν έαυτό του στο μεγάλο έργο! ...

Στό πρώτο μέρος του βιβλίου του (σελ. 0-31) δμιλεί ό συγγραφέας για τήν καθόλου άγωγή και τήν αυξανόμενη μέρα

μέ τη μέρα εμπότισή της με την ψυχολογία και τὰ δεδομένα της. Κι από την άλλη πλευρά με τή ραγδαία ανάπτυξη και επιστημονικοποίηση θάλεγα τής Ψυχολογίας τὰ τελευταία χρόνια. Παραθέτει πλήθος ἐρωτημάτων στα όποια πολλοί από μᾶς ἐμπειρικά ίσως σταματήσαμε, μά πού μπορεί και πρέπει νάχη τὸ πρῶτο λόγο ἢ ψυχολογική ἐρευνα. Καί τονίζει ὀρθότατα με ἀπλά λόγια και παραδείγματα πόσο διευκολύνει τὸν παιδαγωγὸ στο ἔργο του ἢ ψυχολογία, όταν μάλιστα ὑποβοηθῆται αὐτός κι ἀπό σχολικό ψυχολόγο - εἶδος ἄγνωστο γιά τήν Πατρίδα μας, μά τόσο ἀναγκαίο. Πόσα προβλήματα τῶν μαθητῶν μας δὲ λύνονται και πόσο δὲν βελτιώνεται ἢ καθόλου κοινωνία! Ἄρκει ἢ ἐμπειρία νά ὑποβοηθῆται τήν ἐρευνα και νά τῆς παραχωρήσῃ τὰ πρωτεία ἀντί νά τήν περιφρονῆ! . . . .

Στο δεύτερο μέρος (σελ. 35-83) ἀναφέρει περιπτώσεις ψυχολογικῆς ἐρεύνης ἐντός τοῦ σχολικοῦ χώρου και ἰδιαίτερα γύρω ἀπό τήν πνευματική ὀριμότητα τῶν μαθητῶν. Εἶναι ἀνάγκη - περιττό νά τὸ ποῦμε - ν' ἀποκτήσῃ ὁ παιδαγωγὸς μιά εἰκόνα τῶν τροφίμων του, ὅσο γίνεται πιό καλή. Καί γι' αὐτὸ δὲν φτάνει οὔτε ἢ ἐμπειρία, οὔτε ἢ διαίσθηση. Χρειάζεται κι ἢ ἐρευνα και τὰ δεδομένα τῆς πειραματικῆς ψυχολογίας, όταν μάλιστα αὐτὰ τόσο κατηγορηματικά συμπληρώνουν ὅ,τι πολυχρόνια πείρα εὐσυνειδήτων ἐκπαιδευτικῶν διδάσκει. Θά εἶναι ἄτοπο νά καταπιαστούμε μ' ἀνάλυση τοῦ τιμήματος τούτου. Σημειοῦμε μόνο 2 πράγματα και κάναμε δύο παρακλήσεις: Ἡ μιά νά μᾶς πιτρέψῃ ὁ φίλος συγγραφεὺς νά τοῦ ποῦμε πόσο ἀπαραίτητο θεωροῦμε νά εἶχε σχέδια - τύπους - τῶν χρησιμοποιηθέντων ΤΕΣΤΣ, ὥστε νά παίρναμε μιά σω-

στότερη ἰδέα κι ἀκριβότερη εἰκόνα τῆς δ-λῆς ἐργασίας του. Καί λεπτομερέστερη ἀνάλυση τῶν ὀρων, πού χρησιμοποιεῖ. Ἐπίνακες, πού χρησιμοποιεῖ, εἶναι πολὺ παραστατικοί και φλύαροι και μᾶς ἱκανοποιοῦν ἀπόλυτα. Κανένας τομέας, πού ἀφορᾷ τὸν τρῶφιμο δὲν μένει ἀνεξερευνήτος! Τίποτε δὲν ἀφίνεται ἀκάλυπτο!

Στο τρίτο μέρος (σελ. 87-156) κάνει μιά λεπτομερέστατη ψυχοπαιδαγωγική ἐργασία ἐντός τῶν πλαισίων τῆς σχολικῆς τάξεως. Μιλᾷ γιά τή φυσιογνωμία τῆς σχολ. ὀμάδος, τὸ ψυχογραφικὸ δελτίο τοῦ μαθητοῦ, τήν ἀξιολόγηση τοῦ ἀποτελέσματος σχολ. ἐπιδόσεως τῆς τάξεως, τή διδακτική πλευρά τῆς σχολ. ἐργασίας. Μᾶς δίνει ὀρισμένες κατευθύνσεις γύρω ἀπό τήν πορεία τοῦ μαθήματος τῆς Ἀριθμητικῆς και τῆς Ἱστορίας βάσει ἐρευνῶν του. Καί κλείνει τὸ βιβλίο με τὸ θέμα τῆς χρήσεως τῆς κοινωνιομετρίας στη σχολ. τάξη, πού δὲν εἶναι παρά μιά ὀμάδα καθ' ὄλα ἄξια προσοχῆς. Καί τέλος μᾶς φέρνει ὀρισμένα παραδείγματα προβληματικῶν μαθητῶν, πλημμυρισμένα ἀπό ἀγάπη στον τρῶφιμο, ἀγάπη πηγαία, πού διαθέτει πλούσια ὁ συγγραφεὺς πρὸς κάθε ἄνθρωπο και φυσικά πρὸς τὸν ἀναπτυσσόμενο ἄνθρωπο! Καί τήν ἀγάπη του ἀποδεικνύει με τίς εὐχαριστίες και τήν εὐφημη μνηεία τῶν συνεργατῶν του στο πρότυπο σχολεῖο τῆς Δράμας, στο ὀποιο ἔγιναν ὄλες αὐτές οἱ ἐρευνες!

Συγχαίρομε τὸν συγγραφέα και τοῦ εὐχόμαστε σύνταμα νά μᾶς χαρίσῃ πολλές τέτοιες ἐργασίες - ἀφίνει νά διαφαίνεται ἢ σχετική του ὑπόσχεση! Ἐμεῖς τὸ εὐχόμαστε μ' ὄλη μας τήν καρδιά σά δάσκαλος και γιά τὸ καλὸ ὄλων μας! Ἄρκει νά μελετήσουμε ἐπισταμένα τὸ βιβλίο και νά συντροφέψουμε νοερά τὸν συγγραφέα στις ἐρευνές του! . . .

Ἰωάννης Κ. Θάνος
Διδάσκαλος

Καλλιθέα 1968

Δ Ι Ε Υ Θ Υ Ν Σ Ε Ι Σ
συμφώνως τῷ Νόμῳ
Ἐ κ δ ὅ τ η ς
Διδασκ. Ὀμοσπονδία Ἑλλάδος
Ξενοφῶντος 15α - Ἀθῆναι
Προϊστάμενος Τυπογραφείου
Νικόλαος Κουκάς
Δαρδανελλίων 5 - Περιστέρι

ΙΩΑΝ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΑΚΗ και ΓΕΩΡΓ. ΠΑΠΑΔΑΚΗ : «ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ και ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ»

Πολλά και ποικίλα είναι τα προβλήματα, τα οποία απασχολούν τον εκπαιδευτικόν. Απειρες είναι οι δυσχέρειες τις οποίες συναντά καθημερινῶς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου του καὶ πῶς περισσότερὰ τὰ ἐρωτήματα τὰ ὁποῖα τοῦ γεννῶνται εἰς ζητήματα σχολικῆς πράξεως καὶ προσωπικῆς καταστάσεώς του, ὡς ἱπαλλήλου.

Εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ θέματα καὶ τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα συχνὰ τὸν απασχολοῦν, ἔρχεται νὰ δώσῃ τὴν ἀπάντησιν καὶ νὰ συμπληρώσῃ ἓνα κενὸν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν, τὸ μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδος του τρίτομον ἔργον «Διοικητικὴ καὶ ἐκπαιδευτικὴ νομοθεσία» τῶν ἐκλεκτῶν εκπαιδευτικῶν κ.κ. Ἰωάννου Χααραλαμπάκη καὶ Γεωργίου Παπαδάκη (ἐκδοσις Ἰω. Καμπανᾶ, Πανεπιστημίου 61).

Βγαλμένο μέσ' ἀπὸ τὴν πρᾶξιν, παρουσιάζει εἰς μίαν ἀρμονικὴν σύνθεσιν τὴν χάριν τῆς ἐκφράσεως καὶ τὴν βαθύτητα τῆς σκέψεως. Εἶναι καρπὸς βαθείας ἐρεῦνης, ἐπιστημονικῆς γνώσεως καὶ πλουσίας ἐμπειρίας, τὴν ὁποῖαν ἀπεκόμισαν οἱ ἐξαιρέτοι συγγραφεῖς κατὰ τὸ διάστημα τῆς πολυετοῦς ὑπηρεσίας των καὶ τῆς ἐνασχολήσεώς των μετὰ ζητήματα διοικητικῆς φύσεως καὶ σχολικῆς πράξεως.

Ὅδηγιες διὰ τὴν σύνταξιν ἐκθέσεων, ζητήματα προαγωγῶν, μισθοδοτικῆς καταστάσεις, γνωμοδοτήσεις τοῦ Νομοκοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους, ἐγκύκλιος Α.Σ.Δ.Τ., συμπληρωματικῆς καὶ τροποποιητικῆς διατάξεις, παραδείγματα, γνώμες κρίσεις καὶ ἄλλα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα συνέλεξε τὸ ἔμπειρο μάτι τους, στολίζουν τὸ μνημειῶδες ἔργον. Τὰ σύντομα προεισαγωγικὰ σημειώματα ἢ ὑποσημειώσεις ὑποβοηθοῦν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν καλύτεραν κατανόησιν τῶν κειμένων τῆς νομοθεσίας. Ἡ δὲ ταξινόμησις τῆς ὑ-

λης καὶ ὁ χωρισμὸς τῆς εἰς κεφάλαια ἀνεξάρτητα, μετὰ τὰ παραδείγματα καὶ τὴς σχετικῆς ἐπεξηγήσεως των, εἶναι τὸ μεγάλο πλεονέκτημα τοῦ βιβλίου καὶ τὸ καθιστᾷ ἀριστερον καὶ ἀπεγάδιαστον ἀπὸ πάσης πλευρᾶς.

Ἀκόμη ἡ ὀρθὴ θέσις τῶν συγγραφέων ἐφ' ἐκάστου προβλήματος, οἱ ἀναλύσεις καὶ οἱ παρατηρήσεις των δύνουν τὸ κύρος εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ καὶ χωρὶς δισταγμῶν μποροῦμε νὰ τὸ ὀνομάσωμεν **π η δ ἄ λ ι ο ν** τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ καὶ παντὸς ἱπαλλήλου.

Κατὰ καιροῦς εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ὠρισμένα βιβλία νομοθεσίας, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιήθησαν πολὺ καὶ ὑπεβοήθησαν τὸν διδάσκαλον εἰς τὸ ἔργον του, ἀλλὰ ἡ πολυτελής ἐκδοσις τῆς «Διοικητικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς νομοθεσίας» ἀπὸ ἀπόψεως διατάξεως τῆς ὕλης καὶ καλαισθητικῆς ἐμφανίσεως, ὑπερέβη κάθε προσδοκία.

Οἱ ἐκπαιδευτικοὶ χαιρετίζουν μετὰ ἰδιαιτέραν χαρὰν τὴν ἐκδοσὶν τῆς νομοθεσίας, ἡ ὁποῖα θὰ μείνῃ σταθμὸς εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ χρονικά, μετὰ τὴν βεβαιότητα ὅτι θὰ βοηθηθοῦν εἰς τὸ δύσκολον ἔργον των καὶ τὴν εὐχὴν νὰ ἴδουν δημοσιευμένους καὶ ἄλλες ἐργασίας τῶν συγγραφέων.

Γενικὰ εἶναι ἄξιοι πολλῶν συγχαρητηρίων οἱ συγγραφεῖς, διότι δὲν ἐφείσθησαν κόπων καὶ χρημάτων νὰ μᾶς παρουσιάσουν τὸ πολὺτιμον ἔργον των καὶ νὰ χάρισον εἰς τοὺς δημοσίους ἱπαλλήλους καὶ ἰδιαιτέρως τοὺς ἐκπαιδευτικούς τὸ πλέον καλὺτερον βοήθημα εἰς τὸ εἶδος του καὶ ἐξαιρετικὸν ὄδηγόν. Ἐδῶ ἐντοπίζεται, νομίζω, ἡ ἰδιοτυπία, ἀλλὰ καὶ ἡ σημασία τῆς προσφορᾶς των.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΝΑΣΤΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΘΗΝΑΙ 1968

ΤΑ ΚΑΡΑ-Γ-ΣΚΑΚΕΙΑ (Νικολάου Κωνσταντῆ). Ὑπὸ τοῦ κ. Ἰωάννου Κων. Θεοῦ Δ)ντοῦ Δημ. Σχολείου Ζαΐμιου - Καρδίτσας.

Μετὰ τὸν ἀνωτέρω τίτλον ἐκυκλοφόρησεν κατ' αὐτὰς τὸ περισπούδαστον ἔργον τοῦ ὁ διακεκριμένος ἐκπαιδευτικὸς κ. Νικόλαος Κωνσταντῆς, Ἐπιθεωρητῆς.

Εὐρύτερον καὶ ταχὺς εἰς τὴν ἀντίληψιν, θετικὸς εἰς τὰς ἐνεργείας, θαυρὸς καὶ στοχαστικὸς μελετητῆς, μετὰ ἀρίστην κατάρτισιν ὁ κ. Κωνσταντῆς, μετὰ ἱστορικὴν ἐμβρίθειαν συνεκέντρωσεν καὶ παραθέτει κατὰ τρόπον ἐμπεριστατωμένον ἱκανὰ ἱστορικὰ καὶ παραδοσιακὰ στοι-

χεῖα, ἀφορῶντα εἰς τὴν γενέτειραν καὶ τὴν παιδικὴν ζωὴν τοῦ ὑπερόχου τέκνου τῆς «ἠρωτοκόου», ὡς τὴν ἀποκαλεῖ, Θεσσαλίας, ἀγνώστους, εἰς τοὺς περισσότερους, λεπτομερεῖς τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τοῦ «Σταυραῖτου τῶν Ἀγρῶν καὶ τῆς Πίνδου» Ἀρχιστρατήγου Γεωργίου Καραϊσκάκη.

Πρωτότυπος ἢ ἐν λόγῳ ἐργασία, ἀξιόλογος καὶ ἐνδιαφέρουσα, ἐντονὸν κέντρισμα καὶ μίαν ἀπαρχὴν διὰ νέας σκέψεις καὶ ἐνεργείας.

Ιδιότητα ἐθνικοϊστορικό, τοπική και ἐθνική σημασία· εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος προσφέρει μεγίστην ὑπηρεσίαν, εἰς δὲ τὸ ἐνεργητικὸν τοῦ συγγραφέως προσθέτει μίαν ἰδιάζουσαν ἐθνικὴν δρᾶσιν ἀξίαν ἐκτιμήσεως καὶ θαυμασμοῦ.

Ἄνευρίσκων τῷ ὄντι τὴν ἀλήθειαν ὁ κ. Κωνσταντῆς μὲ ἀξιοθαύμαστον ἱκανότητα, ἐπιμέλειαν καὶ ὑπομονὴν τὴν καταγράφει καὶ τὴν παρουσιάζει καταληπτὴν εἰς τοὺς ἀναγνώστας. Ὀλόκληρος ἡ ἱστορία ἀπλώνεται μὲ μίαν γλῶσσαν ὑπὸ ἐνιαίαν μορφήν συνδυάζουσαν τὸ λογοτεχνικὸν ὕφος καὶ τὴν ποιητικὴν «δροσιάν», πλαισιωμένην μὲ τ' ἀπαραίτητα πατριδογραφικὰ κ.ἄ. στοιχεῖα τῆς περιοχῆς καὶ χαρακτηριστικὰ γεγονότα τοῦ τόπου. Τὰ πάντα ἐκτίθενται ἐν ὀρισμένῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ. Ἡ προσωπικότης τοῦ ἥρωος ἐξιδανικεῖται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως, μὲ τὴν παράθεσιν τῶν πλέον χαρακτηριστικῶν στοιχείων ἐκ τῆς πολυκύμαντου ζωῆς καὶ δράσεώς του, διότι βασικὸς ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τοῦ βιβλίου εἶναι ἐθνικὸς καὶ διδασκτικὸς διὰ τοὺς νέους καὶ τὰ εὐρύτερα κοινωνικὰ στρώματα.

«Τὸ κλέος τοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη εἶναι πολὺ διδακτικὸ ὄχι μόνον γιὰ τοὺς νέους, ἀλλὰ καὶ γιὰ ὀλόκληρο τὸ λαό» τονίζει ὁ κ. Κωνσταντῆς καὶ συνεχίζει:

«Ἡ ζωὴ του ὑπῆρξε στὸ σύνολό της ἕνας πολὺπλευρος ἀθλος. Ἀγωνίστηκε ἐναντίον πληθώρας ἀντιξοοτήτων. Ἐθριάμβευσε μὲ τὴν ἀδάμαστη κι ἀτρόμητη ψυχὴ του, μὲ τὸ ἀδούλωτο καὶ ἠρωϊκὸ φρόνημά του, μὲ τὴν ἀσυναγώνιστη εὐστροφία καὶ προσωπικότητα τοῦ πνεύματός του... ἕνας ἀπὸ τοὺς γίγαντες τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ ἔγινε ὁ ἄγγελος τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ ἔθνους στὴν πιὸ κρίσιμη ὥρα... Ἀπὸ τέτοιους Μεγάλους Ἄνδρες χάραχθηκαν διὰ μέσου τῶν χιλιετηρίδων οἱ κατευθυντήριες ἰδεολογικὲς γραμμὲς, σύμφωνα μὲ τὶς ὁποῖες πρέπει νὰ ἐνεργοῦμε καὶ νὰ κινούμεθα οἱ πάντες... Ἀπ' αὐτὲς τὶς αἰώνιες παρακαταθήκες πρέπει νὰ ἀντλοῦμε δύναμιν καὶ πνοὴν γιὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς φυλῆς μας καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἀθανασίας μας...».

Μικρὸν εἶναι σχετικῶς τὸ βιβλίον εἰς κτᾶσιν. Ἀσφαλῶς μέγα εἰς τὸ περι-

χόμενον. Καὶ μέγιστον εἰς τὸν σκοπὸν ποῦ ἐπιδιώκει ἡ ἔκδοσίς του. «Ἐνδόμυχος πόθος τοῦ συγγραφέως εἶναι ἡ καθιέρωσις τῶν Καραϊσκακείων... σημειώνει ἐπιγραμματικὰ εἰς σχετικὸν ἐνθουσιαστικὸν συγχαρητήριον ἔγγραφόν του ὁ τέως Νομάρχης Καρδίτσης καὶ νῦν Γενικὸς ἐπιθ)τῆς Δ)σεως τοῦ Ὑπουργείου Ἑσωτερικῶν κ. Παπαδάκος. Εἴμεθα ἀπολύτως σύμφωνοι μαζί του! Παραθέτομεν μάλιστα ἐπιλεκτὰ ἀποσπάσματα τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔργου, λίαν κατατοπιστικὰ ἐπὶ τοῦ προκειμένου:

«Καραϊσκάκεια: ἰδέα ποῦ θὰ συγκινήσῃ θαυύτατα τοὺς Πανέλληνες... ἐορτὴ ποῦ θὰ φανερώσῃ περὶτρανα κάθε χρόνο τὸν θαυμασμό, τὸν σεβασμὸ καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην ὄλων πρὸς τὸν Ἀχιλλέα τῆς Ρωμιοσύνης... ἡ ἀναπόληση τῆς πολυκύμαντης σταδιοδρομίας του, τῶν ἠρωϊκῶν κατορθωμάτων του καὶ τῆς στρατηγικῆς του ἰδιοφυίας, θὰ φρονηματίσῃ καὶ θὰ παιδαγωγῇ τίς μέλλουσες γενεές... ἡ καθιέρωσις τῆς ἐορτῆς εἶναι ἀποστομωτικὴ ἀπάντησις στοὺς ἀνίδεους καὶ ἀκατατόπιστους, στοὺς κακόπιστους καὶ παραχαράκτες τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας γιὰ τὴν πολιτογράφησιν τοῦ Ἀρχιστρατήγου...».

Γέννημα καὶ θρέμμα ὁ κ. Κωνσταντῆς τοῦ Μαυροματιοῦ Καρδίτσης, ὅπου τὸ πρῶτον εἶδεν τὸ φῶς ἡ πλέον ὑπέροχος στρατιωτικὴ φυσιογνωμία τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἐπιτελεῖ μὲ τὴν παροῦσαν ἔκδοσιν τοῦ ὑπέροχου χρέος καὶ θεάρεστον ἔργον πρὸς τὴν γενέτειράν του. Τὸ βιβλίον τοῦτο μαρτυρεῖ τὴν ἐνθερμον ἀγάπην του διὰ τὸν τόπον μας. Προσέτι πληροῦται δι' αὐτοῦ μέγα κενὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Καρδίτσης γενικώτερον.

Μεθοδικόν, ἀπλοῦν καὶ περιεκτικόν εἶναι τὸ ὡς ἄνω βιβλίον. Ὅλα τὰ θέματά του εἶναι «διαμάντια, μυρτίνοα λουλούδια» καὶ ἀποτελοῦν εἰς τὸ σύνολόν των μίαν ἀνθοδέσμην ἕσαιε θαλαρᾶν, ἱκανὴν νὰ λαμπρύνῃ ἀρκούντως οἰανδήποτε βιβλιοθήκην. Τὸ παρουσιάζομεν μὲ ὑπερηφάνειαν καὶ τὸ συνιστῶμεν ὑπευθύνως. Εἶθε καὶ αἱ λοιπαὶ στρατιωτικαὶ φυσιογνωμίαι τοῦ Ἀγῶνος νὰ εἶχαν μελετηθῆ μὲ τὴν ἀγάπην τοῦ κ. Κωνσταντῆ καὶ τὴν αὐτὴν συστηματικὴν ἔρευνα.

«ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΛΩΣΣΑΝ ΤΟΥ Δ. ΣΟΛΩΜΟΥ» (Α. Κουτσιλιέρη)

Ὑπὸ Χρ. Παπακωνσταντίνου.

Ὑπὸ τὸν τίτλον αὐτὸν ἐκυκλοφόρησεν ἔργασια ἀναφερομένη εἰς τὴν συγκρό-

τησιν τοῦ ἐκφραστικοῦ ὄργανου τοῦ ἐθνικοῦ μας Ποιητοῦ Δ. Σολωμοῦ.

Συγγραφεύς είναι ο φιλόλογος Α. Κουτσιλιέρης, η εργασία δε αυτή είναι διδακτορική διατριβή, έγκριθείσα υπό της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Διά της διατριβής αυτής ο διδάκτωρ Κουτσιλιέρης επιχειρεί λύσιν του προβλήματος της Έλληνομαθείας του Δ. Σολωμού.

Καθώς είναι γνωστόν ο Έθνικός μας Ποιητής Δ. Σολωμός μετά δεκαετή εις Ίταλίαν παραμονήν επέστρεψεν εις την Ζάκυνθον εις ηλικίαν είκοσι έτών.

Κατά την επιστροφήν του μετά δυσκολίας έχειριζετο την έλληνικην γλώσσαν.

Εις την Ζάκυνθον τότε οι εύγενεις και διανοούμενοι, τους όποιους συναναστρέφετο ο Σολωμός, έχρησιμοποιουν την Ιταλικήν γλώσσαν και σπανιώτερον την έλληνικην. Καθώς γνωρίζομεν και έξ άλλων πηγών αλλά και εκ της επιστολής του Σπ. Τρικούπη προς τον Ι. Πολυλάν ο Σολωμός όλίγον πρό της συθέσεως του Έθνικού Ύμνου άτελώς έγνώριζε και αυτήν την όμιλουμένην έλληνικην. Ο Τρικούπης εις τό σημείον αυτό είναι άπολύτως κατηγορηματικός και ούδεμίαν άμφιβολίαν περί τούτου επιτρέπει. Εις την επιστολήν δηλαδή τονίζει: «κατ' αίτησίν του δε του έξέθεσα τά της γλώσσης και της φιλολογίας μας. Τά Έλληνικά δέν τά ήξεύρω μου λέγει. Πώς θά ήμπορούσα νά γράψω κάτι καλόν; Πράγματι δέν έγνώριζε ει μη λίαν άτελώς και αυτήν την όμιλουμένην».

Όλίγους μήνας μετά την συνάντησιν αυτήν μέ τον Τρικούπην ο άτελώς γνωρίζων την όμιλουμένην έλληνικην Δ. Σολωμός συνθέτει τον Έθνικόν Ύμνον. Η γλώσσα του Έθνικού Ύμνου άπεκάλυπτε την έκφραστικήν δύναμιν της κοινής Νεοελληνικής. Πώς ο Σολωμός επέτυχε αυτόν τον άθλον; Ίδου τό πρόβλημα τό όποιον έχαρκτηρίσθη πραγματικόν μυστήριον. Εις την λύσιν του προβλήματος έχώρησεν ο κ. Κουτσιλιέρης. Η μελέτη της διατριβής του άποδεικνύει ότι ο συγγραφεύς των άνωτέρω έργασιών δέν παρεγνώρισε τάς δυσκολίας του προβλήματος διέθετε όμως κατάλληλον προπαρασκευήν Ικανήν νά βοηθήσῃ εις τό δύσκολον Έργον του. Διέθετε την μακράν πείραν του διδασκάλου της έλληνικής γλώσσης και την αναγκαίαν οικείωσιν προς την γλωσσολογίαν, καθώς έξάγεται από την μελέτην του.

Η εργασία διαιρείται εις δύο μέρη.

Τό πρώτον μέρος άποτελείται από 4 κεφάλαια. Έκ τούτων τό πρώτον ανα-

φέρεται εις τά στοιχεία τά συνθέτοντα τό πρόβλημα του έκφραστικού όργάνου του Σολωμού. Εις τό δεύτερον εξετάζεται η γλώσσα του περιβάλλοντος του Σολωμού. Διά θραχείας έπισκοπήσεως της Ιστορίας της Ζακύνθου αναζητούνται οι παράγοντες, οι όποιοι συνετέλεσαν εις την διαμόρφωσιν του Ιδιώματος της Ζακύνθου. Εις τό τρίτον κεφάλαιον εξετάζεται ειδικώτερον η επίδρασις του οικογενειακού περιβάλλοντος και μάλιστα της μητρός. Εις τό τέταρτον κεφάλαιον τό επιγραφόμενον «Θεμέλια της σολωμικής γλώσσης» καθορίζονται οι παράγοντες, οι όποιοι έξησφάλισαν την έκφραστικήν δύναμιν της γλώσσης του Σολωμού.

Οι παράγοντες αυτοί κατά τον Κουτσιλιέρην είναι οι έπόμενοι:

α) Η Ζάκυνθος έρημωθείσα κατά τά τέλη του 15ου αιώνος έδέχθη νέους κατοίκους κυρίως από την Πελοπόννησον.

Άργότερον, μετά τό 1669, έδέχθη πολλούς Κρήτας, αλλά και Ηπειρώτας.

Αί έγκαταστάσεις αυτά δικαιολογούν τον πλούτον της γλώσσης του περιβάλλοντος του Σολωμού.

β) Ο Σολωμός πολύ ένωρίς ήγάπησε τά Δημοτικά τραγούδια και έφρόντισε νά τά μανθάνη και έτσι έβοηθήθη πολύ από την γλώσσαν των δημοτικων τραγουδιων.

γ) Από παιδί ήλθεν εις έπαφήν μέ την γλώσσαν της Εκκλησίας και τουτο είχε σοβαράν ευεργετικήν επίδρασιν εις την εξέλιξιν του έκφραστικού όργάνου του Σολωμού.

Εις τό δεύτερον κεφάλαιον άποδεικνύει ο συγγραφεύς διά πολλων παραδειγμάτων τακτοποιημένων κατά συστήματα, ότι ο Σολωμός ούδέποτε έδιδάχθη γραμματικήν της έλληνικής γλώσσης και διά τουτο ούδέποτε έμαθε Ιστορικήν όρθογραφίαν. Την έκφραστικήν δύναμιν του Έργου του έξησφάλισε κυρίως διά του αισθητηρίου της άκοής.

Εις τό σύνολόν της η εργασία του κ. Κουτσιλιέρη χαρακτηρίζομένη από σαφήνιαν και ακρίθειαν, είμεθα ύποχρεωμένοι νά δεχθώμεν ότι άποτελεί πρόδον διά την σπουδήν του Έργου του Έθνικού μας Ποιητού, αλλά και την μελέτην της Νεοελληνικής γλώσσης. Ητο κάίρος νά συμπληρωθούν αι προσπάθειαι των φιλολόγων διά της ένισχύσεως της γλωσσικής επιστήμης και η νίσχυσις αυτή διά του Έργου του κ. Κουτσιλιέρη έρχεται σοβαρά και άποφασιστική.

Αθήναι 1968

Με 200 δραχ. προκαταβολή και 16 μηνιαίες συν/κές τῶν 150 δραχμῶν μπορείτε νά ἀποκτήσετε τὸ πληρέστερον καὶ τὸ μοναδικὸν ἱστορικὸν ἔργον διὰ τὸν ΜΕΓΑΛΟΝ ΑΓΩΝΑ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ

ΔΙΟΝ. Α. ΚΟΚΚΙΝΟΥ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

...Χαρακτηρίστηκε ὡς ἡ πληρέστερη ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἀπὸ ὅλες ὄσες ἔχουν ὡς τὰ τώρα γραφῆ... Ἀπαλλαγμένη ἀπὸ ἀνακρίβειες καὶ πλάνες... Ἐνα ἀπρόσβλητο Ἐθνικὸ Μνημεῖο.

Εἰς Νέαν πολυτελεῆ ἐκδοσὶν εἰκονογραφημένην καὶ βελτιωμένην

Καὶ οἱ 6 χρυσοδερματόδετοι τόμοι τιμῶνται δραχ. 2600 καὶ περιλαμβάνουν 4500 σελίδες, 1500 ἐγχρωμες καὶ ἀσπρόμαυρες ἱστορικὲς γκραβοῦρες καὶ χάρτες, σχεδιαγράμματα μαχῶν, πλήρη εὔρετῆρια καὶ διβλιογραφία.

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΓΝΩΜΕΣ

Τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας με ἐγκύκλιόν του πρὸς τοὺς διευθυντὰς Μέσης καὶ Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως συνιστᾷ τὸν πλουτισμὸν τῶν Σχολικῶν βιβλιοθηκῶν διὰ τοῦ ἔργου «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ». Ἐπίσης δι' ἐτέρας ἐγκυκλίου πρὸς τὰς Δημοσίας βιβλιοθήκας, συνιστᾷ τὸ ἱστορικὸν τοῦτο ἔργον ὡς «λίαν ἀπαραίτητον».

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Σ. Β. ΚΟΥΓΕΑΣ, ὅταν κατετέθη εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν ἡ «ΕΛΛ. ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ», ἐξηγήσας τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἱστορικοῦ τούτου ἔργου εἶπε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς: «τὰ γεγονότα περιγράφονται καὶ τὰ πρόσωπα χαρακτηρίζονται χωρὶς ὑπερβολὰς καὶ τόσοσιν ζωντανά, ὥστε ἀναγιγνώσκων νομίζεις ὅτι βλέπεις τὴν δράσιν καὶ ἀκούεις ὀμιλοῦντα τὰ δρώντα πρόσωπα. Μετὰ τὸ αὐτὸ μέτρον τῆς λιτότητος καὶ τῆς εὐστοχίας κρίνονται καὶ ἐκτίθενται καὶ τὰ χαρμόσυνα καὶ τὰ θλιβερά σημεῖα τοῦ ἀγῶνος».

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς ΣΠ. ΜΕΛΑΣ εἶπε ἐν συνεχείᾳ... δὲν εἶναι μόνον ἡ πλήρης ἐξιστόρησις τῶν ἡρωϊκῶν κατορθωμάτων τῶν μεγάλων προγόνων μας, ἡ πληρέστερη ἀπὸ ὅλες ὄσες ἔχουν ὡς τὰ τώρα γραφῆ, ἀλλὰ καὶ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ ἀνακρίβειες καὶ πλάνες πού δὲν εἶναι λίγες στὰ προγενέστερα ἔργα τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν μας... Θὰ τολμούσα νὰ πῶ ὅτι εἶναι ἀπρόσβλητο Ἐθνικὸ μνημεῖον.

Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου ΑΔ. Ι. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ... ἡ ἱστορία τοῦ Δ. Κοκκίνοῦ δὲ μείνη ὡς ἡ καλλίστη καὶ ἡ ἀξιοπρεπεστέρα ἐνδύμησις τοῦ μεγαλοεργήματος ἐκείνου τοῦ 19' αἰῶνος. Ὁ ΔΙΟΝ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ δὲν ἐπέτελεσεν ἔργον ἀπλῶς συγγραφικόν ἀλλὰ καὶ ἔργον ἐπιστημονικόν, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ τιμῆσῃ αὐτὸν ὡς τὰ μάλιστα εὐσυνειδήτητον ἐρευνητὴν καὶ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἡμῶν παραγωγὴν νὰ κρατήσῃ πολὺ τιμητικὴν θέσιν.

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς ΗΛΙΑΣ ΒΕΝΕΖΗΣ... ἡ «Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις» τοῦ κ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΚΟΚΚΙΝΟΥ εἶναι ἀναντιρρήτως ἡ ἐκτενεστέρα, ἡ πληρέστερα καὶ ἡ καλύτερα τῶν μέχρι τοῦδε ἱστοριῶν τοῦ ἀγῶνος... Δὲν εἶναι μόνον ἓνα ἔργο ἱστορικὸ πολὺτιμο, ἀλλὰ εἶναι καὶ ἀπ' τὰ πιὸ ἐλκυστικὰ βιβλία πού ἔχουμε. Διαβάζοντας τίς σελίδες του ζοῦμε τίς μεγάλες στιγμὲς τῶν ἐπικῶν γεγονότων, ἀλλὰ ζοῦμε συγχρόνως καὶ τὴν ἀνδρώπινη πλευρὰ τῶν πρωταγωνιστῶν τους.

“ΜΕΛΙΣΣΑ” ΑΘΗΝΑΙ: Πανεπιστημίου 34 - τηλ. 611.692 - 635.096
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Τσιμισκή 41 - τηλ. 29.010

ψημη